

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2013

Ilona Dvořáková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**„Republika Roudná.“ Instrumentální užití
sousedské identity a identity vázané na prostor**

Ilona Dvořáková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce

**„Republika Roudná.“ Instrumentální užití
sousedské identity a identity vázané na prostor**

Ilona Dvořáková

Vedoucí práce:

Mgr. Lenka Jakoubková Budilová, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1	ÚVOD	1
2	METODOLOGIE	5
3	ÚZEMNĚ-DEMOGRAFICKÉ VYMEZENÍ ROUDNÉ	9
3.1	Hranice území a statistika prizmatem oficiálních dat	11
3.2	Emicky kladené hranice prostoru	16
3.3	Skladba obyvatel pohledem Rouděňáků	21
4	PROMĚNY ROUDNÉ V ŠIRŠÍM KONTEXTU	23
4.1	Přehled vývoje	24
4.1.1	Osada Malice jako základ Plzně	24
4.1.2	Předměstí Plzně: zázemí řemeslné výroby	25
4.1.3	Dvory, zeleň a bydlení pro (měšťany)	27
4.1.4	Počátky industrializace a její dopady na strukturu obyvatel	28
4.1.5	Industrializované město	29
4.1.6	Dělníci, zemědělci, podnikatelé a jejich jednota	30
4.1.7	Předválečná Roudná – stavební a především spolkový rozkvět	31
4.1.8	Druhá polovina 20. století a současnost a likvidace živnostníků	33
4.2	Vztah Rouděňáků k historii	35
5	SKUPINY AKTÉRŮ V PROSTORU ROUDNÉ	36
5.1	Skupiny	37
5.1.1	Lovci sobola (LS)	37
5.1.2	Američané (AM)	40
5.1.3	Aktivisté kostela Všech svatých (AKVS)	42
5.1.4	Koalice sdružení Roudná (KSR)	45
5.1.5	Podnikatelé	49
5.1.6	Novousedlíci „z domečků na zadní Roudné“ (NU1)	52
5.1.7	Generační zájmové skupiny – sport	54
5.2	Shrnutí vztahu aktérů k prostoru	54
6	PROSTOR A IDENTITA	56
7	ROUDNÁ JAKO MĚSTSKÁ ZÓNA	58
8	SHRnutí A ZÁVĚR	62
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
10	PŘÍLOHY	70
11	RESUMÉ	93

1 ÚVOD

A visual field is not made up of limited views. But an object seen is made up of bits of matter, and spatial points are external to each other. An isolated date of perception is inconceivable, at least if we do the mental experiment of attempting to perceive such a thing. But in the world there are either isolated objects or a physical void. (Merleau Ponty 1962: 4)

V této práci se zabývám současným a minulým prostorem plzeňské čtvrti Roudná jakožto prostorem fyzickým, sociálním a vázaným na zkušenost (prostor jako místo). Nahlížím jej mj. jako podklad pro identitární vymezení současných a minulých obyvatel čtvrti a pozornost kladu na relace dalších aktérů, kteří se k Roudné vztahují coby k „místu majícímu paměť“, využívají jeho občanské a sportovní vybavenosti, nebo pro ně reprezentuje model pro širěji chápané urbanistické a ekologické vazby a problematiky města Plzně. V rozporu s tradicí urbánně orientovaných etnografických studií se tak nezaměřuji primárně na *obyvatele* určitého vymezeného areálu, kde vymezení prostoru slouží jako výzkumné pozadí studia kultury, ale orientuji se na to, jak se *v daném prostoru a ve vztahu k němu* obyvatelé a další aktéři setkávají, nebo naopak nesetkávají (jak je prostor zažíván a chápán) a jaké vnímané materiální podmínky se k tomu nabízejí. Prostor nahlížený jako sociálně produkováný (Lefebvre 1991) je tak analytickým rámcem pro rozumění (kolektivní) identity osob, které se k němu vztahují, stejně jako vůbec pro uchopení jeho významu (chceme-li identity prostoru).

Původně historická čtvrť Roudná představuje specifickou část Plzně, která byt' se nachází v těsné blízkosti centra, je relativně zklidněnou lokalitou s městskými krajinnými prvky a vazbami na krajinu. Díky nevelké rozloze i typu zástavby (zejm. ve své tzv. zadní části) evokuje venkovské prostředí a její charakter poutal a poutá pozornost umělců, architektů, milovníků pochůzek po městě a do přírody. Také můj zájem o Roudnou byl iniciován jejím zvláštním charakterem a původně se dotýkal vizuálních reprezentací sousedského a veřejného života. Na základě povrchního seznámení s fyzickým prostorem (a na základě jistých blíže neidentifikovatelných předpokladů) jsem očekávala těsnější vzájemné vazby lokality a jejich manifestaci jsem usilovala

zdokumentovat. Při podrobnějším zkoumání jsem však nacházela množství nevyužívaných a zastrčených míst veřejného setkávání, polouzavřené rezidenční prostory a stejně polouzavřené prostory pro trávení volného času. Dopolední pouliční ruch s koncem pracovního času ustával a čtvrť se měnila v na pohled mrtvé, okrajové místo, evokující dobře vybavený „záložní“ prostor, připravený, aby jej v případě potřeby někdo čile obýval. Vyvstnul přede mnou rozpor, který si zasloužil bližší přezkoumání: představuje Roudná semknutější ostrůvek v městském prostředí, jak ji k tomu predisponuje její velikost, lokace, charakter zástavby aj., anebo se jedná o nevýjimečný městský prostor, který jen na některých místech *mate tělem*, aby o kus dál ztvrdil svou *normalitu*? Je vůbec možné, aby v současném městě existoval prostor, v němž k sobě lidé budou poutáni čímsi jako mechanickou solidaritou v durkheimovském smyslu?

Abych Roudné mohla porozumět, nutně jsem musela odložit vlastní podmíněnou percepci prostoru (kolísající někde mezi vesnickou idylou a vyprázdněným kusem moderního města) a pokusit se nahlédnout, jak je prostor produkován aktéry, jež se v něm pohybují. Vnímala jsem, že je Roudná místem, v němž se střetávají konkrétní lidé a její materialita, že je aktivní komponentou jejich kontaktu (Jackson 2000), podmiňující a zároveň zpětně ovlivněnou významy, které místu jeho obyvatelé na základě zkušenosti přisuzují (Duncan & Lay 1993).

Následovaly proto první rozhovory s obyvateli Roudné a lidmi, kteří na Roudnou docházeli. Tato první setkání, která mi (jako mimo-plzeňské rodačce) teprve odhalila poměrně silně prožívanou historickou identitu čtvrti, předznamenala svým charakterem jeden okruh výzkumné činnosti: návštěvy hospod, pozorování a vedení neformálních (teprve později zaznamenávaných) rozhovorů. To, co jsem nedekodovala na základě pozorování venkovního veřejného prostoru, tedy semknutější vztahy čtvrti, se začínalo přesvědčivěji rýsovat zde. Vztah k Roudné se v hospodských interpretacích překlápěl do jakéhosi lokálního patriotismu, který měl mnoho společného jak s obdivem ke starobylosti čtvrti, tak s aktualizacemi některých prvků jejího minulého významu, kupříkladu coby řemeslného, obchodního nebo volnočasového

zázemí pro Plzeň. Podstatným rysem však bylo, že téma – nepochybně aktuálně generované mou přítomností – bylo předmětem skupinové diskuze a to již samo o sobě zakládalo oprávnění uvažovat o intenzivnějších sousedských vztazích, přinejmenším v komparaci s jinými částmi Plzně (a vzhledem k charakteru současného městského života). Zároveň však bylo zřejmé, že mnou ohledávaná vzájemnost (chceme-li solidarita, komunitní charakter čtvrti...) se v roudenské realitě neopírá tak dalece a pouze o každodenní zkušenost a setkávání obyvatel v současnosti.¹ Tím nebylo nutně zpochybněno, že čtvrť nemůže vykazovat určité komunitní prvky, ať již navazující na minulé podoby zdějšího sociálního života (přítomné díky percepci fyzických podmínek či tradicím předávaným několika málo jedinci), nebo vyplývající ze zcela novodobých, řekněme událostně-prostorových impulsů sekluze.² Nicméně namísto ryzího „místa žitých vazeb“ jsem začínala rozpoznávat prostor se silnou kolektivní identitou³, jež pro některé aktéry a v některých svých aspektech uchovává minulou zkušenost (překrývá se s pamětí), jiným ji zprostředkovává, nebo vytváří pole pro její re/produkcii na dané bázi. To vše za asistence materiální stránky jako otisku, paměti a projekce minulosti do přítomnosti.

Prostor Roudné možná přenáší svou identitu (významy) na obyvatele. Lze však říci, že tento proces přenášení významů, identifikace osob s prostorem, je u všech implicitních skupin obyvatel shodný? Dotýká se navíc pouze obyvatel a pouze osob v prostoru fyzicky přítomných? Na Roudné a na téma Roudné se z praktických důvodů, díky historicitě a obecně symbolickému náboji čtvrti (částečně i díky proměnlivým rezidenčním vzorcům) potkávají mimo obyvatel

-
- 1 Setkávání a existující veřejný prostor Roudné nelze zcela odmítnout, stejně jako je ale nelze srovnávat se situací v předválečném období, nebo i ještě v období socialismu. Každodenní veřejný život je realizován především v hospodách, dále prostřednictvím sportovních nebo spolkových aktivit (mnohdy pamětnických) vázaných vždy na užší skupiny a s přesahem účasti mimo obyvatele čtvrti.
 - 2 Určitý prostor pro soudobou semknutost čtvrti dávají nedávné události jako jsou povodně v r. 2002 a (s jistou ambivalencí) různé plány na stavbu obchvatu (významněji diskutované od r. 2000) či kauza výstavby obchodního domu Kaufland (postaven 2000).
 - 3 Historie Roudné nepřináší nic menšího než zhuštěný pohled na vznik a (urbanistický) rozvoj Plzně. Fakt, že Plzeň byla založena (r. 1295) na katastru obce Malice, která předcházela pozdější měšťanské čtvrti Roudná, má pochopitelně obrovský symbolický význam ve formování místní identity. Zatímco léta 20. století mají na Roudné ještě své přímé pamětníky, pokud jde o tuto nejstarší historii, k té se mohou staří i noví obyvatelé (přinejmenším teoreticky) hlásit se stejnou (symbolickou) platností.

pamětníci, zaměstnanci, podnikatelé, lidé zajímající se o historii, sportovci, externí návštěvníci pohostinských zařízení a přírody, novináři, památkáři aj. V různé míře se protínají motivace, tj. pozice, z nichž vztah k prostoru realizují. Různá může být prožívaná a deklarovaná intenzita tohoto vztahu, stejně jako vnímání jeho legitimacy ostatními, ať již mluvíme o zájmu čistě odborném, nebo o intimní relaci k prostředí a jeho lidem. O tom, že zkoumání uvedených poloh může být v kontextu Roudné komplikovanější, než by se na první pohled mohlo zdát, vypovídá již jen snaha uchopit legitimitu té které skupiny obyvatel. S obvyklým napětím mezi starousedlíky a mladousedlíky se na Roudné nesetkáme nikoli proto, že by tu „skupiny“ s různou délkou pobytu neexistovaly, ale protože jejich diferenciací je mnohem složitější. Setkáme se s osobami, které na Roudné žijí více než 10, někdy i více než 20 let, ty však stále nepředstavují ony nejstarší tzv. „staré Roudeňáky“, jejichž rodiny na Roudné žily ještě za první republiky. Další obtíž představuje fakt, že řada obyvatel se v 80. letech vystěhovala na Lochotín (a předtím do dříve vznikajících sídlišť); část z nich se pak po převratu vrátila, ale i z osob, které trvale žijí mimo Roudnou, se jich nezanedbatelné množství do prostoru pravidelně navrácí. Zcela jistě jsou za Roudeňáky pokládáni více než nejnovější „náplava“. Součástí pamětnických skupin setkávajících se na Roudné jsou však dále i lidé, kteří zde nikdy nežili, ačkoli prostor v minulosti užívali (znají se s jeho minulými uživateli), anebo žili v jeho těsném (dnes již neexistujícím) sousedství.⁴

Otevírají se před námi různé *roviny chápání* prostoru Roudné: jednu rovinu představuje každodenní žitá realita, druhou proces vzpomínání na minulost (a vlastní život) a třetí různá specifická zájmová pole, která s daným vztahem pracují spíše situačně (lokální aktivismus, podnikatelský zájem, zájem o plzeňské dějiny). Do každé z rovin vstupují různí uživatelé, pouze někteří tvoří organizované skupiny, jiní představují skupiny implicitní (na které je někdy odkazováno, jako např. podnikatelé). Mediální obraz Roudné je další sférou, v níž se významy prostoru mohou obnažovat a zcela nepřekvapivě kodifikovat i konstruovat; je tedy součástí prostoru sociálního. Cílem práce je představit

4 Obyvatelé čtvrti Rychtářka zaniklé počátkem 70. let (Domanický 1995: 1) a osady Amerika zaniklé poč. 80. let (Kolektiv 1999: 64).

socio-kulturní prostor Roudné právě z hlediska všech těchto uvedených rovin a dále nastítnit podobu uskupení participujících na těchto rovinách produkce prostoru.

2 METODOLOGIE

Studiem Roudné se zabývám od jara 2012. V první fázi byl výzkum, který lze charakterizovat jako na pomezí mezi případovou studií a etnografickým přístupem (Hendl 2005), více založen na participaci na některých událostech čtvrti a neformálních rozhovorech realizovaných v jejich rámci. Po určité době jsem navázala polostrukturovanými rozhovory, s nimiž jsem se již obracela na osoby reprezentující vytipované skupiny vztahující se k prostoru na Roudné. Polostrukturované rozhovory jsem realizovala s 26 osobami (jejich základní kategorizaci lze sledovat v Tabulce 1), asi se třetinou z nich opakovaně. Pokud mluvím o obyvatelích čtvrti, vycházím z toho, jak aktéři svému pobytu v místě rozumí a nezohledňuji případné jiné místo jejich trvalého bydliště, byť ve většině případů dochází k překryvu. Hranice čtvrti vymezuji v následující kapitole s dopomocí dat z městského informačního systému komparovaných s vnímáním obyvatel.

Tabulka 1: Kategorizace aktérů dle pohlaví, věku, pobytového statusu a z hlediska různě zastoupených „skupin“

Dle pohlaví:	- z toho dle věku:	- z toho dle statutu / délky pobytu	Různé „skupiny“ / témata (kategorie se mohou překrývat):
ženy: 7	do 45 let: 4 nad 45 let: 3	od narození na R. bez přerušení: 3 méně jak 20 let na R.: 2 bydliště vždy mimo R.: 1 návrat na R.: 1	Aktivisté kostela Vš. sv.: 4 hudba: 2 Koalice sdružení Roudná: 2 Lovci Sobola: 5 osada Amerika: 1 podnikatelé: 2 sport: 4 Rychtářka: 1 zaměstnání na R.: 3
muži: 19	do 45 let: 7 nad 45 let: 12	od narození na R. bez přerušení: 4 méně jak 20 let na R.: 3 více jak 20 let na R. (ne však nar.): 1 bydliště vždy mimo R.: 6 bydliště aktuálně mimo R.: 2 návrat na R.: 1	

Mimo obyvatel čtvrti jsem oslovovala osoby, které na Roudné bydleli v minulosti a/nebo zde v současnosti tráví čas ať již tedy jako pamětníci, ale také zaměstnanci nebo návštěvníci. Okrajovou skupinu tvořili experti (architekt, lokální politik) jako lidé vyjadřující se k prostoru na Roudné. Co možná nejvíce jsem se také snažila využívat občanské vybavenosti čtvrti a pravidelně prostor navštěvovat.

Základní osnovu polostrukturovaného rozhovoru, která byla dále upravována dle typu aktéra, lze sledovat v Příloze 1. Rozhovory se současnými obyvateli a lidmi fyzicky využívajícími čtvrti měly jak neformální, tak polostrukturovanou podobu a probíhaly nejčastěji v roudenských hospodách, případně v exteriéru spolu s procházkou po Roudné. Starší obyvatelé čtvrti, ať již stále zde žijící nebo odstěhovalí, byli dotazováni strukturovaně, rozhovory s nimi probíhaly v domácnostech, byly obvykle delší a častěji zaměřené i na biografickou rovinu vyprávění. Během rozhovorů jsem využívala jako pomůcku tištěnou mapu prostoru.

Rozhovory z první fáze výzkumu a dále některé další neformální rozhovory úmyslně nebyly zaznamenávány na diktafon, byly k nim však vedeny poznámky v průběhu, rozvedené dále po skončení rozhovoru. Důvodem byla snaha získat si důvěru u části informátorů, zmapovat témata a poměr mezi obyvateli čtvrti, případně také vyhovět požadavkům situace, která využití diktafonu víceméně znemožňovala (zejména ruch a spontánní setkávání více osob v hospodách).

Získávání informátorů probíhalo formou nabalování, jehož nenáhodná povaha byla alespoň částečně vybalancována snahou o vstup do několika prostředí zároveň – ať již se jednalo o různé hospody, různá uskupení pro setkávání; kontakty byly opatřovány nejen přímo od osob, ale i na základě studia médií. Většina oslovených bez obtíží rozhovor poskytla a souhlasila i s následným udržením kontaktu, dvě osoby rozhovor zcela odmítly. Vlastní kontaktáž se ve druhé části výzkumu odvíjela mj. telefonicky.

Účel poskytování informací a rozhovorů byl vždy vysvětlen a to jednou rámcově na počátku setkání, dále prostřednictvím průběžných dovození v průběhu

a nakonec, obvykle na žádost informátora, ještě jednou shrnut na závěr. Výzkum byl rámován coby „sociologické mapování současného života na Roudné a toho, jaký vztah lidé k Roudné mají“. Předmět výzkumu byl přibližován na výčtu témat: „Povídali bychom si o životě na Roudné, jaký je především dnes, ale i v minulosti, o tom, jak se prostor Roudné fyzicky mění v posledních letech a jak se proměňuje obyvatelstvo...“.

Je třeba spravedlivě doznat, že výčet plánovaných témat rozhovoru (zejména, byl-li podáván telefonicky) byl podřizován věkové skupině respondenta, takže u starších osob byla více akcentována vývojová linka, u mladších současné formy využití čtvrti nebo kauza stavby obchvatu. Pro část informátorů tak bylo téma rozhovoru nepochybně předem umístěno do rámce zájmu spíše historiografického a naopak. Během následného setkání byla již otevírána přibližně tatáž sada dílčích témat u všech respondentů. Ze způsobu, jakým informátoři v mé přítomnosti referovali o zaměření výzkumu blízkým osobám, mohu soudit, že mu rozuměli správně.

Nezáměrnou součástí výzkumu se stal sběr materiálů o historickém rozměru čtvrti. Většina dokumentů byla dodávána informátory, část pak samostatně vyhledána v Archivu města Plzně za účelem získání podkladů pro některé rozhovory. Tyto materiály nevyužívám dalece jako analytické podklady a slouží mi pouze jako doplňující zdroj informací, ovšem mnohdy velmi podnětný, zejména jde-li o údaje z posledních desítek let.

Podstatným zdrojem informací byl vzpomínkový text bývalého obyvatele Roudné, doktora Karla Hrubého, který od konce 60. let žije ve Švýcarsku. Ve svém vyprávění z r. 2011 zachycujícím život na Roudné ve 20. a 30. letech minulého století systematicky a se stylistickou zručností přináší jak přehled reálií prostoru, tak řadu poznámek srovnávajících minulé a současné podoby života na Roudné. Příspěvek nezvykle analyticky uchopuje jindy tak vágně prezentovanou specifičnost Roudné a zcela věrně tak dostává sociologické orientaci autora. Pro mimořádnou celkovou kvalitu tohoto textu jej přikládám v plné verzi Přílohou (č. 2), byť je mj. uveřejněn na webu občanských sdružení

Roudná⁵ a vedle toho z něj budu čteně citovat v samotné práci. Jméno p. Hrubého a dalších informátorů, kteří jsou veřejně podepsaní pod svými texty nebo vypověďmi (např. v novinových článcích, na internetu) uvádím, ostatní informátoři jsou anonymizováni (což platí i pro informátory, kteří veřejně písemně vystupují, pokud jde o jejich výpovědi uvedené v rámci rozhovoru). Pro účel této práce nerozlišuji mezi pamětníky, aktéry či informátory.

Výzkum nebyl zaměřen na všechny aspekty života obyvatel čtvrti. Nevypovídá tak blíže např. o socio-profesní skladbě, rodinné situaci, obecných formách trávení volného času a pohybu po prostoru města jako celku atd. Otázky z těchto oblastí sice byly příležitostně kladeny, nepodařilo se je ale sesbírat v dostatečné podobě. Klíčových informátorů se vyprofilovalo zhruba pět, u ostatních platí, že každé setkání představovalo opětovný vstup do terénu, hledání možností přiblížení tématu i přezkoumávání toho, do jaké hloubky může rozhovor zajít.

Na závěr metodologické části si ještě dovolueme poznámku vymezující naše chápání *prostoru a vztahu k prostoru*. V úvodu jsme řekli, že nás zajímá, jak je široce chápán fyzický, sociální a prostor jako místo produkován a dále, jak se aktéři k prostoru *vztahují*. Neboli předpokládali jsme spolu s Lefebvrem (1991), že prostor je sociálně produkován a tato jeho produkce, že se realizuje v rovině materiální, socio-kulturní a zkušenostní. Byť se náš záměr může zdát příliš korpulentní, skutečně se pokusíme Roudnou představit jako prostor vymezený všemi těmito rovinami, byť k žádné z nich se nevyjádříme bezezbytku, ale budeme zaměřovat pozornost na to, co jejich dvojice spojuje: Fyzický a sociální prostor představíme v Kap. 3 – *Územně-demografické vymezení Roudné*, Kap. 4 – *Proměny Roudné* a dále Kap. 8 – *Roudná jako městská zóna*. Pohled na průnik prostoru sociálního a zkušenostního nabídneme částečně rovněž v Kap. 4 – *Proměny Roudné*, zřetelněji v Kap. 5 – *Skupiny aktérů v prostoru Roudné* a v Kap. 6 – *Prostor a (jeho) identita* (která se vrací k poznámkám o fyzickém prostoru).

Vztahem k prostoru lze pak mínit dvě věci: 1) *vztahování* se k němu, jeho

5 <http://www.roudna.unas.cz>

chápaní, obsahovou rovinu a 2) *vztahení* k němu, umístění v jeho relační, diferenční struktuře. První bod zaměřuje naši pozornost na to, jak aktéři prostor sami uchopují, druhý k tomu, jak jsou v jeho rámci situováni. Není pochyb o tom, že takto pojatý vztah k prostoru kopíruje známou Bourdieovu distinkci (i Distinkci) mezi dvěma součástmi habitu – tedy „generativního principu odlišných a odlišujících praktických činností“ (1998: 16). Odlišné jsou ty praxe, které aktéra v prostoru situují, odlišující pak ty, jejichž prostřednictvím se sám symbolicky vymezuje. Tak jako nelze uvažovat tyto dvě součásti habitu jako oddělené, nelze ani vztah aktérů k prostoru štěpit na dva nesouvisející jevy. K této poznámce se ještě později vrátíme (Kap. 5).

V úvodu jsme také uvedli, že jedna z rovin *chápaní prostoru* Roudné je ukotvena situačně a měli jsme tím na mysli sledování určitého parciálního nebo dočasného zájmu určitou skupinou aktérů. Ihned se tak dostává do hry hypotéza o identitě vázané na prostor konstruované ve funkci dané situace. Opory konstrukce identitárního vymezení (skupin) aktérů lze přitom hledat i na ostatních rovinách, tedy i při uchopování každodennosti nebo procesu vzpomínání (na ni). I tomuto tématu se budeme věnovat a nejobecněji nás bude zajímat spojitost mezi městským prostorem, konstrukcí jeho významu a vyjednáváním (lokální) identity; konkrétně pak motiv sousedského života jako opory pro identitární vymezení, mj. v kontextu dosahování ekonomických, aktivistických nebo politických zájmů. Diskutovány budou koncepty komunita, identita, patriotství, lokální aktivismus a městská zóna, příslušné teoretické pozadí bude nastíněno v jednotlivých kapitolách. Dříve než k pro nás klíčovým tématům přistoupíme, pozastavíme se u představení prostoru Roudné z hlediska jeho fyzické a sociální struktury a to nejprve pohledem na současnost (v základních obrysech, později ještě navážeme) a minulost (relativně podrobněji s tím, že látku zhodnotíme v následujících částech).

3 ÚZEMNĚ-DEMOGRAFICKÉ VYMEZENÍ ROUDNÉ

Ve 20. letech minulého století se na poli urbánních analýz zformovala vlivná sociologická tzv. chicagská škola (R. E. Park, E. Burgess, R. D. McKenzie, L. Wirth aj.), která mnohé své práce opírala o detailní analýzu demografických

a jiných statistických dat. Město konceptualizovala za pomoci ekologické analogie jako jakýsi organismus, který se pod vlivem fyzického prostředí a populačních změn koherentně adaptuje. V jeho rámci vznikají přirozené oblasti s fyzickou individualitou i kulturní charakteristikou, jakási sousedství, koncentrace osob obdobného příjmu i umístění na ose životního cyklu (Stevenson 2003: 27). Deskriptivním indikátorům se sociologové věnovali proto, aby mohli město uchopit coby produkt oněch přirozených sil, které se vzpírají limitům politických nebo administrativních potřeb (Park 1926: 5). Prostřednictvím tzv. ekologického mapování studovali podmínky tehdy překvapivě rychle rostoucích měst a zaobíraly se jejich typickou anatomii. Vzniklá teorie koncentrických zón rozlišovala mezi centrem (vnitřním městem), tranzitní zónou, rezidenční zónou a suburbiemi – o oblastech s jejich charakteristikami se uvažovalo jako o reprodukcijících se v každém větším městě. Dle tohoto modelu (Burgess 1967, McKenzie 1993) centrum vykazuje vysokou denní populaci, chybí mu ale patrnější rezidenční funkce. Tranzitní zóna, která centrum obklopuje, přitahuje zejména pracující obyvatelstvo a to se v ní koncentruje v oblastech mezi tranzity (komunikacemi). Jak populace, tak užití půdy v této zóně je silně nestabilní. Rezidenční zóna je již funkčně jasně vymezeným místem pobytu rodin a od vzdálenějších suburbií se odlišuje nižším třídním postavením. Jednotlivé zóny se skládají z autonomních přirozených oblastí, které ovšem mají pouze omezenou stabilitu a pokud jde jmenovitě o rezidenční funkci prostoru, je často udržována právě skrze historický sentiment (Zorbaugh 1926: 221-226). Chicagská škola se ve svém zájmu o potřeby přirozených oblastí zjišťované pomocí měřitelných indikátorů dostávala do slepé uličky, neboť ač administrativně vymezeným oblastem vytýkala jejich nepřirozenou povahu, na podporu svých závěrů se opírala o data získávaná právě za jejich jednotky (Tamtéž: 228). Urbánní ekologové byli vedení ideou potřeby stability města a sociální změně rozuměli deterministicky, bez uvažování role aktérství (Thorns 2002: 28) a nejen proto byli, ovšem až od 70. let, vytlačováni marxistickými teoretiky. Přesto je možno poukázat, že záběr zahrnovaných dat a faktorů analýzy byl vyčerpávající a o obecnější podnětnosti přístupu netřeba pochybovat.

Narozdíl od sociologů chicagské školy my se nyní *nebudeme* pokoušet o soubornou analýzu potřeb „přirozené oblasti“ Roudná na základě statistických dat, pouze se skrze některé dostupné informace tohoto typu odrazíme k datům reflektujícím samotné vnímání obyvatel. To nám poslouží jako úvod do problematiky proměny prostoru Roudné, kterou dále uchopíme s důrazem na historickou, materiální i socio-politickou rovinu (Kap. 4). V této části nám půjde o postižení vnějších i vnitřních hranic prostoru Roudné a o demografické poznámky. Faktu, že začínáme formálním vymezením, nelze přikládat jinou hodnotu než-li tu, že ve vztahu k němu bude možné přehledně sledovat případné posuny emických pohledů. Ty narozdíl od formálního vymezení reflektují různá dějinná období života na Roudné. Vnímání obyvatel volně pojmem v rámci narativně-deskriptivního přístupu kulturní geografie, který nahlíží promluvy (vedle socio-ekonomických, politických a technologických vlivů) jako součást sil konstruujících a modifikujících místa. Daný přístup se snaží vyzdvihnout promluvy jako (mj. samostatně působící) důležitou komponentu a kategorizuje narativní kontexty promluv, tedy situace, v nichž se tyto způsoby vytváření místa realizují (Tuan 1991: 684-685). Vzhledem k našim datům pro nás bude zajímavý kontext a) názvů a pojmenovávání, b) trvání a povznesení významu míst a c) morální dimenze utváření místa. Nejprve však k formálním datům, která ostatně nejsou ničím jiným, než reflexí jednoho z kontextů promluv utvářejících místo.

3.1 Hranice území a statistika obyvatel prizmatem oficiálních dat

Roudná náleží pod městskou část Plzeň 1, v jejím rámci pak pod jednu ze dvou dílčích částí zvanou Severní předměstí. Území Roudné představuje základní sídelní jednotku, která se překrývá i s tzv. urbanistickým obvodem. První kategorie se využívá při zpracování statistických dat ČSÚ, druhá v územně-analytických podkladech připravovaných městem (ÚKR MP); k oběma lze – vždy podle odlišné metodiky – vztáhnout údaj o počtu obyvatel. Nejaktuálnější statistická data ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011 nejsou na úrovni dané jednotky zpracována a je tak třeba vyjít z údajů za rok 2001, kdy počet obyvatel činí 962 osob (Lexikon 2008: 437-438). Údaj zahrnuje osoby jak s trvalým (vč.

cizinců), tak dlouhodobým pobytem a osoby nejen bydlící v bytech, ale i v zařízeních, či mimo byty i zařízení (Tamtéž: 7). Počet obyvatel za jednotlivé urbanistické obvody je oproti tomu získáván dle dat z registru obyvatel, který navíc eviduje přeshraniční pracovníky či zahraniční studenty vysokých škol atp. Aktuálně (2013) nabízí jako počet obyvatel za urban 008-Roudná celkem 1.328 osob, z čehož můžeme, i přes poněkud odlišnou metodiku, usuzovat na nárůst obyvatel v posledním desetiletí.⁶ Srovnáme-li dále současný počet obyvatel se situací před r. 2000 – vývoj můžeme sledovat od 60. let (viz Tab. 2) – pozorujeme celkový pokles obyvatel, s významným úbytkem během 70. let (kterému naopak bezprostředně předcházela nárůst). Z hlediska metodiky sběru dat jsou zde prezentované údaje za roky 1961 až 2001 víceméně srovnatelné: počet obyvatel je vždy sbírán za sídelní jednotku, avšak údaje do 80. let zahrnují pouze osoby s trvalým pobytem (to ale naši interpretaci nenabourává, klesá-li počet obyvatel i přesto, že započtená kategorie obyvatel je širší).

Tabulka 2: Vývoj počtu obyvatel na Roudné

Rok	Počet obyvatel
1961	4.115
1970	4.652
1980	1.833
1993	1.309
2001	0.962
2013	1.328

Zdroj: FSÚ 1978, FSÚ 1984, ČSÚ-KSS 1993, ČSÚ 2008, ÚKR MP 2013⁷

V otázce zabydlenosti prostoru může být zajímavý pohled na data o počtu domů a bytů – porovnejme podrobnější čísla za roky 1980 a 2001 a osamělou informaci o počtu domů z r. 1970 (Tab. 3). Můžeme sledovat, že počet trvale obydlených domů i bytů klesá. Data naznačují, že rapidně klesá počet obývaných bytů v rodinných domech. Vedle toho pozorujeme celkový úbytek

6 Srv. data dostupná na Mapovém portále města Plzně: http://mapy.plzen.eu/aplikace-a-mapy/sumare-z-gis-databaze/vid_44/pocet-obyvatel-za-urbany-44.aspx.

7 Lexikon 1978: 384-385; Lexikon 1984: 392-393; Lexikon 1993: 23; Lexikon 2008: 437-438. Data Útvaru koncepce a rozvoje MP (2013) viz Pozn. 6.

domů (srovnáme-li trvale obydlené domy v r. 1970 a celkové množství domů v r. 2001). Nedomnívám se, že by data ukazovala na proměnu formálního vykazování objektů dle jejich funkce, ačkoli velké množství chatových objektů, které jsou v zádní části Roudné přítomny, se zdá k tomu dávat oprávnění – pokud v minulosti byla v chatě alespoň jedna osoba trvale přihlášená, mohl být objekt evidován jako rodinný dům (srv. Lexikon 1984: 13; Lexikon 2001: 7). Pokud bychom předpokládali jejich dnešní změnu na plně rekreační objekty (čímž bychom vysvětlili „úbytek“ rodinných domů), musel by být ale trend doplněn nárůstem neobydlených domů (což se nepotvrzuje). Nižší počet obydlených bytů v rodinných domech tedy spíše odráží příčiny, které jsme uvedli výše.

Tabulka 3: Vývoj počtu domů a bytů na Roudné

Rok	Počet domů / trvale obydlených	Počet bytů / trvale obydlených	Počet trvale obydlených bytů v rodinných domech	Neobydlených domů (rekreace)
1970	- / 494	-	-	-
1980	- / 293	- / 908	220	-
2001	204 / 189	423 / 390	28	0

Zdroj: FSÚ 1978, FSÚ 1984, ČSÚ 2008⁸

V r. 1980 bylo na Roudné 980 hospodařících domácností (na 908 bytů), v r. 2001 jich bylo 410 (na 390 bytů). Počet domácností tedy zůstává úměrný počtu bytů a de facto se s ním kryje. Pokud jde o celkové množství domů v r. 1970, které je o tolik nižší v r. 1980, lze snad vyslovit domněnku, že ve sčítání ze 70. let bylo pod Roudnou zahrnováno některé z blízkých osídlení: osada Amerika, části Zavadilky, Záhorsko, oblast okolo Kleisslovy ulice.

Podíváme-li se podrobněji na údaje ČSÚ vztahující se k r. 2001, můžeme doplnit další informace o obyvatelstvu Roudné (viz Tab. 4). Pro srovnání použijeme údaje za přibližně srovnatelnou sídelní jednotku Bílá Hora (dosahuje

⁸ Viz Pozn. 6 a 7.

ovšem menší rozlohy a je hustěji zastavěná).⁹ Srovnání nám umožní usměrnit vnímání specifičnosti Roudné v soudobém kontextu z hlediska demografických ukazatelů.

Tabulka 4: Podrobnější informace ze sčítání lidu, domů a bytů 2001 – urban 008-Roudná v porovnání s urbanem 014-Bílá Hora

	Roudná (197,9 ha)	Bílá Hora (119,2 ha)
Počet domů	204	281
<i>/ z toho trvale obydlených</i>	<i>/ 189</i>	<i>/ 252</i>
Počet bytů	423	379
<i>/ z toho trvale obydlených</i>	<i>/ 390</i>	<i>/ 332</i>
<i>/ z toho v rodinných domech</i>	<i>/ 28</i>	<i>/ 321</i>
Počet osob	962	890
<i>/ z toho žen</i>	<i>/ 479</i>	<i>/ 444</i>
Počet osob ve věku 0-14 let	124	116
Počet osob ve věku 65+ let	137	145
Počet osob narozených v obci	533	602
Počet ekonomicky aktivních osob	461	450
<i>/ z toho vyjíždějících za prací</i>	<i>/ 44</i>	<i>/ 36</i>
Počet osob pracujících v zem., lesnictví a rybolovu	16	9
Počet osob pracujících v průmyslu a stavebnictví	134	149
Počet osob pracujících ve službách	276	284
Vyjíždějící žáci, studenti, učni	8	11
Hospodařící domácnosti	410	377

Zdroj: ČSÚ 2008¹⁰

Vcelku logicky se ukazuje, že přes menší počet domů má Roudná větší počet (trvale obydlených) bytů než je tomu na Bílé Hoře, což koresponduje s menším počtem rodinných domů na Roudné a v důsledku toho relativně větším počtem hospodařících domácností. Z hlediska genderového a věkového zastoupení a v otázce počtu osob narozených v obci (čtvrti) jsou urbany srovnatelné.¹¹

9 Bílá Hora se rozvíjela od druhé poloviny 19. století jako osada obce Bolevec, teprve ve 20. století se zvolna měnila v městskou část s převažující bytovou funkcí (Kol. autorů 1999: 67-68). Z hlediska geneze čtvrti se tak jedná o poněkud jiný případ než u Roudné (u níž se budeme této otázce věnovat podrobněji později).

10 Viz Pozn. 7.

11 Namátkově jsem totéž dílčí srovnání provedla s dalšími sídelními jednotkami a závěr se zdá

Posledně uvedeným lze vyloučit, že by Roudná v současné době představovala specifickou čtvrť co do kontinuity obydlenosti či extra-lokální migrace. Stejně tak zastoupení v jednotlivých sektorech ekonomické aktivity je vyvážené.

Z hlediska správního zařazení Roudná náleží pod Městský obvod Plzeň 1 (ÚMO 1), který vznikl v 80. letech 20. stol. v severní části Plzně v souvislosti s výstavbou velkoplošné obytné zóny Lochotín. Ještě v 60. letech Roudná na krátký čas tvořila samostatný Obvodní národní výbor (ObvNV) Plzeň III, od r. 1964 již spadala pod ObvNV Plzeň 1, do nějž patřila spolu s Bílou Horou, Bolevcem, Košutkou, (původním) Lochotínem, vnitřním městem, a Zavadilkou; později se přidaly ještě Radčice. ÚMO 1 se stalo pokračovatelem ObvNV 1, ovšem s vyloučením agendy vnitřního města (Bělohlávek 1987).

Označení Severní předměstí dnes lidově splývá se správním obvodem Plzeň 1, ačkoli oficiálně se překrývá s polovinou obvodu blíže přisedající k vnitřnímu městu, hraničně vymezenou severní částí Vinic na SZ, jižní částí sídliště Lochotín na SV, tzv. Parkem kultury na JZ (od ZOO po hranici „Kilometrovky“ směrem k vnitřnímu městu) a právě Roudnou na JV (srv. Obr. 1-4 v Příloze 3). Pro tuto část se označení Severní předměstí uvádí od r. 1979 a překrývá se s historickým Saským a dříve Malickým předměstím, byť jdeme-li v čase zpátky, rozsah území se pochopitelně ztenčuje.

Roudná je hraničně vymezena řekou Mží na J až JV, kde se řeka stéká do Berounky. Na Z jde po hranici Karlovarské třídy až k tzv. Rondelu (kruhovému objezdu), vyhýbá se části zvané Záhorsko (!) a pokračuje kolem komunikace Pod Všemi svatými, zasahuje část zahrádkářské kolonie poblíž kostela Všech Svatých, ulice Na Hrádku a Pramenní v těsné blízkosti FN Lochotín. Při S-ní hranici vede podél komunikace Na Roudné až na Bílou Horu s širokým výběžkem sahajícím daleko k Zavadilce. Na V krátce přisedá k Jateční třídě a navazuje na Berounku, od níž již vede zpět podél tenisových kurtů (proti proudu) k soutoku Radbuzy a Mže. Z více jak poloviny Roudná náleží pod záplavové území a to v oblasti od komunikace Na Roudné směrem

k vodnímu toku.¹²

Z hlediska územního členění Roudná zahrnuje tzv. zastavitelná území (bydlení městského typu, plochy veřejného vybavení – např. sport, čisté bydlení, bydlení a rekreace), která se nacházejí směrem od vnitřního města podél osy komunikace Na Roudné až k části v okolí kostela Všech Svatých a okrajověji také v Luční ulici a v části přiléhající k Zavadilce; a dále tzv. nezastavitelná území (zemědělsky využívaná půda, plochy urbanistické zeleně, rekreace), která vyplňují zbylý prostor. V porovnání s některými jinými urbany tvoří zajímavou složku právě plochy urbanistické zeleně a rekreační plochy nacházející se v relativní blízkosti vnitřního města.¹³ Karlovarská třída představuje silnici I. třídy, ostatní pozemní komunikace jsou zde II. třídy.

3.2 Emicky kladené hranice prostoru

Zjišťování vnímání prostoru samotnými Roudeňáky bylo běžnou součástí rozhovorů a neopíralo se o specifitější metodu jako by například mohlo být kognitivní mapování prostoru. V této části se budeme věnovat především vymezení hranic a další aspekty vnímání prostoru vyplynou v Kap. 4. Úroveň hloubky dotazování byla proměnlivá – někteří informátoři téma problematičnosti vymezení hranic sami generovali, jiných bylo třeba se doptat. Komplexnější otázka zaměřená na vymezení hranic byla v několika případech položena, mnohem častěji byla ale nadhazována přímo již sporná území tak, jak vyplynula z předchozích rozhovorů. (Pro následující orientaci) lze sledovat mapu v Příloze 4.

Pohled Roudeňáků ukazuje na některé posuny vůči oficiálnímu vymezení prostoru Roudné. Jeden z nich se váže na oblast kolem obchodního domu Kaufland, která oficiálně do Roudné spadá (a jak později uvidíme, je s prehistorií čtvrti dokonce spjata možná více než její současná poloha), ale Roudeňáci ji tak vždy nechápou:

12 Srv. data dostupná na Mapovém portále města Plzně: <http://gis.plzen.eu/uzemnisprava/>.

13 Tamtéž. Zastavitelná a nezastavitelná území jsou rozlišena na webu Útvaru koncepce a rozvoje MP: <http://ukr.plzen.eu/cz/uzemni-planovani/uzemni-plan-mesta-plzne/funkcni-vyuziti-ploch/funkcni-vyuziti-ploch.aspx>.

Roudná se říkalo, že začíná za mostem, že jo, protože, co je přes řeku, to už nebyla Roudná. Takže v podstatě přes most, ale už si myslím, že tam nepatří Kaufland, to už neberu jako Roudnou, tam dozadu k zoologické. Takže od školy a dolů a končí to, Pod Záhorskem už není Roudná, potom přední Roudná končí, jak je zatáčka na Bílou Horu. (R12, žena, 36 let)

Kaufland byl postaven v r. 2000 spolu s celým obchodně-administrativním komplexem zahrnujícím i (plánovaně) městskou třídu Otýlie Beníškové. Komunikace vede původní trasou Karlovarské třídy, která byla rozšířena na několika proudou silnici a od kruhové objezdu (rondelu) nově navazuje na sady Pětatřicátníků. Jednoproudá silnice Otýlie Beníškové, která na rondel směrem od Roosveltova mostu přisedá, je dnes dopravně zatíženější, než-li byla Karlovarská třída na jejím místě v minulosti a představuje tak významnější předěl ve vnímání území. Původní zahrádkářský význam místa výstavby Kauflandu byl zapomenut a nové vnímání je prezentováno jako dosti ambivalentní, samotná výstavba byla doprovázena veřejnými neshodami a aktivizací význačnějších osobností (kterým šlo o širší vazby Plzně); zároveň je dnes Kaufland Roudeňáky poměrně smířlivě přijímán:

Bude lepší obchoďák, kde ty lidi si můžou nakoupit, navíc to přinese i peníze pro tu čtvrť, protože ty lidi si potřebujou nakoupit, tak tu čtvrť musí projet. Řeknou si: tady je zámečník, tady je sedlář, jo. Tam byl leta bordel, absolutně nevyužitej bordel. Já si myslím, že zrovna tuten obchoďák sem prostě pasuje a nikoho neruší. (R18, muž, 45 let)

Domnívám se, že odmítání začlenění prostoru Kauflandu pod Roudnou některými obyvateli odráží tyto soudobé ambivalence. S čím jsme se nesetkali v přehledu zaměřeném na oficiální vymezení území Roudné, to je rozlišování na tzv. přední a zadní Roudnou, které se nám objevuje v první výše uvedené citaci. Ve skutečnosti se i na mapě s tímto označením lze setkat, jeho poloha ale variuje a dobře odráží i dvě základní varianty vnímání mladšími informátory, z nichž první, méně častou, jsme uvedli výše. Druhá varianta taktéž mluví spíše o tom, kde končí přední Roudná, než by přesněji vymezovala zadní Roudnou, nicméně konec přední Roudné klade mnohem blíže k vnitřnímu městu a totiž hned do oblasti kolem budovy sokolovny (č.p. 59). Sokolovna představuje

poslední významější budovu v kompaktní zástavbě blíže vnitřnímu městu. Další úsek komunikace Na Roudné, na níž je umístěna, je nejprve krátce volný, pak navazují novostavby po levé straně a dále část starší zástavby vesnického typu. První varianta teprve do tohoto prostoru umisťuje konec přední Roudné, zatímco druhá již zde (explicitně) klade počátek zadní Roudné (poté, co konec přední Roudné svázala s okolím budovy sokolovny). Druhá varianta, která převládá, se tak nevyrovnává s volným mezi-prostorem, který z jejího pohledu nelze (jasně) označit ani jako přední, ani jako zadní Roudnou. Co je dále typické, obě varianty nezohledňují část komunikace Pod Všemi svatými v blízkosti kostela. Pokud se mladších obyvatel na tuto oblast zeptáte, po troše zaváhání ji označí za zadní Roudnou, obecně se však ukazuje, že se především uvedenému rozlišení daný prostor v jejich pohledu vzpírá, vymyká.

To jsme ovšem popsali pouze dvě varianty vnímání u mladších obyvatel. Nejstarší obyvatelé (nar. ve 20. letech) Roudnou na její přední a zadní část mnohdy nedělí. Zajímavé je, že z jejich vyprávění dále vyplývá, že obě „části“ byly soběstačné a neprobíhala mezi nimi významnější interakce s výjimkou některých slavností. Starší obyvatelé narození za socialismu (cca 60. léta) rozlišení na přední a zadní část sice již uvádějí (okolí kostela Všech svatých jednoznačně svazují se zadní částí), ale samotné výrazy „přední“ a zejména „zadní Roudná“ se pro ně v době jejich dětství a mládí neužívaly. Oblasti zadní Roudné se říkalo „v Ráji“, zbytek byla Roudná, někdy se zdůrazněním přední Roudné (již ve shodě s dříve uvedeným vymezením).

Zdá se, že rozlišení na přední a zadní Roudnou je relační a případný meziprostor (či posouvaný hraniční bod) má jakousi kontinuitní povahu. Rovněž se ukazuje, že distinkce začíná mít větší váhu směrem k současnosti, což může souviset s 1) proměnou vztahu prostoru k širšímu okolí (Roudná již nepředstavuje fyzický okraj města, její zadní část přisedá k dalším městským částem), 2) diverzifikací prostoru Roudné (která dříve byla po celé své délce prostoupena pěstitelskými zahradami – ty zcela vymizely a díky tomu se objevil větší kontrast zástavby v přední a zadní části; na zadní Roudné navíc „vyrostla“ chatová oblast), 3) statusy přikládanými jednotlivým částem (zadní Roudná je

spojena s rozsáhlou novou zástavbou a v době, kdy již dochází k výrazné mobilitě obyvatel a v kontextu slabého propojení veřejnou dopravou je vnímána jako hůře dostupná). Interpretaci dat dále komplikuje fakt, že, jak se domnívám, obyvatelé kterékoli části vnitřně diverzifikovaného prostoru, mají tendenci svou polohu označovat generativně („bydlím na Roudné“), zatímco teprve zbylé území označují specificky („je z přední/zadní Roudné“).

Jinou oblastí posunu vůči oficiálnímu vymezení, z níž jsme zatím diskutovali prostor Kauflandu, je Záhorsko (obvykle nazývané názvem ulice, tj. Pod Záhorskem) tvořící samostatnou sídelní jednotku. Částí Roudeňáků je z Roudné vylučováno, částí naopak:

Myslím si, že obecně to není pokládáno za Roudnou. Oni se vždycky považovali, že jsou z Lochotína. Ono už to tam jde takhle do vršku na ten Lochotín, jak jsou Sváté domy. Ti chodili na Roudnou do školy a vždycky říkali, že jsou z Lochotína. (R15, muž, 44 let)

Ta oblast Pod Záhorskem, tak ta vlastně jakoby je počítaná k tomu Bolevci. Přitom ty lidi, co bydlí pod Záhorskem, tak zase se berou jako Roudeňáci. My bychom je tam jako chtěli, i ty lidi někteří, co tam bydlí, ale opticky už to vypadá jako to... (*nepěkně, nehodí se k sobě*). Nebo ta Lochotínská ulice, ta Kleissova, Dělnická, je to Roudná nebo ne? Tam za tím mostem. Přitom, ještě to asi Roudná je. Nedají se říct přesně ty hranice Roudný... (R14, muž, 45 let)

Starší obyvatelé Záhorsko jasně vylučují, mladší zřejmě reproduktivně odkazují ke sdílenému mínění, které „si myslí, že oblast pod Roudnou nepatří“. Zatímco Roudná vznikla na katastru obce Malice a byla dříve považována za farní ves příslušející ke kostelu Všech svatých (opět důležitému symbolu roudenské a zakladatelské-městské identity, jedná se totiž o kostel postavený před založením Plzně a tedy i před postavením chrámu sv. Bartoloměje), oblast dnešního Záhorska poukazuje na existenci vsi Záhoří, která zřejmě spíše byla onou důležitou, neboť farní vsí (srv. Rožmberský 2010: 4-5). Nikoli tedy přímo dnešní Záhorsko samotné, ale prostor (ves), na který názvem a blízkostí odkazuje, byl díky archeologickým nálezům ze 70. let spojen s kostelem, tolik podstatným lokálním symbolem. Nelze přitom říci, že by Roudeňáci ve svém vymaňování Záhorska z prostoru Roudné tento aspekt jakkoli anticipovali,

neboť si ho často nejsou vědomi (kostel je lidově nadále spojován s Malicemi a zkrátka s Roudnou). Pokud by tomu tak bylo, mohli bychom mluvit o symbolickém vymezování odrážejícím nesoulad v interpretaci lokální historie, podporující tu kterou kolektivní identitu (když bychom proti sobě hypoteticky postavili dnešní Roudnou a Záhorsko). Mnohdy spíše než odtažitost, můžeme sledovat vytěsnění Záhorska: „Tam já jsem nechodila. Já si vůbec nepamatuju na Záhorsko“ (R24, žena, 85 let). Lze tak možná mluvit o významové kontinuitě odrážející minulé prostorové taktiky, tuto hypotézu ale nemáme potvrzenu. Jeden informátor Záhorsko naopak začleňuje s odkazem na to, že zde měl a má řadu kamarádů. Snaha začlenit Záhorsko vznikla pak nedávno v kontextu petičních akcí proti výstavbě obchvatu Roudné. V tomto smyslu je také třeba číst druhou z ukázek výše (doplňme, že zmiňované ulice Kleisslova, Dělnická a část ulice Lochotínská oficiálně patří pod urban Park kultury). Dřívější identita Záhorska (ovšem jaká přesně?) trvá a nenarušuje ji fakt, že zástavba se až na několik novějších budov svým charakterem od Roudné příliš neliší, ani to, že míra vzájemného kontaktu osob uvnitř a mezi prostory Záhorska a Roudné, je vysoce pravděpodobně srovnatelná. I pokud má být prostor Záhorska situačně začleněn, vědomí jakési diskontinuity obou prostorů se znovu tematizuje.

Nakonec můžeme zmínit, že okolí Kleisslovy ulice jedna Roudeňáčka zřetelně uvedla jako v minulosti náležející do prostoru čtvrti a zcela tak zreflektovala dnešní posun: „Je pravda, že jako Roudná se ještě bralo tohle – to území pod Karlovarskou, jak je ta ulice Kleisslova a Dělnická, nebo i tadyhle vlastně ta Lochotínská, Na Poříčí, tady k tomu břehu řeky“ (R20, žena, 41 let). Její pohled byl ale dosud ojedinelý.

Propojíme-li naše zjištění s rámcem narativně-deskriptivního přístupu kulturní geografie, můžeme shrnout, že emické vymezení vnějších i vnitřních hranic Roudné je vtištěno do narativního rámce a) pojmenovávání míst (přední vs. zadní Roudná, v Ráji, Pod Všemi svatými), b) trvání a povznesení významu (historické vyloučení Záhorska, současné prohloubení distinkce mezi přední a zadní Roudnou) a c) morální dimenze utváření místa (zadní Roudná jako vzdálenější prostor novousedlíků, Kaufland jako místo ne/uznávaného konzumu

) (srv. Tuan 1991: 688-690, 693-694). Přestože v základních obrysech se emický pohled doplňuje s oficiálním vymezením (vnějších) hranic prostoru, zároveň platí, že minulé i současné prostorové taktiky aktérů produkují narativní mapu Roudné a ta dále působí tak, že transformuje mapu kartografickou do oblasti paměti místa (Stevenson 2003: 55). Zatímco příklad prostoru Kauflandu poukazuje na současné prostorové taktiky, Záhorsko je pravděpodobně mapováno (jazykově uchopováno) díky prostorovým taktikám nedávné minulosti, okolí Kleisslovy ulice pak ponecháno jako (u většiny obyvatel) zcela bez významu.

3.3 Skladba obyvatel pohledem Rouděňáků

Na Roudný je kolik, patnáct set, tisíc lidí? Tenkrát (*tj. deset let nazpět*) tam ještě nebyla ta nová zástavba, tak to bylo tisíc Rouděňáků? Neví se vlastně kolik. (R14, muž, 45 let)

Odhady početního zastoupení se přibližují oficiální statistice (někdy jsou ale vyšší – až 2,5 tisíce osob) a doplňují obraz aktuálního vývoje. Narozdíl od statistik mohou aktéři plastičtěji referovat o skladbě obyvatelstva, obvykle tak reflektují proměnu obyvatel čtvrti a výskyt etnických a problémových skupin. Touto subkapitolou již bez analytického vhledu a pouze výčtově uzavíráme územně-demografické vymezení Roudné.

Z hlediska skladby obyvatel je důležitým zmiňovaným tématem přítomnost Romů, která kulminovala v 80. a 90. letech, zatímco dnes se s ní na Roudné nesetkáme. Důvody spojené s přítomností i vysídlením Romů jsou obecně sdílené:

Roudná za mého dětství už neměla moc dobrou pověst, protože se tam i říkalo Plzeň-Bronx. Sestěhovali se sem obyvatelé sociálně nepřizpůsobiví, takže jsme každou chvíli slyšeli, že tam někdo někomu uřízl hlavu – to bylo, jak je hostinec u Lva, nějaká žena se otráвила – Pod Všemi svatými, někoho pobodali, prohodili sklem – tady, jak je sokolovna, myslím, že zemřel, že si prořízl krční tepny. Bylo jich hodně v ulici Na Roudnej, Pod Všemi svatými. Někdy to bylo dost divoký, když třeba brali, tak tancovali v okně, vyhazovali lahve. To všechno skončilo, když byli záplavy v r. 2002, protože oni byli první, kdo si sehnali nový byty, anebo si nechali, i když třeba neplatili nájem a ty byty byli vybydlený, tak oni si na úřadě zajistili, že

dostali nový byty, takže v podstatě tam teď není jediná cikánská rodina na Roudnej.
(R20, žena, 41 let)

Poněkud pregnantněji to vyjadřuje jiný informátor: „Za komunistů se z Roudné stala cigánská čtvrť. Po povodních se vystěhovali cigoši a nastoupila podnikatelská vrstva“ (R10, muž, 33 let). Další informátor upravuje intenzitu vnímání přítomnosti Romů: „Sice se říkalo, že je to cigánská čtvrť, ale žádní cikáni tu nebyli“ (R07, muž, 66 let). Starší pamětník patrně odkazuje k období svého mládí, tj. k 50. a 60. létům, ovšem i přes opačné vyjádření potvrzuje, že jakási stigmatizace tohoto druhu se čtvrti týkala již v dané době. Na přelomu 70. a 80. let se řada obyvatel Roudné stěhovala do nově vystavěných bytů v sídlištích na Košutce a v Bolevci a trend pokračoval se sídlištní výstavbou Lochotína. Roudnou procházelo demoliční pásmo, které počítalo se zbouráním části čtvrti a nahrazením novou zástavbou (Kolektiv 1999: 169). Uvolněné byty byly mezitím nouzově obsazovány sociálně slabšími obyvateli. Plán zbourání čtvrti byl přerušen převratem, po němž některé domy byly navraceny v restituci a řada jich také byla (poté, co ze státního vlastnictví přešly pod město) zprivatizována. Romové velmi často obývali domy nejhorší kvality (do těch je instalovala bytová politika minulého režimu) a město se takových domů rádo zbavovalo. Soukromí majitelé domů mohli nájemníky za odstupné nebo pomocí léčky snadno vyhodit (srv. Baršová 2003: 16-23). Je zároveň příznačné, že mezi obyvateli čtvrti je odchod Romů vnímán jako jeden z pozitivních aspektů polistopadových změn, jeho průběh mnohým slouží za příklad projevu „vychytralosti“ Romů a jejich všeobecně dobré orientace v úředním procesu.

Další „problémovější“ skupinu v očích obyvatel představovali v minulosti cizinci, jejichž větší množství se na Roudné objevilo kolem r. 2005. Obyvatelé si přesně vybavují, ve kterých místech bydleli a spojují je se zvýšenou kriminalitou:

Byla tu spousta domů, jak majitelé chtěli vydělat, jak byl ten boom různých firem, kde potřebovali zahraniční dělníky. V jednom bytě nebo domě bydlelo mnohonásobně více lidí, než mohlo a to tam potom docházelo občas k nějakým excesům, protože třeba zrovna tady v Křížkovce – což je tadyhle, jak je vchod do mateřské školky – tak tam se jednou v tom domě popralo několik cizinců a snad tam přijelo jedenáct zásahových aut, které je spacificovaly. Nebo tady Pod Všemi

svatými, to zrovna patřilo současnému místostarostovi ÚMO1, který už to možná prodal a ten tam měl taky dům s dělníky. Potom bydleli i v Malické a Lipové ulici, ale tam bydleli v bytech a ne domech. (R20, žena, 41 let)

Skladbu obyvatel jejich vlastním pohledem uzavírá vnímání (poklesající) kontinuity obydlenosti čtvrti „původními“ Roudeňáky. Úryvek nám opět implicitně tematizuje vlnu stěhování od 70. let a naznačuje, že novější obyvatelé nemají dřívější zkušenost neutišené čtvrti:

Těch původních Roudeňáků, když jsem jako byl dítě, těch spolužáků, tady vlastně už nebydlí nikdo. To je všechno pryč. Tady je asi šedesát procent lidí, co se sem nastěhovali až po té době, co začala být Roudná modernizovaná. (R18, muž, 50 let)

Určitě dřív bylo na Roudné více lidí, byli skromnější, takže jich bydlelo v jednom bytě početnější rodina nebo i někdy několik, protože když se podívám na staré fotky, co jsem si kupovala kalendáře, které vyšly, kde jsou fotky z Roudné, takže když se třeba vyfotil jenom pohled z mostu na to náměstíčko, tak tam je hrozná spousta lidí, které kdybyste teď náhodně i v největším provozu – tak byste tam v životě tolik lidí nevyfotila. (R20, žena, 41 let)

Byť jsme v této kapitole předestřeli některá budoucí témata (produkci prostoru dnes a v minulosti; animozity vůči některým skupinám a kontrastní chápání proměn prostoru: sociální dezorganizace vs. fyzická inovace), jednalo se nám zde především o propojující vymezení čtvrti z hlediska jejího území a demografie pohledem jak oficiálních, tak emicky utvářených dat. Představili jsme tak jednu ze dvou kapitol, které nás obecněji uvádějí do tématu, tou druhou bude kapitola navazující. Zde jsme se věnovali základnímu vymezení přítomnosti, nyní přistoupíme k vývojové perspektivě.

4 PROMĚNY ROUDNÉ V ŠIRŠÍM KONTEXTU

Dříve než se budeme moci zabývat jednotlivými rovinami, které vstupují do utváření prostoru Roudné a aktéry, kteří se v nich realizují, nutně se musíme pozastavit u historického vývoje čtvrti, jež nám vytyčí orientační body historie a poukáže na to, jak se k nim aktéři vztahují. Následující partie nám rovněž poslouží jako nezbytný odrazový můstek pro Kap. 6 – Prostor a identita a Kap.

8 – Roudná jako městská zóna. Právě s ohledem na druhou jmenovanou kapitolu se pokusíme zohledňovat sociální a politicko-správní rozměr v lokálním kontextu a tom kterém období.

Pojem *historie* je poněkud problematický, neboť v sobě pojí jak minulé data a žitou historii, tak intelektuální operaci, kterou jsou uchopovány (Blok 1992: 122). Žitou historii můžeme chápat jako sociální paměť a o té nám Connerton říká (1989: 13), že se vůči historické rekonstrukci vztahuje jako jedna z jejích evidencí. Zatímco historická rekonstrukce může být na sociální paměti zcela nezávislá, sociální paměť se vždy organizuje kolem stop minulosti – dat, které jsou součástí formální historie. My, s cílem podat historický přehled Roudné, budeme kombinovat jak historické rekonstrukce, tak sociální paměť aktérů. Základem historické rekonstrukce budou data z regionální literatury, v některých případech zasazená do kontextu širších sociálních souvislostí. Vyvozované spojitosti budou přitom orientačního charakteru a neodpovídají kritičtějšímu přístupu historické antropologie. V závěrečné kapitole shrneme, jaké části výkladu se více opíraly o sociální paměť a jak se tato vztahuje k historické rekonstrukci prostřednictvím některých svých složek: paměti osobní a kognitivní (Tamtéž: 22). Na následujících řádcích můžeme sledovat přerod od předměstí s převažujícím řemeslným rázem k více zemědělsky inklinujícímu prostoru, dále od dělnické čtvrti ve čtvrt' podnikatelskou. Dnešní fyzická tvář Roudné se utvářela v období po třicetileté válce, zásadněji pak od přelomu 18. a 19. století (Kolektiv 1999: 167), s definitivními změnami ve 30. letech 20. stol. (Domanický 1995: 1).

4.1 Přehled vývoje

4.1.1 Osada Malice jako základ Plzně

Osídlení území je archeologicky datováno do 12. - 13. století, kdy zde stála obec Malice, dle nálezů situována mezi dnešní Karlovarskou a ulici Otýlie Beníškové (Kolektiv 1999: 166), tj. do prostoru dnešního obchodního domu Kaufland. Jméno osady bylo pravděpodobně odvozeno od osobního jména

Mála (ve smyslu Málova osada)¹⁴ – na katastru osady byla v r. 1295 založena Plzeň, první písemná zmínka o ní pochází již z r. 1266, kdy Přemysl Otakar II. daroval lán zdejšího pozemku chotěšovskému klášteru (Bělohlávek 1997: 115). V kilometrovém dosahu od obce stál kostel Všech svatých, jež se však v kontextu archeologických nálezů z r. 1976 ukazuje být spíše farním kostelem vsi, která by mohla být nazvaná Záhoří, na níž zůstaly nepřímé odkazy v písemných pramenech a jejíž blízkou existenci potvrzuje dnešní ulice Pod Záhorskem. Až do r. 1322, do dostavby kostela sv. Bartoloměje, při kostele Všech svatých bydlel farář, později kostel poklesl na filiální a byl nazýván „matkou“ kostela městského (Rožmberský 2010: 4-5).¹⁵

4.1.2 Předměstí Plzně: zázemí řemeslné výroby

Po založení Plzně (1295) se z malické osady stalo předměstí obývané chudším městským obyvatelstvem a sloužící jako hospodářské zázemí měšťanů (Kolektiv 1999: 166).¹⁶ Středověké obyvatelstvo měst bylo rozděleno na kupecký patriciát (který skrze rady ovládal městskou správu), chudší řemeslníky a právě chudinu nenáležející do městské obce, bez možnosti samostatně vyrábět a s povinností odevzdávat berní dávky. Tvořila ji čeledí, nesamostatní řemeslníci a podruzi (Zeman 1955: 8-9). Předměstí měla dřevěná opevnění a při cestách (v tomto případě na cestě z Plzně do Saska) zděné brány (Bělohlávek 1997: 9-10), dřevěná zástavba Malického předměstí byla však zcela zničena během obléhání Plzně husity (1433-1434) (Kolektiv 1999: 166). V tomto období dochází také k prvnímu výraznému předělu co do hlediska správy města, které po založení podléhalo vrchnosti, postupně však docházelo k nárůstu pravomocí městské rady, ty vrcholily právě v kontextu husitských válek, až krátce po jejich skončení došlo v r. 1480 k získání městské rychty

¹⁴ Koncovka -ice značí místní jméno čelední, které je typické pro starší osady (Macháček, Nová doba, 11. 4. 1943: 4).

¹⁵ Při kostele (založeném asi v první pol. 12. stol.) byl pochopitelně také hřbitov, na němž bylo mimo Malic pochovávalo obyvatelstvo z Volovce (Bolevce), Hrádku a Škūrňan. Mezi léty 1290-1322 sloužil jako hřbitov pro Plzeňany a v r. 1901, v souvislosti s výstavbou Ústředního hřbitova, byl pro pohřbívání uzavřen (Nová doba, 27. 10. 1940: 6).

¹⁶ Po založení Plzně se na Malické předměstí přistěhovali i obyvatelé z okolních vesnic a měst, kteří na rozdíl od většiny ostatních neměstských obyvatel byli mj. německé národnosti. Té jinak mnohem spíše byla pouze úzká skupinka měšťanů (Macháček, Nová doba, 16. 4. 1914: 2).

(Bělohlávek 1987: 38).

Další postupné vzkříšení a renesanční rozkvět Malického předměstí (v r. 1470 čítalo 4 domy, v r. 1568 již 42 domů; Bělohlávek 1997: 10) byly zmařeny v 17. století během třicetileté války. V této době se již nepřipomínal název osady Malice, který byl od 16. stol. zastoupen názvem Roudná podle cesty ke stejnojmenné tvrzi (1418-1555, název se ujal po jejím zániku) a lesu (Tamtéž: 116-117). Domy byly již zděné se sedlovými střechami a přítomno bylo množství hospodářství a zahrad, vystavěna kaple sv. Rocha (1596) a sv. Fabiána, Šebestiána a Anny (Kolektiv 1999: 167).¹⁷ Podobně jako ostatní plzeňská předměstí bylo i to Malické vypáleno jako prevence před případným úkrytem nepřítele během obléhání mansfeldovými vojsky. Měšťané tak přišli o svá jmění, která uchovávali v předměstských chalupách (jinou možnost odkládání zisku neměli, neboť převažující cechovní malovýroba nepřinášela možnost větších investic, srv. Zeman 1955: 84). Následující léta neposkytovala více utěšující výhled (minimálně do r. 1645) a předměstí tak zůstávala dlouho pustá (Macháček 1925: 78).¹⁸ Třicetiletá válka opět vyvolala důležitý předěl ve správní organizaci města: r. 1627 Plzeň získala svobodu a do její organizace se začali vplétat váleční zbohatlíci, takže správa městských záležitostí šla na ruku jejich zájmům – situaci napravila až reorganizační komise v r. 1734 (Bělohlávek 1987: 39; obecněji Zeman 1955: 89). Pokud jde o opuštěné Malické předměstí, to v r. 1729 zastihl velký požár, zničil řadu chalup a dvorů, z nichž některé byly patricijské a náležela k nim část půdy v okolí Plzně (Bělohlávek 1997: 11). Obnova předměstí byla tedy nadále pomalá. Plzeň v této době představovala středně velké nebo i spíše menší evropské město, byla plně katolická a ze 75% obývaná řemeslníky (Bělohlávek 1991: 102-106). Chápání Malického předměstí jako řemeslného zázemí města je třeba číst v kontextu převahy této orientace mezi měšťany a toho, že na předměstí byla situována výroba, kterou ve městě z praktických důvodů nebylo možné provádět, vedle toho se zde chudina živila jako pomocná síla v zemědělství.

¹⁷ V 80. letech 19. stol. byly oba kostelíky upraveny na obytná stavení (Anderle a kol. 2009: 12). Kostel sv. Rocha (U sv. Rocha, čp. 84) prošel v 90. letech 20. stol. stavebně-historickým průzkumem, více viz Anderle 2002.

¹⁸ V r. 1634 také propukl mor, obyvatelstvo bylo doplněno přílivem populace z okolních vesnic (Zeman 1955: 146-147).

4.1.3 Dvory, zeleň a bydlení (pro měšťany)

V 17. století se rozhodujícím správním činitelem stala městská rada (dříve významně vázaná obecními staršími) a důležitým novým orgánem hospodářské direktorium (Bělohlávek 1987: 41). V rozmezí 16. a 18. století začalo docházet k diferenciaci střední vrstvy, ti z měšťanů-řemeslníků, kteří byli neusedlí (nevlastnili měšťanský dům), se nyní dále dělili na nepožívající várek (ti pak byli obvykle majiteli zemědělských pozemků) a nepožívající ani várek, ani pozemků (řemeslníci v nájmu); určitým neblahým jevem této diferenciaci byl nárůst městské chudiny (zejména v 18. stol.), do níž se poslední jmenovaná skupina často propadala (Zeman 1955: 74, 122). Plzeň představovala město s velkým pozemkovým majetkem, zároveň zde zůstávala výrazná i řemeslná obživa, nicméně zemědělství bylo nejdůležitějším činitelem hospodářství (Tamtéž: 39-41, 47). Téměř každý měšťan vlastnil nějaký zemědělský pozemek, případně stodolu a bohatí měšťané měli více statků a dvorů (Tamtéž: 84).

V tomto barokním období na Roudné nejprve vznikla vůbec nová zástavba po té zaniklé během třicetileté války – přidržovala se dřívějšího půdorysu, avšak namísto většího počtu budov podél týchž cest rostly hospodářské dvory obklopené rozsáhlými zahradami. (Jedinou připomínkou hospodářského dvora je dnes „špejchar“ nacházející se v ulici Pod Všemi svatými (čp. 100), který v 18. století patřil Jakubu Augustonovi.)¹⁹ Během 18. století začala být města regulována státní podléhajícími magistráty (Bělohlávek 1987: 41-42) a koncem století plzeňští měšťané získali právo i mimo hradební území. Pro Malické předměstí je to důležitý předěl, neboť v jeho méně zabydleném, zeleném prostředí najednou vznikaly letohrádky elit. Zároveň s uvolněním městského práva byly postupně bořeny hradby (do poč. 20. stol.) a na jejich místě zakládán parkový okruh (Bělohlávek 1997: 12). Stavební rozvoj předměstí od konce

¹⁹ Jakub Auguston byl významný plzeňský barokní stavitel. V r. 1839 byla v areálu jeho dvora vystavěna samostatná (dodnes dochovaná) kaple, k níž později přilehl právě špejchar. Dvůr užívaný do 30. let rodinou Červenkových byl poškozen náletem za 2. světové války a po r. 1965 zbořen. Dnešní tenisové kurty v tomto místě se nacházejí na pozemku dřívějších zahrad dvora. Mezi léty 1970-1984 zde prováděl opravy Judr. Karel Štěpánek, dotýkaly se především kaple z r. 1839 (Kolektiv 1999: 184-185; vzpomínky p. Hrubého 2011, Příloha 2). Pro zajímavost uvedme, že dvůr J. Augustona zahrnoval 28 ha pole a 2 ha louky, 7-8 tovaryšů a asi 12 kusů dobytka (Zeman 1955: 173).

18. století pokračoval zahušťovací klasicistní zástavbou řadových domků a na Roudné zvolna začala převažovat bytová funkce (Kolektiv 1999: 167). V polovině 19. století byla čtvrť spojena s vnitřním městem Saským mostem²⁰ a byla vystavěna Karlovarská třída vedená po vysokém náspu směrem od mostu, díky níž se Roudná rozdělila na menší části (Domanický 1995: 1). Zatímco ještě do konce 40. let 19. století se Malické předměstí rozvíjelo rychleji než předměstí Říšské, od této chvíle se již situace obrací (Anderle a kol. 2009: 12).

4.1.4 Počátky industrializace a její dopady na strukturu obyvatel

Zatímco Malické předměstí mělo svůj zemědělský charakter, převažující obživou v Plzni zůstávalo řemeslnictví (Anderle a kol. 2009: 11). V průběhu 19. století došlo k hlubším sociálním změnám souvisejícím s industrializací, které transformovaly složení jednotlivých skupin obyvatel – klasickou střední třídu již nereprezentovaly jen vlastníci měšťanských domů, kteří zároveň disponovali zemědělskou usedlostí, někteří si polepšili právě tím, že se chopili průmyslového velkoobchodu. Bylo zrušeno poddanství (1848), což vedlo ke smývání rozdílů mezi svobodnými obyvateli města a poddanými – střední třída se tedy dále diverzifikovala. Spolu se zrušením cechů (1859) pak nastaly svobodnější (i když také více konkurenční) poměry pro samostatnou výrobu řemeslníků. Z části měšťanů spojených s řemeslnou výrobou se stávali malí a střední podnikatelé, zatímco sedláci zůstávali neměnou, největší skupinou střední třídy. Dolní vrstvy tvořili rolníci, podruzi (najímaní na denní práci v zemědělství i řemesle), zajištěnější dvorská a selská čeleď a (málo početní) řemeslní tovaryši. Od 30. a 40. let se tato dolní vrstva mohutně uplatnila v průmyslové výrobě nejčastěji jako nekvalifikované tovární dělnictvo. Část dělnictva zůstávající v řemeslné výrobě mimo továrny byla sice více spjata se stabilním místem výkonu, daleko více ale také ohrožena možností pádu na sociální dno, což se pak týkalo stejně tak rolníků.²¹ Tovární dělníci se stávali

²⁰ Napojení zde bylo ihned po založení města, nicméně v nižší úrovni a původně šlo o dřevěný most. V r. 1520 byl nahrazen kamenným mostem přes soukenickou valchu, která vedla pod Saskou branou. A v r. 1849 byl vystavěn Saský (dnešní Rooseveltův) most (Macháček, Nová doba 26. 10. 1941: 9).

²¹ Obecněji o dilematu přechodu k tovární výrobě Matějček 1998: 120.

nejpočetnější skupinou, dále vnitřně diferencovanou dle typu výroby, což se odráželo v politické angažovanosti (kvalitativně novou etapu představovaly „hladové“ stávky v prvních desetiletích 20. stol.). Tak jako do města plynuly tovární dělníci, uplatňovaly se zvýšené pracovní síly i v zemědělství, kde byly reprezentovány nádeníky a deputátníky lišícími se v míře zaměstnaneckých, tak jako tak nepřilíš valných jistot (Lenderová a kol. 2005: 11-19).

4.1.5 Industrializované město

Rozvoj průmyslu od 60. let 19. století na sebe vázal již tak markantní příliv stálejších dělníků, že si vyžádal stavbu množství nájemných činžovních domů.²² Plzeň tak byla postavena před výzvou vytvoření regulačních podmínek stavebního rozvoje a v r. 1878 bylo město rozděleno do 5 správních okresů, z nichž IV. zastupovalo Saské (Malické) předměstí (zahrnující Roudnou, Košutku, Karlovarskou třídu a Ameriku).²³ Čtvrtý okres byl obýván nejchudším obyvatelstvem, zápolil s nevyhovující hygienickou situací a zvýšenou mírou úmrtnosti. Urbanisticky se díky menšímu růstu rozvíjel až později, v návaznosti na platný regulační plán území od r. 1884 (Bělohlávek 1997: 12-15). Za kostelem Všech svatých, v ulici Na Hrádku, je v r. 1864 založena osada Amerika jako samočinná výstavba bydlení dělníků a řemeslníků v blízkosti drobných uhelných dolů (Bělohlávek 1985: 67). Uhelná těžba se na Plzeňsku poměrně brzy, do 80. let, vyčerpala, vzkvétalo však pivovarnictví (Beinhauerová-Václavíková 1995: 79-80) a v r. 1899 se ve IV. okrese vyskytovalo celkem 12 různých továren, jejichž přítomnost podporovala další bytovou výstavbu (Bělohlávek 1997: 13).²⁴ Zcela zásadní pak byla expanze Škodových závodů a tím vůbec strojírenství od přelomu století (Beinhauerová-Václavíková 1995: 80). Vnitřní město se počalo vylidňovat a přebírat administrativní funkci, zatímco na předměstích, která (v r. 1921) obývalo až

22 Příklady ještě malých, nepřilíš pěkných domů se dodnes dochovaly na Roudné (Bělohlávek 1997: 12) v Luční ulici, ulici Pod Všemi svatými a ulici Na Roudné (Kolektiv 1999: 167-168).

23 Ve skutečnosti nelze mluvit tak dalece o urbanistických hlediscích jako o potřebě doplnit výstavbu bydlení pro tovární zaměstnance – výsledkem byla neuspořádaná a architektonicky nevýrazná zástavba (Kolektiv 1981: 135).

24 V okolí Karlovarské třídy to byly například továrna na porcelán (již 1836), sladovna (1871), továrna na kamna (1870); v ulici Pod Všemi svatými Šípova zámečnická továrna specializující se na výrobu kočárků (1878); na Beranovce pivovar Prior (1893) (Kolektiv 1999: 179, 154-157, 183, 185-187).

90% obyvatel, bylo možno se setkat jen s drobnými obchody (Bělohlávek 1997: 13). Bydlení na předměstích bylo pro dělníky výhodné a jejich ženám umožňovalo podílet se na výdělku během zemědělské sezóny (Beinhauerová-Václavíková 1995: 85).

4.1.6 Dělníci, zemědělci, podnikatelé a jejich jednota

Právě zemědělské využití Roudné v této době bylo vedle jejího patrnějšího dělnického charakteru neustupující, výraznou složkou prostředí, jak můžeme dovozovat již z vyprávění pamětníků vzpomínajících na 30. léta 20. století:

K zámožnějším patřili i někteří majitelé zemědělských statků, kterých bylo v třicátých letech ještě slušná řádka. Tak např. Špírkovi na rohu Roudné a Luční ulice, Fürichovi v zatáčce na zadní Roudné, Červenkovi pod kostelem Všech svatých a také tři hospodářské dvory hned na začátku ulice Pod Všemi svatými po levé straně: Holubovi, Vajsovi (později si postavili dům s hospodářskými budovami v Bělohorské ulici) a druzí Špírkovi. Za sokolovnou bylo hospodářství u dalších Holubů (později tam ve stodole byl sklad uhlí a dříví) a dále na zadní Roudné byla hospodářství u Bartovských a u Ševčíků. (...) Také velký počet zahradníků, kteří lemovali nezastavěný okraj Roudné od Luční ulice až k zadní Roudné a osadě v Ráji připomínal ještě, že tu bývalo vydatné zelinářské zázemí města. (vzpomínky p. Hrubého 2011, nar. 1923, Příloha 2)

Tady to bylo víc zemědělský. Tady byly všecko pole a vzadu byly jenom pole. (...) Dědeček byl statkář a u statku měl tři deputátní domy, to všechno zbořili (R24, žena, 85 let).

Je zřejmé, že i přes demografické a prostorové změny vyvolané industrializací (příliv vesnických obyvatel, využívání předměstí jako únosnějšího dělnického bydlení a v důsledku toho zahuštění předměstí) si Roudná zachovala svůj zemědělský ráz z barokního období. Nebyla dělnickou čtvrtí vázanou na specializovanou tovární výrobu a neformovala tak ve svých obyvatelích jednotící zaměstnaneckou identitu. Přímo v místě hostila jak výraznější zemědělskou produkci a poskytovala zázemí pro zaměstnance rozličných továren, tak vedle toho pojala velké množství zahradníků a drobných obchodníků a živnostníků (řeznictví, pekařství, krejčovství, truhlářství, zámečnictví aj.). O tom, co k sobě tak rozdílné skupiny poutalo, píše opět

pamětník p. Karel Hrubý:

Sociální status majitelů domů a živnostníků (obě kategorie se často překrývaly) byl ovšem vyšší než status dělníků či lidí, kteří se živilí jen námezdní prací. Ale způsob jejich života byl blízký jejich proletářskému okolí. Všichni tu museli zápasit o existenci, někteří na poněkud vyšší úrovni, ale příliš markantní rozdíl v jejich způsobu života nebyl. (...) Rozdíly sociální a ekonomické byly do značné míry setřeny podobným životním stylem, který se vyznačoval kulturní jednotností, otevřenější komunikací a sníženými zábrany ve styku s okolím. (vzpomínky p. Hrubého 2011, Příloha: 2)

My k jeho přiblížení můžeme dodat, že námezdní pracovníci měli podobně jako tzv. domácí dělníci (řemeslníci pracující ve vlastní výrobě) za Rakouska-Uherska (od r. 1887) obdobný zaměstnanecko-právní status, neboť byli pojímáni jako podnikatelé, tedy coby osoby při své činnosti za sebe samostatně odpovědné. „Podobný způsob života“ lze dát do obecnější souvislosti opět s dopady industrializace, tentokrát na podobu trávení času ve městě – díky pravidelné pracovní době mimo domácnost vzniká totiž vůbec fenomén volného času a od konce 19. století je čím dál více spojen s organizovanými formami, které dávají základ specifickým sociálním sítím (Lendererová a kol. 2005: 87, 89). Ženy a muži již nebyli v dělnickém prostředí odděleni během trávení volného času, na čemž mělo svůj podíl sociálně-demokratické hnutí. Zprostředkovávalo mimo to nejen socialistické uvědomění, ale také kulturu odlišující se od kultury vesnické (Matějček 1998: 125, 127).

4.1.7 Předválečná Roudná – stavební a především spolkový rozkvět

Tím se již dostáváme do časů, které jen zřídka nebývají předmětem živého vzpomínání – do první třetiny 20. století, zejména pak do období první republiky. Na přelomu 19. a 20. století vznikaly na Roudné budovy s historizujícími fasádami (mezi nimi škola postavená v r. 1902 J. Špalkem) a základ městské třídy Otýlie Beníškové, v té době Karlovarské třídy. Tato třída měla pokračovat a propojit se s třídou vedoucí od Klatovské ve směru na Zavadilku a de facto tak propojit (historický) Lochotín. Rozvoj byl však pomalý a nakonec byl přerušen 1. světovou válkou (Kolektiv 1999: 168).

V r. 1912 bylo v Plzni na podporu stavby dělnických domů založeno svépomocné Lidové stavební družstvo, které ještě v průběhu války a po ní postavilo na Roudné celkem šest domů s byty třetí kategorie (Tamtéž: 168-169); jejich obsazování bylo vzhledem k době války zprvu váhavé (Bělohlávek 1985: 74). V meziválečném období pokračovala výstavba řadových domů, došlo k regulaci řeky Mže a v r. 1935 byla dostavěna budova sokolovny (podle návrhu Ing. arch. E. Ondříčka) (Kolektiv 1999: 169).

Pamětníci, kteří na Roudnou předválečné doby vzpomínají, anebo ji mají zprostředkovánu svými blízkými, nejčastěji zmiňují výjevy dotýkající se: otevřenější a méně zastavěné krajiny, čilého kontaktu s okolím Lochotínského parku (u poněkud vyšší vrstvy) a Boleveckého rybníka (naopak u té nižší), přítomnosti rozsáhlých zahrad (od 30. let zahrádkářské kolonie) a parku na Roudné (v místě, kde je dnes nová zástavba na zadní Roudné), čilého spolkového života²⁵ a množství pohostinských zařízení, některých veřejných událostí jako byly staročeské májky či dušičkové poutě Pod Všemi svatými atd. Specifické postavení si získávala sportovní uskupení, která vznikala pod patronátem politických hnutí: na jednu stranu sice rozdělovala obyvatele na sympatizanty sociální demokracie (Dělnická tělovýchovná výchova, DTJ) a národního socialismu (Sokol), na druhou však, ať již v té či oné podobě, představovala široce integrující lokální platformu (což platí i vzhledem ke kontinuitě v pozdějším období):

Někde byly Vánoce pěkné, ale ve většině rodin, zejména v době hospodářské krize, neměli ani ten stromeček, cožpak něco pod ním. Proto jsme každoročně v naší dělnické jednotě na Roudné pořádali vánoční nadílku, vždy hned po Štědrém dnu. (...) Nedovedete si představit tu obrovskou radost dětí, když dostaly balíček. U mnohých to byl jediný, který k Vánocům dostal. (vzpomínky pí. Matouškové 1982, [Pravda](#))

²⁵ Již v r. 1895 byl např. na Roudné založen Spolek Malobranských Husitů, který byl zaměřen na podporu zdejších dětí (činnost byla ukončena v r. 1950 a předtím již během války). Z přehledu vdov podpořených při vánoční nadílce r. 1935 vidíme, že pod roudenský okruh byly řazeny ulice jako Lochotínská, Kleislova (psáno s jedním s) nebo dokonce i Rybářská (srv. Kap. 2 – Územně-demografické vymezení Roudné) (AMP: IX. Spolky, instituce a korporace podpůrné a hospodářské: 22c190 – Spolek Malobranských husitů, č. rkp. 29287 – Kniha zápisů schůzí).

Zhruba od 30. let již nedocházelo k významějšímu stavebnímu rozvoji Roudné (Domanický 1995: 1) a to ani po jeho oživení po odeznění hospodářské krize (Beinhauerová-Václavíková 1995: 86). Výrazným předělem byla pochopitelně druhá světová válka, která část prostoru Roudné poškodila a v obyvatelích zanechala nesmazatelnou řadu vzpomínek, uveďme jednu za všechny:

Asi dvakrát se stalo to, že jsme běželi a spojenecká letadla už létala nad námi. To jsem potom obdivovala světla ve tvaru kužele, kterým jsme říkali stromečky. Těmi si Američané a Britové osvětlovali terén před vlastním bombardováním. Rodiče ovšem věděli, co tohle osvětlování znamená a mé nadšení nesdíleli. Já jsem si jako malé dítě ani neuvědomovala nebezpečí, které jsme prožívali. Seděla jsem se svými blízkými v tajemné chodbě a poslouchala jsem chvění a hvízdání bomb. Pro mě to znamenalo dobrodružství. (pí. Boudová 2010, webové stránky U nás na Roudné²⁶)

4.1.8 Druhá polovina 20. století a současnost

Vrátíme-li se ke sportovním dějinám Roudné, je zcela příznačné, že jakýsi primát si v nich získává DTJ, která byla v místě založena r. 1919, následována založením Sokola o dva roky později (ve stejném roce vznikla ještě Federální dělnická tělovýchovná jednota, ve které se sdružovaly sympatizanti odštěpené komunistické strany). Sokolové představovali širší společenské hnutí spojené s humanistickými ideály (Thorne 2011: 105), na Roudné v r. 1935 postavili již zmiňovanou sokolovnu, po r. 1948 však byli nuceni provést „očistu od nepřátel rodící se socialistické republiky“ a sloučit se do jednotného svazu tělesné výchovy, jemuž zpočátku propůjčili část názvu, v němž však ale „tíhu veškeré práce“ museli nést členové bývalé DTJ (srv. Vzorná TJ Prazdroj Plzeň 1984: 20-21).²⁷ Přes toto orámování poválečná tělovýchovná jednota na Roudné působila soudržně a pro mnoho obyvatel zřejmě byla platformou, na jejíž bázi bylo možno nadále pěstovat setkávání. Zejména ženy a děti trávily v oddílech téměř většinu volného času mimo domov.

Další témata proměn Roudné ve druhé polovině 20. století dobře vystihuje

²⁶ <http://www.roudna.unas.cz/>

²⁷ Po r. 1948 se komunistická vláda údajně inspirovala cvičeními DTJ, po jejichž vzoru založila model spartakiád, je zřejmé, že oproti DTJ výraznější aktivity Sokola byly systematicky přehlíženy z ideologických pozic (Thorne 2011: 105).

následující citace:

Zlom v příznivém vývoji Roudné nastal po roce 1948. Na počátku padesátých let přišel zákaz soukromého podnikání. Živnostníci byli nuceni uzavřít své podniky a z drobných průmyslových provozů se staly pobočky, sedláci museli přejít do JZD. Z majitelů firem se stali zaměstnanci a ve čtvrti ubylo peněz. Ze čtrnácti hospod zůstaly pouze tři. Domy pustly a lidé se vystěhovali za prací. Na začátku šedesátých let stavbaři dokončili fotbalový stadión ve Štruncových sadech a Viktorka se odstěhovala z Roudné. Fandové tak přestali docházet a utrácet tu své peníze a dříve kvetoucí Roudná se stávala strašidelnými Stínadly. V porovnání s moderními sídlišti Skvrňany a Lochotín na Severním předměstí se stala vředem na kráse socialistického velkoměsta Plzně a bylo rozhodnuto, že bude zbourána. (vzpomínky p. Mašata 1999, nar. 1915, *Mladá fronta*)

Od konce války se objevovaly návrhy na plošnou přestavbu čtvrti a koncem 80. let byla Roudná odsouzena k demolici, k níž nakonec díky převratu nedošlo (Kolektiv 1999: 169). Konec 20. století je obdobím, o němž ve vztahu k Roudné mlčí jak literatura, tak do značné míry i pamětníci. Občasné zmínky se nesou v tomto duchu: „Roudná byla, i když pro nás, pro děti, určitě krásná čtvrť, ale v podstatě špinavá, zašlá čtvrť a i když byla nějaká doba, tak jsme jí moc nevnímali (R18, muž, 45 let).“ Dále pamětníci vzpomínají různé ojedinělé události jako byla návštěva cirkusu na Roudné někdy na přelomu 70. a 80. let a některé kulturní události (koncert Katapultů v 60. letech, kulturní využívání špejcharu ještě před převratem aj.).

Důležitým předělem v historii Roudné je popřevratové období, v jeho rámci pak povodně ze srpna 2002. Celé období vedlo k postupnému pozvednutí čtvrti a povodně působily jako důležitý stmelující moment:

Po té revoluci to bylo prostě znát, no. Začali se otvírat krámky, víc lidí, dostali se lidi ke starým barákům, který byly neobydlený. Investovalo se, nájemní byty a postupně dál, no. Podívejte se, co je na Roudnej firem a firmiček a živnostníků a asi se špatně jim nevede, nebo užíví je to asi.

Lidi měli (po povodních) strach, co bude – statika baráků, revize elektrik, ale zase revizáci, elektrikáři, co tu měli dílnu, nebo plynaři, tak neexistovalo, že by mi řek, že nepřijde. (...) Obdivoval jsem kluky, který jsem viděl, s odpuštěním jak dělají čurbes na fotbale a oni ti fanoušci chodili po Roudnej a pomáhali uklízet a zametat. (R18,

muž, 45 let)

4.2 Vztah Rouděňáků k historii

Při optickém zhodnocení předchozích částí seznáme, že pokrytí daty historické rekonstrukce v našem přehledu převažovalo ve starším období, zatímco od 30. let 20. století jsou dějiny Roudné vystavěny skrze sociální paměť jejích obyvatel. To dobře odpovídá možnosti, kam může tato paměť do minulosti sahat, nevysvětluje to však absenci historizujících dat v současném období. Důvodů je proto více: 1) tato data nejsou v regionální literatuře tak dalece zpracována, 2) nezaměřili jsme se na specifický archivní výzkum k danému tématu, který by další prameny mohl přinést, 3) část dat o novějším období se ještě objeví v navazujících kapitolách – ať již při zaměření na jednotlivé skupiny aktérů v rámci Roudné (Kap. 5), nebo při zhodnocení Roudné coby městské zóny (Kap. 7).

Pokud jde o to, jak se roudenští obyvatelé a další skupiny vztažené k zdejšímu prostoru zmiňují o historii, můžeme říci, že tak činí jak pomocí odkazů na historická data, tak prostřednictvím (kolektivní) sociální paměti. Historická data nebo spíše zmínky, minulé charakteristiky čtvrti, nejsou aktéry obvykle uchopovány v chronologické a úplné perspektivě, ale jsou z nich eklekticky vybírány určité prvky a ty pak volně výčtově kladeny vedle sebe. Typicky je zmiňováno, že na Roudné bylo mnoho řemeslníků a zahradnictví. V rámci některých skupin tíhnou aktéři k tomu, že vyzdvihují spíše určité prvky než jiné – např. podnikatelé mluví právě o řemesle, aktivisté proti obchvatu o zahradnictví. K mnoha historickým zmínkám se informátoři dostávají skrze důležité body v prostoru – zároveň můžeme říci, že prostor historii v tomto smyslu zpřítomňuje a v naracích někdy přímo organizuje. Informátoři během rozhovoru nebyli přímo vyzváni, aby se k dávnější historii Roudné vyjádřili, ale téměř vždy na dané téma došlo. Nezanedbatelným kontextem zmínky bylo vyzdvižení specifičnosti čtvrti, její tradice, případně dis/kontinuity minulého a dnešního úspěchu či dobrých poměrů ve čtvrti. Postatné také je, že se s takto uchopovanou historií setkáme i mimo okruh osob, které zde žili.

Při zaměření na sociální paměť, ukotvenou v implicitním zážitku a každodenní zkušenosti, již informátoři na „minulost“ přímo dotazováni byli. Ti, kterých se každodenní zkušenost „staré Roudné“ dotýkala, prostřednictvím výpovědí referovali buď o své osobní paměti (perspektivě, z níž bylo zapamatováno, co bylo zapamatováno), nebo o paměti kognitivní (mimo-kontextuálních narativách typu veselé historky) (srv. Connerton 1989: 22-27). Neboť jedinci jsou vtištěni díky své příslušnosti ke skupině do rámce, který paměť strukturuje, lze mluvit o kolektivní paměti. Ne každý jedinec, ale skupina jako celek pak nese soubor informací (zvyků atd.) vyjadřujících její paměť – vedle starých Rouděňáků se tak k témuž okruhu výpovědi přidávají i mladší obyvatelé, ať již přímo popisované zažili či ne. Ve starší paměti Roudné (do pol. 20. stol.) nedochází k větším rozporům mezi výpověďmi, to pak platí i pro zaměření na novější období, avšak zde se již diverzifikuje paleta vzpomínaných témat. Pokud se odlišnosti vyskytují, pak spíše v rovině kladení důrazů a ve vnímání přítomnosti určitých jevů. Typicky bývá negativněji popisováno předlistopadové období těmi, kdo současnou tvář Roudné chválí a naopak. Pozitivní ohlasy se však vztahují především k předválečnému období. Zcela nekonfliktně je dnes popisováno období povodní.

5 „SKUPINY“ AKTÉRŮ V PROSTORU ROUDNÉ

V této kapitole představíme různé „skupiny“ aktérů na Roudné, tak jak jsem je měla možnost, u jednotlivých „skupin“ v různé míře, pozorovat. Nejsnáze se mi dařilo rozmlouvat s Lovci sobola a Aktivisty kostela Všech svatých, kteří se setkávají často, pravidelně a za uvolněné atmosféry. Vstup do prostředí některých jiných skupin byl částečně omezen tím, že byly kontaktovány v pokročilejší fázi výzkumu a nebylo tak možné mezi ně hlouběji proniknout. Je zcela zřejmé, že byly předem zařazeny ty skupiny, u nichž jsem v nějakém smyslu zaznamenala jejich relaci k danému prostoru a také, že nebyly posuzovány případné jiné identity těchto „skupin“, pokud s prostorem a pro něj důležitými tématy nesouvisely.

Jak uvidíme, různé námi pojednané skupiny se k prostoru vztahují různě. Dříve jsme v určité inspiraci Bourdiem uvedli, že vztah k prostoru základně chápeme

buď jako vztahování se k němu (aktérství) anebo vztažení k němu (umístění ve struktuře významů). Zdá se oprávněné si myslet, že obě komponenty jsou na sobě navzájem závislé. V následujících částech proto kladu vždy důraz nejprve na genezi „skupiny“, zprostředkování nebo popis jejího vztahu k prostoru a k ostatním aktérům v něm, náhled na tuto skupinu ostatními aktéry (je-li něčím pozoruhodný) a nakonec interpretační charakteristiku identity té které skupiny ve vztahu k prostoru Roudné. Skupiny Lovci sobola a Američané se zdají být založené na kolektivní identitě a skupinové paměti vázané na daný prostor a to poté (anebo právě poté) co jej opustili. Neboť, jak objasnil Halbwachs, vazby k místu vyniknou v okamžiku, kdy mají být zpřetrhány (2009: 189). Koalice sdružení Roudná a podnikatelé jsou dobrou ukázkou toho, jak mohou být významy vnášené do míst sociálně konstruované a identity reprodukovatelné v procesu setkávání. Na příkladě novousedlíků snad budeme moci zauvažovat nad esenciální strukturou místa a jeho potencií předávat zkušenost (Merleau-Ponty 1962).

5. 1 Skupiny

5.1.1 Lovci sobola (LS)

Jako každý rok hlásí předsunuté hlídky z Wyomingu,
Severní a Jižní Karolíny přesuny sobola chundelatého.
V tisícíhlavém stádu se žene srovnat se zemí severní
periferii města Plzně zvanou Roudná (...)
(Pozvánka na 8. Lov sobola, 1970)

Lov sobola vznikl v r. 1962/1963 na Roudné jako kamarádká skupina, jejíž jádro tvořili trampové, fotbalisti a místní generace mladíků narozená koncem 40. let. Původně bezejmenné uskupení se zrodilo kolem několika málo chlapců, kteří se vypravovali na několikadenní „čundry“ do vzdálenějšího okolí (Vydra, Bystřička, Hracholusky) a postupně na sebe nabalovali další společníky. V r. 1967 byla založena tradice Lovu sobola jakožto každoroční události konané na Štědrý den: skupina se sešla brzy ráno na Roudné (nejčastěji u sokolovny nebo „u potůčku / u pramene“, tj. v Americe) a v bujarém rozpoložení se vydala k Boleveckému rybníku, součástí cesty byly různé „obvesílky“ a „opičky“ a odpoledne výprava končila v některé z dostupných hospod (u Soušků,

na Kamenném rybníku, v sokolovně). Označení „lov sobola“ vzniklo náhodou, když byla při jedné z výprav nalezena zdechlina zajíce – později prezentovaná jako „úlovek šelmy se vzácnou kůží“. LS se volně setkávali téměř každodenně v ulicích Roudné – znali se často od školních let, neorganizovaně spolu trávili volný čas a náleželi do (v té době unifikované) sociální skupiny dělníků, řemeslníků, drobných živnostníků či zaměstnanců města. Zimní lovy (na) sobola se vedle toho staly živě organizovanou akcí, kterou doprovázely předběžné organizační schůze, tisk pozvánek, dělba funkcí (jmenujme alespoň některé: pokladník, šikovatel, nosič zavazadel, polní kurátor..., od r. 1977 místo předsedy šerif), nacvičené referáty „funkcionářů“, soutěže, hudební a divadelní představení. Ze sportovních aktivit bývalo nejčastěji konáno fotbalové utkání na zamrzlém Boleveckém rybníku a pak řada spíše recesistických počinů jako například oblíbená „číhaná“ (dále vrh koulí obouruč, střelba z pušky atp.). Každý rok byl volen šerif na další sezónu a pasování noví členové. Ještě koncem 60. let se LS stali součástí Spojených trampských osad Roudná (zavedli volný stejnokroj v podobě nejprve zelené, později kostkované košile a tmavé vesty). Trampské osady byly zakládány lokálně, ale zpravidla jejich členy byli chlapci z více či méně blízkého okolí, v případě LS byly členy většinou mladíci z Roudné.

V 70. letech většina LS prošla vojenskou službou a charakter setkávání, který byl do té doby intenzivní, se začal měnit – LS vstupovali do manželství a zakládali rodiny, někteří se odstěhovali z Roudné. Manželky a děti nebyly na vyhraněné akce LS zvány, ale na sousedské bázi, která obepisovala tutéž sociální síť, se účastnily různých ohníčků, sezení pod kaštany, divadel apod. LS si také hojně vzájemně vypomáhali při stavbách chat či domů. Od r. 1975 přestali být členové automaticky přijímáni a museli již o členství žádat. Zimní lov zůstal zachován, část členů se nadále na každotýdenní bázi setkávala a od r. 1983 se přidala letní akce „kladení pastí“, která byla obvykle několika denní a probíhala ve vzdálenějším okolí. Sportovní aktivity s postupem času ustávaly, hudba a hospodská veselost ovšem zůstaly.

Když LS vymezují, co jejich společenství znamenalo, nezřídka zmiňují, že bylo

mj. „mírně protirežimní“, obvykle ale vzápětí dodávají, že rozhodně nebyli žádnými hrdiny, mnozí, že byli členy KSČM a obecně se mezi ně politika spíše nemíchala. Uliční výbor jejich aktivity sice evidoval, ale žádné represe vyvozovány nebyly. Tyto možná na první pohled protichůdné poznámky dávají ve svém jádru smysl: LS byli nejen trempové, ale také velcí recesisti (a stále jsou) a nebyli ani tak aktivně protirežimní, jako spíše pasivně protistátní. Byli politicky konformní, ale nekonformní svým založením – potřebou vzájemnosti a izolacionistického sepletí s přírodou, důrazem na požitkářství a odlehčující zábavu – které by prosakovalo ve kterémkoli zřízení (byť za socialismu byla přece jen k tomu znamenitější příležitost než dnes).

LS, kterých ve vrcholném období mohlo být kolem 70 „kamarádů“, se dnes setkávají na výroční akce v počtu kolem 50 osob (mnozí členové již nejsou mezi živými), na týdenní bázi se jich přímo na Roudné v (country laděném) Saloonu sejde zhruba kolem sedmi osob. Každý měsíc také chodí větší část LS na zpívanou do Saloonu a jednou za čas mezi sebou organizují další sešlosti s větší účastí, ty ovšem často bývají pořádány mimo Roudnou – na Bolevecké návsi. Ještě před lety se mezi LS objevila idea, že by spolek předali svým synům, ale brzy se projevilo, že jeho tmelem jsou dlouholeté kamarádké vazby mezi členy, které tímto způsobem nelze přenést.

Pokud bychom měli vymezit vztah LS k prostoru Roudné, lze jej jistě chápat jako obracení se k žitému místu děství a mládí a navíc – díky tramské orientaci – poněkud specifičtěji jako vztah k přírodě a pohybu v krajině. Aktivity LS byly a částečně stále jsou přímo spojeny s prostorem Roudné a můžeme se domnívat, že sociální normy společenství vznikaly v relaci k danému prostředí. Dříve však LS nepředstavovali skupinu se specifickým vztahem k prostoru čtvrti (obdobným způsobem ji využívaly další skupiny – tramské, sportovní uskupení), stávají se jí až dnes a to jednak díky své výlučnosti (ostatní úzce lokální skupiny ukotvené ve společné aktivitě minulosti zanikly), jednak díky určité nové snaze hlásit se ke specifčnosti Roudné, která zřejmě nabrala na významu v popovodňovém období. Jedním z novějších členů LS (zopakujme, že jejich přijímání je již sporadické) se stal „prezident Roudné“ – neformálně pasovaný

na tuto funkci v rámci odstraňování povodňových následků. Pokud mají LS říci něco o současné Roudné, rádi (a s jím vlastní nadsázkou) opakují hesla dovozující významnost čtvrti jako je „Řím má Vatikán, Plzeň Roudnou“, ale když zalistujeme jejich pečlivě vedenou kronikou, žádné takto patriotské odkazy v ní nenalezneme.

5. 1.2 Američané (AM)

Jako Američané se označují členové menší pamětnické skupiny scházející se na Roudné od r. 1999. Nejedná se o bývalé obyvatele Roudné, ale blízké osady Amerika, která se nacházela na konci Pramenní ulice a ulice Na Hrádku, v místě, kde dnes stojí budova Gynekologicko-porodnické kliniky FN Lochotín. Místní zástavba byla právě ve prospěch stavby nemocničního areálu zdemolována v r. 1980, zatímco odstěhovaní obyvatelé získali většinou výměnou byty na Lochotíně (a postupně se rozprchli dále).

Pokud si Plzeňané místo zvané Amerika s něčím asociují, obvykle je to samočinná výstavba dělnického (a méně vzpomínaného řemeslného) bydlení odvíjející se od 60. let 19. století. Tato osada – během dvou desetiletí tvořila 16 domů – je díky původní blízkosti drobných dolů někdy chápána jako dělnická kolonie. Pro svou tehdy vnímanou značnou vzdálenost od města byla nazvána „Amerikou“, dnes se díky nárůstu aglomerace nad průměrem musíme pousmát. Město v místě na přelomu století uzpůsobilo dva domy jako ubytování pro osoby bez přístřeší a v r. 1929 zde měla být postavena rozsáhlejší dělnická kolonie, plán se ale nerealizoval (Kolektiv 1999: 64). Často se zmiňuje, že „kolonie“ utrpěla nálety během druhé světové války – asi dva domy byly zbourány, k tomu dvě stodoly a jeden dům poničen. Místo bylo původně osídleno již mezi léty 1385-1494 zemanskou tvrzí zvanou Kunčin hrádek, v jejímž okolí se usazovali poddaní (Bělohlávek 1997: 117). Osada poddaných či dvůr byl v r. 1493 zakoupen městem v době, kdy již tvrz zřejmě nestála a místu se jen říkalo „Hrádek“. V 18. století pak „Na Hrádku“ vznikl barokní hospodářský dvůr – i jeho pozůstatky byly zbourány teprve až při výstavbě FN Lochotín (Kolektiv 1999: 112).

Budovy dvora datovaného do 18. století obýval ještě v r. 1987 zakladatelský pamětník Američanů. Jeho předci na místě žili čtyři generace nazpět (údajně od r. 1775) – nejstarší z nich pracoval jako hrobník pro kostel Všech svatých. AM se začali scházet na popud pana Valenty poté, co jeho známé a dřívější sousedce z Ameriky zemřel manžel a při jedné z návštěv se zrodil nápad udržet vzájemné vazby. Dnes se schází asi okolo 15 AM a to nejčastěji v restauraci hotelu U Pramene v ulici Na Roudné, spíše výjimečně v roudenské sokolovně. Setkání jsou každoroční, probíhají na jaře. Mimo generace pana Valenty (nar. koncem 30. let) se jich účastní generace jeho dětí. Novější obyvatelé Ameriky, kteří se do domů po zemřelých stěhovali v pozdějších letech, již na srazy zváni nejsou. Jádrem srazů je posezení, vzpomínání, příležitostně je zařazeno historické vyprávění, v r. 2008 se třeba ale AM zúčastnili také exkurze po prostorech FN. Nad rámec každoročního setkání se zřídka dále shledávají.

Život v Americe byl podobně uzavřený jako na Roudné (jak uvidíme později): „Před tím pětáctýřicátým tam žilo 135 lidí a byl tam i krámk s potravinami. (...) To bylo takový samostatný a bylo to tam na venkově-ve městě, kousek na náměstí..., jsme běhávali okolo kostela u Všech svatých...“ (R19, muž, starší věk). Z prostoru Roudné byla využívána škola v Malické ulici, spolkový dům („lidák“) a blízké Štruncovy sady. Klukovská parta z Ameriky se vymezovala spíše proti Boleveckým, kteří přes osadu chodili do školy. Byly zde dvě hospodařící rodiny, ostatní docházeli za prací.

Mezi rokem 1978 a 1980 se budoucí zakladatel skupiny chodil dívat na ubývající prostor Ameriky. V r. 1962 na své rozlehlé skalce (která nahradila válkou poškozenou stodolu) zasadil smuteční vrbu – vrba sice přestála stavbu FN, díky ponížení terénu ale během dalších let seschla. Ještě v r. 2004 vlastnil „zakladatel Američanů“ část pole v místě dnešní Meteorologické stanice nacházející se kousek od FN, spolu s ním přišel o poslední hmotné pojičko k místu.

Je zřejmé, že řadu informací o životě AM je ještě třeba doplnit, chybí nám představa o jejich každodenním životě, trávení svátečních dnů, obecně srovnání více pamětnických pohledů aj. Již na základě dostupných dat ale

můžeme říci, že AM představují pamětnickou skupinu vztahující se k místu, zaměřenou na uchování vazeb, jejichž tmelem je společně obývaný prostor v minulosti. Amerika a Roudná nebyly významněji propojeny z hlediska těsnějšího sociálního kontaktu obyvatel, ale sdílely mezi sebou místopis, ony důležité body v krajině a historii, které poskytovaly orientaci a symbolicky podporovaly příslušnost k prostoru. Podstatné je, že mezi AM a Roudeňáky nevzniká symbolický konflikt o tyto body v krajině. Staří Roudeňáci se jakožto pamětnická skupina neseťkávají (jde o jedince, kteří se buď vídají nebo nevídají na sousedské bázi, setkávání je někdy zkomplikované pokročilým věkem). Pokud jde o vzájemný vztah mezi AM a Lovci sobola, tak můžeme říci, že tyto dvě skupiny o sobě nemají žádné povědomí. Ať již Lovci sobola nebo ostatní obyvatelé Roudné, když se o existenci pamětnické skupiny AM dozvědí, vyvolává to v nich zájem podobný zájmu o cokoli, co může souviset s historií nebo specifičností Roudné – je to tedy z jejich pohledu cosi vítaného a okamžitě jakýmsi způsobem integrovaného do rámce Roudné, spíše než podklad pro rivalitní identitární vymezení. AM nebyli a nejsou v čilejším kontaktu s obyvateli Roudné, nedeklarují svůj vztah k danému prostoru prostřednictvím médií a nevyužívají fyzický prostor Roudné v míře, která by triumfovala případné aktivity Roudeňáků – prakticky tak nevzniká podklad pro jakékoli tenze. Zároveň platí, že na srazy AM jsou zváni někteří Roudeňáci, se kterými měla scházející se skupina kontakty v minulosti. Podobně jako u Lovců sobola tak můžeme vnímat, že skupina se k místu vztahuje jen orientačně, chápe ho širším způsobem a především je udržována sociálními vazbami mezi zcela konkrétním okruhem jedinců.

5. 1.3 Aktivisté kostela Všech svatých (AKVS)

Přesnější označení této zájmové, dobrovolnické skupiny zní „Aktivisté v areálu kostela a hřbitova Všech svatých“, ale i pro samotné její členy je někdy složitě celý název reprodukovat. Spolek vznikl v polovině 70. let a zformoval se kolem dobrovolníků z řad městské památkové komise a zájemců o historii, kteří se podíleli na přípravě, především očištění prostoru před konáním stavebně-historického průzkumu kostela Všech svatých. Jednalo se tehdy o převážně

mladé lidi, kteří se s radostí účastnili dobrodružného odhalování minulosti kostela, pouze malá část z nich byla s místem spjata i prožitým dětstvím:

Místo, kde je ten kostel Všech svatých, bylo odjakživa už opuštěné, jo. A já jsem tam jednou šel na procházku, protože mě zajímalo, co na tom hřbitově je. Kostel jsem viděl, přístup tam nebyl, tak jsem se tam nějak dostal a tam byla úplná džungle, tam byly stromy přerostlý, cipřiše, který kdysi byly na hrobech, už byly veliký. Bylo to tam těžko přístupný a přesto jsem viděl, jak tam u toho kostela někdo něco dělá. Když jsem přišel blíž, tak jsem viděl, že tam z kostela vyváží nějakou zeminu, takových pět mladých lidí a jakýsi starší pán je řídil. Ty někteří našli třeba v tom materiálu, který vyváželi z toho kostela, nějaký střep nebo něco, tak to hned schovali. Tak ten pan Fridolín Macháček přišel ke mně a představil se a říkal: vás zajímá taková práce? Říkám, no, zajímá mě historie. Říkal: my tady chceme objevit zbytky kostela, který tady byl před tímto gotickým – tady měl být kostel románský, tak my se snažíme najít buď nějaké základy nebo stopy po tom kostele. (...) Já jsem říkal: tak jestli vám to nevadí, tak já vám budu pomáhat. (R16, muž, 87 let).

Od r. 1979 podíl dobrovolníků vzrostl spolu s rozeběhnutými záchrannými zásahy v okolí kostela (celkově mohlo jít o až 40 osob). Dobrovolníci společně navštěvovali různé přednášky, výstavy a exkurze a začali se podílet na záchraně drobných kulturně-historických památek. Sami začali vyvíjet osvětovou činnost ve prospěch záchrany kostela – stali se z nich svého druhu aktivisté. Během 80. let se i přes nepřízeň doby obnovily v kostele bohoslužby a na konci dekády byly dokonce započaty renovační práce již přímo na kostele. V r. 1994 byl kostel předán římsko-katolické církvi (Kabát, Plzeňsko 1997: 9-10), AKVS však prostor neopustili a zůstali jako jeho strážci, kteří nadále ve volném čase a bez jakékoli náhrady kostel a hřbitov udržují a pravidelně na něj dohlíží. Členů sdružení je dnes asi 20, pravidelně se jich každý týden v areálu hřbitova – v uzpůsobeném prostoru bývalé márnice – sejde okolo pěti osob.

AKVS spojuje především silný zážitek sledování průběhu stavebně-historického průzkumu a pak i dalších událostí, které s rozvojem kostela a hřbitova souvisely: ať již šlo o odhalení kovového pouzdra s historickou zprávou v makovici zvonice (1991), stavbu zdi oddělující areál od nevhodného působení

sousedního majitele dělnického domku (1996), pořízení nového zvonu jednou z pozdějších členek sdružení, paní Hanou Gerzanicovou (2010). Od r. 1995 po vysvěcení kostela začaly v areálu probíhat různé kulturní akce, jež z větší části organizují právě AKVS (výstavy, koncerty, divadelní hry). Vedle toho se AKVS setkávají ve svém zájmu o historii okolí kostela, ale i vůbec Plzně v širším slova smyslu. To se projevuje jak protínající se účastí na různých přednáškách apod., tak shromažďováním materiálů a aktualit, jejich vzájemnou výměnou a živou diskuzí během setkávání v márnici v areálu hřbitova. Zájem o historii se tak spojuje s mapováním zanikajících památek nebo třeba nevhodných urbanistických řešení, přes svou intenzitu zůstává však zájmem blíže nezacíleným, nesystematickým a takovým, který nepřekračuje hranice potřeb sdílení informací ve skupině. Nevyplývá z něj snaha o formulaci problematik směrem ven pod hlavičkou dané platformy, jako tomu bylo částečně v době úsilí o záchranu kostela. Někteří AKVS jsou členy historicky orientovaných spolků a na individuální úrovni tak mohou sdílené informace dále aplikovat, avšak jakožto sdružení tak nečiní, zůstávají u vymezení orientovaného na péči o daný konkrétní prostor. Sdílené vědění zde působí jako matice pro reciprocitu (srv. Sennet 2002: 10) a aktivismus skupiny AKVS lze chápat jako tzv. občanskou sebeorganizaci, která nemobilizuje širší masy a má i velmi omezený advokační potenciál, vyplývá z úsilí jednotlivců spíše než skupin (Císař 2008: 10). Díky tomu, že AKVS materiály a informace více shromažďují než sami prezentují, jsou vítaným zdrojem poznání jiných subjektů (viz dále Koalice sdružení Roudná, ale i autorka tohoto textu). Zásady a přesvědčení si mezi sebou AKVS vyměňují v tichém sdílení: jsou šetrní k prostředí, obklopují se věcmi, které jejich okolí považovalo za již nehodnotné a nevyužitelné, tak jako domácí kutilové jsou zásobeni vším, co by se někdy mohlo k něčemu hodit – ať již jde o novinové články, nebo o špulky s dráty.

Nepřehlédnutelnou komponentou soudržnosti skupiny a jejího vztahu k prostoru, je fakt společné činnosti, která v něm probíhá. Dohled nad objektem péče implikuje celou řadu drobných i rozsáhlejších činností, tedy skutečně fyzicky ukotvených aktivit, které spolu členové sdružení sdílí a skrze něž se k sobě vztahují. Scházejí se nad brigádnickými pracemi a o tom, co vykonávají

individuálněji, si pak povídají jako rodiče nad výchovou dítěte. Tato ukotvenost v materiální činnosti a z ní vyplývající zájem zakládají specifický, více prožívaný než deklarovaný vztah k prostoru Roudné a to přesto, že AKVS většinově z místa nepocházejí a byly jím dotčeni až dodatečně (srv. dnešní Lovce sobola).

Kostel Všech svatých je díky aktivistům znovu využívaným prostorem – konají se zde hojně navštěvované velikonoční a vánoční mše a mnohé další akce. Nový zvon odbíjí Roudenským poledne a podvečer – strukturuje tak obyvatelům den a podtrhuje místní atmosféru. Aktuálně dochází k plánům na úpravu prostoru hřbitova, která by měla vést ke vzniku pietního parku – tedy otevřeného, udržovaného a kontrolovaného prostoru s částečným omezením aktivit. Lze předpokládat, že tato změna se nějak promítne do aktivit AKVS.

5. 1.4 Koalice sdružení Roudná (KSR)

V současné době na Roudné působí čtyři občanská sdružení (daného zaměření), která se spolu s nejprve dvěma a nakonec pouze jedním lochtínským sdružením²⁸ v r. 2007 spojila do koalice proti výstavbě tzv. obchvatu. Sdružení Za zachování Roudné a jejího okolí vzniklo jako první v červnu 2000 na přední Roudné, o tři roky později se přidalo sdružení Roudná pro důstojný život a druhé sdružení Zadní Roudná za životní prostředí, poslední pak byla Roudná proti obchvatu v r. 2004 – tato čtyři tvoří Koalici sdružení Roudná (KSR) a společně se setkávají na Roudné v Luční ulici. Vzhledem k tomu, že tvoří jednu sociální síť, budeme o nich mluvit převážně souborně.

Zájem o rozšíření komunikace na Roudné se objevil již v 80. letech a souvisel tehdy s plánem na výstavbu severního dálničního obchvatu Plzně, který byl schválen vládním usnesením, po r. 1989 od něj ale bylo upuštěno. Vyhláškou města Plzně č. 9/1995 (o závazných částech územního plánu) byl stvrzen nový záměr města vystavět zde silniční systém, o němž se střídavě hovořilo jako o obchvatu či průtahu Roudné a jehož cílem bylo odlehčit přetíženému napojení mezi centrem a Severním předměstím. Zhruba v této době se začali scházet první budoucí členové KSR a to na zahrádce jednoho z domů bezprostředně

²⁸ Z lochtínských subjektů do dnešních dnů zůstalo O. s. alej Svobody a Berlín pro životní prostředí (jako jeden subjekt), naopak vystoupilo O. s. obyvatel městské lokality Berlín.

ohrožených výstavbou komunikace D27 (tj. jednoho z celkem čtyř plánovaných úseků) a začali plánovat petiční akci, ze které později vzešlo necelých čtyři sta podpisů. V následujících letech zorganizovali další petice a informační setkání pro obyvatele Roudné, stali se účastníky v řízení o stanovisko odboru životního prostředí, územního řízení atp., připomínkovali tato řízení, proti rozhodnutím podávali odvolání atd. Snahy budoucí KSR získali brzy odezvu na Roudné a to zřejmě i díky povodním z r. 2002, které čtvrt' semkly a vyvolaly otázku toho, zda spojovat či nespojovat plánovanou výstavbu s protipovodňovými opatřeními. V původním plánu byla tato dvě hlediska propojená, ale povodně ukázaly, že zamýšlené řešení by nemělo optimální důsledky. V témže roce byl zřízen Výbor pro Roudnou ZMO Plzeň 1, jehož vznik iniciovali roudenští podnikatelé a který přetrval po dvě komunální období do r. 2010. Členy výboru byli i někteří budoucí členové KSR, kteří tak nabývali zkušeností v komunální politice a jejichž hledisko se s pohledem podnikatelů často neseťkávalo. Podnikatelé v prvních letech obchvat spíše vítali a obecně inklinovali k souznění s pravicovými politiky ÚMO1. V r. 2005 budoucí členové KSR, patrně i v kontextu zkušeností s komunální politikou, předložili obyvatelům Roudné návrh na odtržení čtvrti od ÚMO1 a založení samostatného obvodu ÚMO11 – v následném místním referendu se pro vyslovilo 600 lidí, magistrát však výsledek nepřijal především s tou výtkou, že referendum neproběhlo na celém území statutárního města. Krajský a ústavní soud postup magistrátu schválily.

Odlédneme-li od konkrétních aktivit KSR a zaměříme-li se na to, co je zformovalo jako skupinu, celkem snadno dovodíme, že je to specifická problematika obchvatu s určitými přesahy k otázkám dopravy, životního prostředí a koncepce plánování na úrovni města jako celku. Jde o trvajícím motiv, k němuž se volně přidávají další obyvatelé čtvrti nebo jiných občanských či environmentálních iniciativ – v samotném jádru KSR se schází asi 10 osob, při organizaci větších akcí se ale rozrůstá o další dobrovolníky a sympatizanty. Od počátku se také nezanedbatelným sjednocujícím motivem stal prostor Roudné jako místo, k němuž mají všichni členové KSR osobní vztah a k němuž je pojí několika generační rodinná vazba. Takto chápané společné téma, v němž se stalo důležité připomínat si minulé události, významná místa

a osobnosti, společným občanským snahám nepředcházelo, naopak, teprve v jejich kontextu nabylo na významu. KSR (respektive jedna jeho část a tím pádem asi dvě osoby) založila a provozuje webový portál *U nás na Roudné*, kde mimo informací ke kauze stavby obchvatu lze nalézt upoutávky na důležité události čtvrti a v nemalé míře právě různé historické kapitoly života na Roudné (vše doplněno mnoha fotografiemi). Není důvod si myslet, že členové KSR nejsou v této své inklinaci věnovat se historii čtvrti vedeni autentickým vztahem k danému místu a prostoru (ostatně je to jejich domov), je zároveň faktem, že tato jejich citová, zkušenostní a identitární relace překročila individuální polohu a zřejmě i zintenzivněla ve chvíli, kdy se spojili ve společném zájmu a činnosti:

Tam jsme se všichni spřátelili. A právě jsme zjistili, že nás spojuje nejenom to, že bojujeme, aby nebyla zničená Roudná, ne tím obchvatem, jak říkají, ale prostě průtahem, tak, že vlastně máme společnou historii nebo vzpomínky na Roudnou. Nejdřív jsme společně jenom bojovali a teď dáváme dohromady to vyprávění o Roudné. (R20, žena, 41 let)

Mělo ta ještě jeden zajímavý efekt, kromě toho, že teda tam zatím nepostavili ten obchvat, že se ty lidi vlastně jako hodně sdružili a spojili a seznámili. To je neuvěřitelný. Lidi, které jste třeba jenom pozdravila na ulici – řekli jste si dobrý den, protože jste se znali 20 let, ale v životě jste se nebavili spolu – tak jste se najednou začali bavit, někde jste se potkali na schůzi, jo. Já jsem tam poznal spoustu nových lidí, se kterými kdybych nefungoval normálně v tom občanském sdružení, tak jsem se nikdy s nima vlastně ani nebavil. (R14, muž, 45 let)

Lichterman (2006: 534-545) v návaznosti na Tocquevilla zdůrazňuje, že interakce v občanských skupinách umožňuje unikátní rozvinutí smysluplných vazeb v individualizované demokratické společnosti a dodává, že tyto vazby dále kultivují sociální kapacitu jedinců, která je využitelná v dalších institucionálních oblastech. Zdá se, že příležitost zformování KSR pro někoho umožnila vznik sociálních vazeb v dané lokalitě (sousedství), pro jiné pouze zaktivovala vazby minulé. A totéž platí obecněji: v současných vazbách resuscitovaných na Roudné nejen díky kauze obchvatu, ale i stmelujícímu prožitku povodní, byly obnoveny staré, zpřetrhané známosti, paralelně k tomu –

i díky aktivitám KSR – vznikl prostor setkávání, z něhož vylpynula nová přátelství, sousedské vztahy atp.

Jak mladší, tak starší obyvatelé se k prostoru Roudné mohou vztahovat skrze konkrétní vzpomínky, tak skrze zprostředkovanou historii; co představuje oblast vzpomínek pro starší pamětníky, pak může ztělesňovat historii pro ty mladší. Vedle toho se v případě odkazů Roudné často setkáváme s množinou dat, které jsou pro všechny žijící osoby daty historickými, případně legendami. Spojení občanského zájmu a lokálního prostředí lze mj. nahlížet jako oblast konstrukce historické a kolektivní identity určitého prostoru. Pokusme se stručně zhodnotit případ KSR z tohoto hlediska: Webový portál *U nás na Roudné* byl založen v r. 2006 a z téže doby pochází základ jak historicky, tak na informace kolem obchvatu orientovaných příspěvků. V jednom z úvodů ve druhé skupině z nich se dočteme:

Roudná se vždy tak trochu vymykala ve srovnání s ostatními předměstími. Svě by o tom mohli jistě vyprávět představitelé obvodu Plzeň 1, pod který spadá Roudná a Lochotín. (web. portál U nás na Roudné 2006, 2013).

Jedná se vlastně o jediný moment, který otázku specifičnosti Roudné postavenou vedle jejího umístění v širším kontextu (v tomto případě komunální politiky) otevírá. Historická data jsou věrně čerpána z regionální literatury; další, tentokrát pamětnická vyprávění se na webu objevují od r. 2011 a zdají se rovněž odrážet dostupnost dat, nikoli určitý záměr, v němž by některá část historie a pamětí byla nadřazena jiné. Prostřednictvím jiných kanálů KSR historii Roudné nepropaguje a například při návrzích alternativních plánů vedení obchvatu nezohledňuje případné vnímání minulého významu čtvrti a jejích konkrétních míst (od podoby, přes využití, chápání, historické ocenění). Přestože KSR nevytvářejí žádný specifický diskurz výpovědi o minulosti Roudné, jsou dnes ústředním kanálem, který tento diskurz organizuje – webové stránky mají úctyhodnou návštěvnost a lidé napříč Roudnou o nich referují.

Přestože, jak jsme nastínili, KSR reprodukuje sdílený pohled na minulost a identitu Roudné, ne všemi obyvateli jsou přijímáni jako přirozená zastupující

autorita. Pro vyhraněnou část obyvatel spadají do kategorie aktivistů, environmentalistů či lidí spojených s komunální politikou (postupem času, byť v nijak značné míře, část KSR začala komentovat i jiná témata v Plzni a zároveň vstoupila do Plzeňské aliance, což se na tom mohlo podepsat). Pokud chtějí jejich pozici deligitimizovat, užívají implicitní diferenčiací optiku rozdělující osoby pohybující se na Roudné podle statusu bydliště:

Proti obchvatu je tady akorát sorta zahrádkářů, obchvat by byl přitom pro Roudnou lepší. Místní podnikatelé, že by byli proti obchvatu nevím, často tu bydlí nebo tu bydlely jejich rodiny dřív a obchvat by spíš uvítali. (R10, muž, 33 let)

Odkazem na zahrádkáře jsou zde myšleni právě lidé z KSR, jejichž rodiny často měly ve čtvrti v minulosti zahrady – nikoli ovšem jakožto pozemky v zahrádkářské kolonii, ale jako živnosti provozované v místě bydlení. Status bydlení, který je tu implicitně rozehráván, není zřejmým vodítkem k relaci vůči stavbě obchvatu, neboť u těchto dvou skupin, KSR a podnikatelů (které z hlediska bydliště mají současnou vazbu na prostor srovnatelnou), vede k protichůdným postojům. Zde není snaha vymezit aktivity KSR jako „činnost lidí stojících mimo jádro čtvrti“ tak zřejmá, ale setkala jsem se ní opakovaně a v explicitnější podobě. Není bez zajímavosti, že na podobném principu jsou obecně delegitimizovány i snahy podnikatelů (viz dále).

5. 1.5 Podnikatelé

Je takřka nemožné o podnikatelích na Roudné mluvit jako o skupině, byť implicitně tak díky vnější homogenizaci v lidovém diskurzu existují a přinejmenším část z nich se tak v užším smyslu i prezentuje. Současní podnikatelé se na Roudnou dostali přibližně ve dvou vlnách: K té první došlo hned po převratu a patřili do ní jak restituenti, tak noví majitelé získávající domy v malé privatizaci. Restituenti častěji získávali bytové domy a noví majitelé domy se smíšenou funkcí poskytující možnost zřídit zde firemní prostory. Noví majitelé o něco častěji na Roudné zřídili pouze provoz firmy, jejíž zázemí ponechali na jiném místě a stejně tak se zde méně často na trvalo usadili. Rozlišení je ovšem dosti orientační, neboť zároveň vznikla nemalá množina

nových majitelů, kteří buď zkoupili bytový dům a dále jej pronajímali (a případně zde i bydleli), stejně tak podnikatelů vlastnících objekt se smíšenou funkcí, kteří na Roudné zároveň začali bydlet. Ať již restituenti či noví majitelé, podnikatelé do Roudné po převratu museli značně zainvestovat a mají hlavní podíl na tom, že se čtvrť proměnila v pozvednutou, v podstatě lukrativní oblast (se všemi pozitivními i negativními aspekty). Neboť od té doby uběhlo více než 20 let a část podnikatelů, pokud zde přímo nebydlí, o zdejší dění se aktivně zajímá, vytvořili si podnikatelé k Roudné často velmi blízký vztah. Individuálně a situačně může být různě motivovaný – od zájmu o okolí domova po zájmy zcela účelově podnikatelské, ani ty však nemusí být pochopitelně nekalé či někoho vědomě poškozující. V po-povodňovém období došlo k rozrůznění názorů na podnikatele: na jednu stranu byli někteří osočováni z toho, že čerpají z městských podpůrných příspěvků (přestože jim jde o rekonstrukci nebytových prostor), na druhou jiní dokázali projevit mimořádnou solidaritu s okolím, která dodnes není zapomenuta. Místní podnikatelé zažívali restart a jejich vztah ke čtvrti se prohluboval. Zároveň v po-povodňovém období došlo ke druhé vlně privatizace zděššího prostoru – město se zbavovalo nevyhovujících objektů, s jejichž náklady na opravu se nechtělo zaobírat. Podnikatelé vzeší z této druhé vlny již pochopitelně neměli tendenci postiženou Roudnou obývat, ale zkrátka zde účelově investovat, jejich vztah ke zdejšímu prostoru je tak poněkud méně vrstevnatý (i když opět nelze paušalizovat).

Je vcelku časté, že je vůči podnikatelům namířena kritika. Ze strany starších obyvatel je to spíše přezíravost vyplývající z toho, že podnikatelé jsou z hlediska delší perspektivy na Roudné „náplavou“. Mladší lidé a novější obyvatelé si chválí část zázemí, které podnikatelé na Roudné provozují – jako jsou pohostinská zařízení, sportoviště, služby. Určité antipatie si podnikatelé získávají u těch Roudeňáků, kteří vykazují občanskou a politickou aktivitu. V době diskuzí o obchvatu ve Výboru pro Roudnou ZMO Plzeň 1, kde se mj. setkávali se zástupci Koalice sdružení Roudná, byli podnikatelé, přinejmenším zpočátku, stavbě nakloněni. V této době působili někteří jako součást Sdružení podnikatelů na Roudné a téma obchvatu pro ně nebylo nijak prioritní, byli otevřeně zacílení na podporu obecných podnikatelských zájmů v daném

prostoru. V otázce obchvatu zdůrazňovali lepší obslužnost čtvrti, její propojení s okolím, ulehčení dopravy na Karlovarské třídě přisedající ke škole – neboli, obchvat se nezdál být v rozporu s podnikatelskými zájmy a v jiném kontextu o něm uvažováno nebylo. V době širokých polemik o obchvatu byli podnikatelé přece jen důležití v tom, že v kontaktních diskuzích aktivně zastávali obchvatu nakloněný postoj, díky čemuž i ta část roudenské veřejnosti (byť spíše okrajová), kterou tak zastupovali, získala slyšitelný hlas. Obecně je dnes poměr vůči podnikatelům podmíněn vlastně oběma hledisky (i u jednoho jedince) – zaznívají jako proponenti pozitivních změn, ale i jako vrstva hájící si své specifické zájmy.

Zajímavou oblast představuje angažovanost některých podnikatelů na „životě čtvrti“. Tuto skupinu chápu jako úžeji se vymezující coby „roudenští podnikatelé“, nikoli proto, že by si tak přímo říkali, ale že se zjevně jako určitá ne-li skupina tak jistě sociální síť chápou (jedná se o podnikatele z první vlny): Mezi takto angažované aktivity patří organizace Silvestra nebo májky na náměstíčku, účast na aktivitách Lovců sobola (jako skupiny požívající roudenské identity) a nově organizace akce zvané Roudenská plavba (k 10ti letému výročí od povodní). Mimo toho, díky provozu Saloonu jedním z podnikatelů, je umožněno setkávání dalších obyvatel, organizace specializovaných akcí (jako je zpívaná, šibřinky různých skupin, promítání fotografií z cest jednotlivců atp.). Podnikatelé fakt zázemí nabízejí jako svůj svého druhu přínos čtvrti, stejně tak ale zcela reflektují jeho obživnou funkci. Pokud jde o spolek Lovců sobola, jednotlivci z řad podnikatelů by se rádi stali jeho členy, což, přes jinak bezproblémový vzájemný kontakt, není zástupci spolku kvitováno (strany se v tomto směru vzájemně samy konfrontovaly):

Podnikatelé akce typu Silvestr nebo májka prezentují jako získávající si široký ohlas a účast, mě se tento názor nepodařilo během výzkumu obecně potvrdit, což nemusí být vzhledem k omezenému vzorku směrodatné. Měla jsem ovšem možnost sledovat akci Roudenská plavba (srpen 2012) – účast zde nebyla malá, ovšem lidé z okruhu starších roudenských obyvatel se ji příliš neúčastnili, ukázalo se, že o ni často nevěděli (konala se prvním rokem). V tomto ohledu

tedy zatím nemohu nabídnout uspokojivý závěr.

Vedle participace a vůbec vytváření příležitostí pro „život čtvrti“ podnikatelé reprezentují svůj vztah k prostoru Roudné ještě jedním způsobem a totiž tak, že volně vztahují svou zdejší přítomnost k bohatému výskytu pohostinství, řemesel a obchodů v minulém životě čtvrti. A není bez zajímavosti, že pro novější obyvatele jsou to právě podnikatelé, kdo klíčově udržuje patriotismus čtvrti.

„Roudenští podnikatelé“ představují „skupinu“ s konfesními zájmy a zároveň vztahem k Roudné, přičemž tyto dvě roviny od sebe nelze v jejich případě smysluplně oddělit. Díky svým možnostem realizují představy, které mají o současných potřebách Roudné. Jak vnímání těchto potřeb, tak samotné realizace jsou výsledkem umístění v roudenském kolektivu a zároveň i v síti podnikatelských zájmů s jejich specifickým přístupem k prostředí (důraz na privátní zájmy, komercializaci a čistotu prostoru, organizovaný veřejný prostor atp.). Spolu s mladšími obyvateli Roudné sdílejí „roudenští podnikatelé“ představy o uspořádání prostoru, které generuje rámec neoliberalní ekonomie.

5. 1.6 Novousedlíci „z domečků na zadní Roudné“ (NU1)

Na zadní Roudné, v místě, kde dříve pokračoval park Pod Všemi svatými, byla ve dvou etapách vystavěna nová zástavba – vždy do 30 domků: v r. 2004 se jednalo o řadové domy rodinné (ul. Pramenní, Na Roudné, Nad vodou), zatímco v r. 2012 o řadové bytovky, každá o dvou bytech (ul. K nivě, Pod kostelem, Na Roudné). Do zástavby z první etapy se po r. 2004 zhruba ve stejný čas nastěhovali noví obyvatelé (NU1), kteří mezi sebou začali udržovat sousedské vazby. Z hlediska věkové skladby jde o různorodou skupinu, lehce převažují lidé ve středním věku a rodiny s dětmi. Několik rodin se společně scházelo v hospodě a zavedlo pravidelné „návesní“ akce jako bylo (v prvních letech) vynášení morany, společné opékání u tzv. kruháku (což je jakési drobné náměstíčko v tomto prostoru), pálení čarodějnic, zpívání koled o Štědrý den před místní pekárnou. Mimo toho později vznikla také tradice tematicky zaměřených maškarních plesů pořádaných druhý lednový týden v Saloonu (z důvodů naplnění sálu si každá rodina zve další své známé). V nedávné době

také proběhlo společné opékání prasete na místě u pekárny. NU1 na tyto své akce zvou i některé starší usedlíky ze zadní Roudné, naopak mezi sebe příliš nepřibírají bezprostřední sousedy z druhé etapy zástavby. Existuje pro to několik doplňujících vysvětlení: Za prvé, jak již bylo řečeno, setkávání obyvatel z první etapy se zrodilo v kontextu hromadného nastěhování v r. 2004, vytvořilo tedy určitou uzavřenou síť, v níž byly sdíleny první nesnáze v novém prostředí. V průběhu času se vytvořilo i napojení na některé starousedlíky, kteří na zadní Roudné často obývají rodinné domky se zahradou (tedy stejný typ bydlení jako je u této „skupiny“) a dlouhodobě čelí některým obtížím v daném prostoru (jako jsou např. černé skládky odpadu, v minulosti neudržovaná veřejná prostranství ze strany města, v neposlední řadě zdravotní rizika vyplývající z různých verzí plánované magistrály na tomto úseku). Za druhé, s novými usedlíky, kteří se do místa stěhují individuálně (a řada bytovek je zatím neobsazená) se tematizují některé lokální problematiky. Ne, že by je nejčerstvější novousedlíci vyvolávali, ale jsou tak trochu obětí faktu, že se stěhují do prostoru, který byl původně plánován jako otevřené prostranství (a s nímž jako takovým obyvatelé z první etapy počítali – nyní je prostor z jejich pohledu nadměrně zahuštěný). Dle územního plánu z r. 1995 sloužila tato oblast jako zemědělský půdní fond, koncem r. 2008 došlo k dílčí změně územního plánu č. 686, která zde vymezila funkci čistého bydlení.²⁹ Podmínkou pro nově zastavěné území v této záplavové oblasti byla realizace protipovodňových opatření. NU1, kteří dva roky po svém nastěhování zažili ve čtvrti povodně, jsou vůči tomuto kroku, který dle jejich slov nahrál výstavbě realizované stejnou firmou jako v případě první etapy, otrávení a ztělesňuje pro ně nekoncepční rozvoj oblasti (samozřejmě takový, který na ně má zároveň zcela přímé dopady). Mnozí z NU1 se na zadní Roudnou stěhovali z panelové sídlištní zástavby a oceňovali, že zdejší prostředí poskytuje klid a soukromí, což se s postupem času mění. Zatím zde nedochází k žádné občanské iniciativě, i když je částí NU1 vyjadřována sympatie k aktivitám Koalice sdružení Roudná.

Můžeme soudit, že NU1 jsou příkladem aktuálních susedských vztahů

²⁹ Viz Právní předpisy statutárního města Plzně – Opatření obecné povahy č. 3/2008 dostupné na: <http://aplikace.plzen.eu/vyhlasaky/detail.asp?id=267>.

na Roudné, které nijak nevyplývají z pamětní identity a neodvolávají se ani k té historické. Vztahují se k současnému prostoru Roudné – podmínkám, které nabízí a reflexi změn, které v nejaktuálnější současnosti probíhají. Porovnávání soudobého charakteru Roudné se neodehrává na řekněme diagonální, ale synchronní rovině, kdy do kontrastu jsou dávány jiné městské čtvrti a to co v nich funguje, anebo nefunguje.

5. 1.7 Generační zájmové skupiny – sport

Starousedlíci na Roudné nevytvářejí žádnou specifickou skupinu, ale v menších sociálních sítích spolu udržují kontakt. Výzkum tyto skupiny obsáhnout nezvládl, takže poznámky k nim zůstávají zcela okrajové. Narazila jsem např. na členky bývalých oddílů TJ Prazdroj (směrem do minulosti bychom museli použít pro různá období různá označení uskupení), které se neformálně, jednou týdně setkávají a realizují pochůzky po okolí. Cíl cesty je proměnlivý a jednotlivci se v jeho výběru střídají. Nebo jiné kontakty zase bývají udržovány skrze společné místo chatové rekreace z předchozího období.

Ze současných sportovních aktivit na Roudné převládá fotbal a tenis (TJ Prazdroj) a florbal (TJ Sokol Plzeň IV), obé se zázemím v budově sokolovny. Nalezneme zde také turistiku, gymnastiku aj. Širší a mimo strukturu sportovních institucí realizovanou akcí je tzv. Roudenský běh, kterého se účastní přes 100 dětí různých věkových kategorií a který vždy v listopadu probíhá od sokolovny směrem k ulici Pod Všemi svatými.

5. 2 Shrnutí vztahu aktérů k prostoru

Viděli jsme, že aktéři/skupiny se mezi sebou liší v míře výskytu v prostoru Roudné v minulosti a současnosti a v tom, zda jejich aktivity coby skupin byly nebo jsou vázány na konkrétní činnost. Některé skupiny vznikají na půdorysu specifického zájmového pole, pouze jedna je výrazněji aktivní prostřednictvím mediální sféry (web). Různé charakteristiky tak skupiny navzájem pojí i odlišují. Aktivisté kostela všech svatých se sice v prostoru nepochybně každodenně, ale na rozdíl od jiných skupin, které tak činí, jsou k místu vázáni sdílenou činností. To se spolu s nimi týká již jen Koalice sdružení Roudná, v jejím

případě jde ale spíše o nárazová období sdílené činnosti a spíše na téma Roudné než nutně přímo na Roudné. Podobné postavení mají Aktivisté kostela Všech svatých i směrem do minulosti, kdy je s Roudnou opět pojila sdílená činnost, což se jinak týkalo již jen pouze Lovců sobola (jež zároveň byli v prostoru přítomni každodenně) (viz Tab. 5).

Tabulka 5: Relace jednotlivých „skupin“ k prostoru – přítomnost vs. minulost vs. společná činnost / specifické zájmové pole / mediální aktér

		LS	AM	AKVS	KSR	Podnik -atelé	NU1	Gener. zájm. skup.
Sociální a fyzický prostor	Každodenní přítomnost v prostoru	ano/-	-	-	ano	ano	ano	ano/-
	/ častá společná činnost v prostoru	-	-	ano	ano/-	-	-	ano/-
	Minulá každodennost v prostoru	ano	ano	-	ano	-	-	ano
	/ činnost v prostoru	ano	-	ano	-	-	-	ano
	Specifické zájmové pole	-	-	ano	ano	ano	-	-
Mediální prostor jako spec. případ prostoru sociálního	-	-	-	ano	-	-	-	

Lovci sobola a Američané představují pamětnické skupiny, které s místem váže osobní zkušenost zintenzivnělá po jeho opuštění. Američané sice nevzpomínají přímo na Roudnou, ale na Ameriku a Roudná se stává spíše kulisou setkávání, než prostorem na nějž by byly přenášeny významy původní Ameriky – z hlediska typu relace ale zastupují tyto dvě skupiny obdobný případ. Lovci sobola jsou přece jen poněkud specifičtí v tom, že základ setkávání položili již před lety, nikdy jej nepřerušili a tak mimo toho, že jsou skupinou pamětnickou, zůstávají i skupinou současnou. Američané se také nesetkávají jen ve vztahu k samotnému místu Ameriky, ale jsou spojeni přirozenými sociálními vazbami minulosti, díky čemuž také ze setkávání vylučují všechny ty, kdo do jejich sítě nepatří. Generační skupiny jsou příkladem skupin ukotvených jak v minulé, tak mnohdy i současné společné aktivitě, zároveň často nadále bydlí na Roudné.

Jsou skupinami, které by si ještě zasloužili bližší zkoumání. Koalice sdružení Roudná a podnikatelé prostor běžně využívají a přestože místy si jej interpretují ve vztahu ke svým parciálním zájmům, participují na stejné kolektivní paměti prostoru. Sdílí ji buď díky osobní zkušenosti či prostřednictvím rodiny, známých apod. (nejen členové Koalice sdružení Roudná, ale i podnikatelé často mohou žít na Roudné mnoho let, stejně jako jejich rodiny).

Zatímco Durkheim a Weber spojovali *komunitu* s určitou kvalitou sociálního života, v intencích Cohena (2008: 12-38) ji lze chápat také coby symbolické vehiculum pro vymezení hranic skupiny, jehož význam neplyne pouze ze sociální interakce a dokonce se mnohem spíše utváří zcela mimo její rámec. Budeme-li takto nahlížet na Roudnou a Roudeňáky, spíše než jako integrovanou podobu jejich uskupení budeme vnímat, že má povahu agregátu, jež se symbolicky manifestuje vůči jiným komunitám – v tomto případě částečně okolním osídlením v minulosti, dále vůči centrální části města (reprezentující historický útisk čtvrti) či vůči současnému Lochotínu. Pod tímto úhlem pohledu jsou to sociální změny vedoucí k modernímu městu, které podporují existenci komunit a ne naopak (Tamtéž: 44).

6 Prostor a identita

Poklidná, téměř venkovská atmosféra uprostřed města. Rezonuje tajemstvím zákoutí starobylých činžáků. Vše jako vystřiženo z klukovských dobrodružných knížek. Stačí projít špalírem světců lemujících Rooseveltův most a člověk se ocitá v jiném světě.³⁰

Roudná je osobitá plzeňská čtvrť – blízko centra města i jeho bouřlivého dění, a přesto jakoby trochu odjinud.³¹

Životní styl staré Roudné (...) připomínal spíše život do sebe uzavřené obce než části velkého průmyslového města za řekou, kde sousedské vztahy byly omezenější, distanc mezi jednotlivými lidmi větší a lhostejnost k okolí daleko silnější. Sepětí s vnitřním městem bylo přesto velmi silné.³²

30 Plzeňský deník, duben 2007.

31 Plzeňský rozhled 3. 9. 2007.

32 Hrubý, Karel (nedat.): Roudná. Příspěvek k rekonstrukci života a společnosti staré Roudné. Nepubl., viz Příloha 2.

Je poněkud příznačné, že našemu bližšímu pohledu dosud unikali ti, kdo jsou důležitým nositelem kolektivní paměti Roudné – staří Roudeňáci. Nejedná se, podobně jako u podnikatelů, o skupinu nijak organizovanou (vyjma případných generačních zájmových skupin). Staří Roudeňáci navíc prochází napříč skupinami, jimiž jsme se zabývali – Lovci sobola, Koalice sdružení Roudná, podnikatelé, ony generační zájmové skupiny. To, co sdílí, je každodenní minulá a mnohdy i současná zkušenost prostoru, která se skrze kontakt s mladšími obyvateli přelévá v silně prožívaný lokální patriotismus. Přirozené komunity nepotřebují sebe samé definovat nebo pro sebe hledat sebeuplatnění, obraz minulosti bývá utvářen a posilován až při snaze o legitimizaci skupiny a ve funkci skupinové soudržnosti (Hobsbawm 2000: 12-14). V tomto ohledu je třeba vedle položit dva jevy na Roudné. Jednak patriotismus, který bývá vztahován již k minulosti čtvrti – vždy se říkalo „nepůjdu za vodu“. Jednak nedávné události sekluze:

Já si myslím, že jsou lidi hrdý na to, odkud jsou. Kord po těch povodních si myslím, že se to hodně změnilo, protože to zasáhlo každýho. (...) Já jsem se tu narodil, cítím se jako Roudeňák a zemřu jako Roudeňák a je spousta kluků, který se tu narodili a vlastně rodiče prodali barák nebo se odstěhovali jinam a bydlí po celý Plzni, ale na tu Roudnou jezdí furt, na to pivo, dvakrát v týdnu. Ať bydlí na Lochotíně, nebo kdekoli jinde. Ví, když to řeknu blbě, že těch pár známých ksichtů v tý hospodě uvidí, aby u těch dvou třech piv pokecal: co je novýho, jak se máš. A to je dobrý. Hospoda je základ kultury. Když potřebujete něco sehnat, kamaráda instalatéra, tak většinou to tak je.
(R18, muž, 45 let)

Nelze se vlastně dopátrat tomu, zda a jaká byla minulá hrdá Roudná, jedno ale lze říci jistě: míra a způsob, jakým se patriotismus dnes na Roudné hlásí o slovo je něčím, co náleží současnosti: Roudná po povodních získala svého prezidenta, lidé měli na autách nalepenou zkrátku RR – Republika Roudná. Některá hesla, která se příležitostně v hospodách opakují, mohla být vynášena již dříve (Matka Plzně Roudná; Řím má Vatikán, Plzeň Roudnou) a souvisí s obecnou interpretací historické úlohy čtvrti – ta stejně v době obléhání ve středověku, jako v době novodobých povodní, byla místem, které město neochránilo a které se muselo spolehnout samo na sebe. Na tomto základě

roudenského patriotismu vzniká jeho dnešní přídatná podoba – radost ze shromažďování a repetice historických významů čtvrti a snaha uchovat si samostatnost (referendum o odtrhnutí čtvrti od ÚMO1 mělo značný úspěch). Staří Rouděňáci bilancují – bilancují o minulosti i současnosti a to, co z jejich pohledu vyplývá, zachycuje přirozeně rozporuplný přechod z jednoho politického systému do druhého, od jistého typu společnosti (komunitní) k typu jinému (demokratická občanská společnost moderního města). Mladší obyvatelé, děti přítomné doby, jsou těmito ambivalencemi postiženi jen do té míry, do jaké jim idea minulého obrazu koresponduje nebo nekoresponduje s jejich ideálem toho současného. Dohromady ale vzniká něco, co se zdá smysluplné uchopovat. Množství hospod na Roudné a zvyk do nich chodit k tomu udává příhodné podmínky.

Ne všechny skupiny, o nichž byla řeč, jsou přímo identitárně spojené s Roudnou, ale všechny vlastně určitým způsobem participují na reprodukci obrazu čtvrti, který jeho semknutou, historickou identitu reprezentuje. Dostáváme se k tomu, že vedle toho, že aktéři do prostoru přinášejí nějaké významy (konstruují ho), jsou zpětně – v souhře s jeho materiálními podmínkami – v síti těchto významů lapeni. Způsob, jakým na ně prostředí působí, Merleau-Ponty popsal jako korporátní intencionalitu (Casey 1996: 22). Ukazuje, že místo operativně působí přímo na (pohybující se) tělo jedince a to je naopak přirozeným objektem percepce okolí. Lze tím snad částečně vysvětlit aktivity novousedlíků, kteří jsou zatím jen v řídkém kontaktu se svým okolím, ale prostor Roudné stejně přímo zažívají. Podílejí se například na jeho úklidu, prostor jim (svým vesnickým vzhledem) vnukává určitou odpovědnost za jeho vzhled. Merleau-Pontymu šlo o fenomenologickou percepci těla vůči prostoru, my ale na věc můžeme pohlížet o něco šířeji. Není to materiální prostor sám, jsou to již konkrétní zvyky a sociální významy v něm zanášené, co novousedlíci přijímají spolu s ním – tradice setkávání v hospodách, menšinovost a ukřivděnost ve vztahu k většímu městskému celku. Je možné, že novousedlíci budou nakonec těmi, kdo roudenské zvyklosti a samotné roudenství podrží (a jistě i někam posune).

Materiálního vývoje prostoru jsme se již dotkli v Kap. 4, neprobrali jsme ale kontext proměn významů prostoru Roudné ve 20. století a současnosti, který se opírá jak o tuto materiální, tak širší socio-politickou proměnu. Tedy pohled, který může něco dodatečného říci o dnešním chápání prostoru Roudné (respektive podmínkách, z nichž vychází). Uzavřeme jím náš výklad předtím, než přistoupíme k závěru.

7 Roudná jako městská zóna

Ukotvení k teorii městské zóny jsme představili v Kap. 2 – Územně-demografické vymezení Roudné. Nyní se již pokusíme porovnat vývoj Roudné od 19. století do současnosti, kdy se nad kontrolou prostoru postupně prostřídaly kapitalismus, socialismus a neoliberalismus jakožto politicko-ekonomické řády, které mění jak povahu města, tak nástrojů přístupů k němu (Sennet 2005: 113). Již od 19. století se setkáváme se snahami o prosazování urbanizace, které ovšem zřídka kdy bývají dotahovány do praxe a pokud ano, soustředí se takřka výhradně na rozvoj prostoru průmyslové výroby. Hodnota prostoru již nevyplývá z jeho kvality, ale z lokace (Hohenberg & Lees 2009: 291, 302), přičemž prostor Roudné se v tomto ohledu ocitá ve specifické situaci: Nachází se v blízkosti (nově zhodnoceného) centra i drobnějších průmyslových podniků, zároveň si však zachovává výrazný zemědělský charakter z předchozího období. Z toho důvodu se nestává jasnou unifikovanou oblastí pro bytové zázemí továrních dělníků, zároveň (díky předměstskému charakteru) slouží pro ubytování nejrůznějších chudších skupin obyvatel, mezi něž tito dělníci patří a mezi nimiž si až od druhé poloviny 19. století získávají nejvíce elitní postavení. Chudí se díky svému množství nejlépe uplatňují v soutěži o rezidenční plochy (Tamtéž: 298), lze se však domnívat, že do počátku 20. století jsou na Roudné především zemědělství dělníci a teprve v blízkém okolí dělníci z dolů (a nikoli továren), kteří žijí v mimořádně nepříznivých podmínkách prvních kolonií. Význam řemeslníků, kteří prostor také hojně obývají, upadá, urbanisticky prostor rozvíjen není a z hlediska symbolického patří mezi „lepší mezi horšími“ (nesmíme zapomínat na částečně pozvedající přítomnost statků). Od počátku 20. století má Roudná náběh na zřejmější

prostor dělnického bydlení kapitalistického typu, což získává posunutý rozměr s koncem války a nástupem socialismu.

Plzeň v tomto období se díky průmyslovému charakteru přibližuje západoevropským městům v tom, že dochází ke stejnému vývoji zóny obklopující centrum, ze které se stává vnitřní oblast komerce a bydlení (Hamilton 1979b: 229). Město sice podléhá striktnímu plánování, jehož cílem je radikální restrukturační, ta ale v důsledku překážek v nedostatečném bydlení a transportu probíhá jen velmi pomalu a celkově je tak diferenciací značně vtištěna do vzorců předchozího období (Hamilton 1979a: 186; Hamilton 1979b: 221). Od 40. let však dochází v socialistických městech nejprve k relokaci místností nebo bytů mezi potřebné rodiny (můžeme si představit zaplnění Roudné) a v následujících desetiletích jsou investice již řízeně alokovány (do nové výstavby bydlení) (Hamilton 1979b: 229; Hamilton 1979a: 185). Sociální segregace neprobíhá na úrovni ulice nebo oblastí, ale na úrovni budov, shlukování v prostoru navíc kontroluje lokální autorita (Smith 1996: 84).³³ Z vnějšího pohledu tak vzniká sociálně unifikované prostředí a jak již vyplynulo v Kap. 4, Roudná navzdory přítomnosti různých socio-profesních skupin (pochopitelně i pod vlivem změn zaměstnanecké politiky a tíhnutí k materiálnímu vyjádření rovnostářských ideálů – pro srv. obecného trendu uvnitř socialistického města viz Smith 1996: 77) právě takto působila. Obdobně jako jiné vnitřní oblasti socialistických měst čtvrť neumožňovala dostatečný přístup ke kulturním službám a představovala tak – v porovnání s novou výstavbou – chudou oblast v centru (Hamilton 1996: 81). Z hlediska dlouhodobé geneze prostoru se pro Roudnou jednalo o jakýsi návrat k situaci před počátkem 20. století, ovšem s tím rozdílem, že nyní byla v prostorové relaci blíže centru – tak jako tak však zůstávala periferií. Z hlediska bydlení Roudná definitivně přestává být atraktivní s nástupem 70. let, zejména vzhledem k určitým fázím rodinného cyklu jako je období osamostatnění a zakládání rodiny. Do této linie vývoje od poválečného období do závěrů působení socialismu vstoupily na obou koncích dva urbanistické návrhy pro rozvoj Roudné, které ovšem nebyly nikdy realizovány: Prvním byl návrh

33 Na Roudné jako agitační výbor fungoval místní Klub důchodců v období 60. let.

na výstavbu krajského sportovního centra, který se mohl stát ukázkovým příkladem kolektivní konzumace sociálních služeb (Smith 1996: 72). Druhým plán na výstavbu sídliště spolu s propojením oblasti pravého břehu řeky Mže s Karlovarskou třídou (Kolektiv 1999: 169). Roudná a zejména pak její okolí tak jako jiné plochy poničené nálety procházela dlouhodobou proměnou z oblasti (čistě) vnitřní v oblast obklopenou tranzitní zónou. Ta propojuje centrum s (rozvíjejícími se novými) oblastmi bydlení a v jejím rámci vznikají zcela racionalizované struktury, rozšířené ulice atp. (Hamilton 1979b: 231). Zatímco rozvoj struktur v blízkosti Roudné pokračuje dodnes (viz dále), od rozvoje zastavěného území (i v nejdramatičtější poloze přestavby) bylo opuštěno. Je patrné, že v rámci socialistické produkce prostoru pro Roudnou neexistovala možnost přijatelné pozornosti a neboť toto období silně predeterminovalo i následující dekády, případný pocit vítězství z nerealizované asanace nabízí jen částečné zadostiučinění.

Jak nabízí Harloe (1996: 6), (post)socialistická města mají vlastní fyzickou a sociální strukturu, která se mění jen velmi pozvolna. Součástí širších proměn je narůstající sociální heterogenita a sociálně-prostorová segregace. Jak víme, v rámci Roudné vzniklo již během socialismu několik oblastí koncentrace sociálně slabších obyvatel, kteří byli po revoluci v důsledku majetkoprávních změn bytového fondu a díky další vlně privatizace v po-povodňovém období z prostoru *de facto* vyloučeni. Spolu s restitucemi, převodem státních bytů na obce a následnou privatizací³⁴ vzrostl v ČR obecně tlak na co nejefektivnější využití objektů a slabší obyvatelé z nich ať již dobrovolně, nebo pod vlivem různých manipulací odcházeli (Baršová 2003: 16-23). Romové z Roudné, kterých se situace ve značné míře dotýká, získávali soustředěné náhradní bydlení v jiné oblasti (obecně k problematice sociální ekluze v plzeňském bydlení viz Brož a kol. 2007: 51), nabízí se, že konkrétně na Vinicích postavených v 90. letech. Privatizaci obecních bytů lze vnímat jako řízenou snahu o gentrifikaci a tím pozvednutí dříve chudého sousedství (Simon 2005:

34 V Plzni klesl počet obecních bytů mezi léty 1991 a 2001 z 52% na 13% (Výsledky dotazníkové akce o změnách v obecním bytovém fondu ve vybraných městech (2001, 2002), Ministerstvo pro místní rozvoj, Ústav územního rozvoje, dostupné na: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=3754>).

212). V post-socialistických městech také vznikají nové lokální formy občanství, které rovněž, vedle zmíněné sociální heterogenity, mohou mít dopady na exkluzi (?). V případě Roudné se nabízí roudenství coby vyjádření zájmů souvisejících s rozvojem lokálního blahobytu; víme však, že nejde o jednotnou formu, různé skupiny si identitu čtvrti i směr jejího budoucího rozvoje vykládají různě. Specifickou pod-skupinu tvoří např. lokální ekologická sdružení, která sdílejí hodnoty občanské odpovědnosti a představují tak přemostění k širěji sdíleným (městským, regionálním, globálním) identitám.

8 Shrnutí a závěr

(...) the art of the memory for the modern world is both for historians as well as ordinary citizens and institutions very much something to be used, misused, and exploited, rather than something that sits inertly there for each person to possess and contain.³⁵

Naším cílem bylo uchopit pojetí kolektivní identity osob vztahujících se k prostoru Roudné a zároveň uchopit významy Roudné jakožto prostoru a místa (vázaného na konkrétní zkušenost). Zabývali jsme se různými rovinami prostoru – fyzickou, abychom porozuměli podmínkám, které se spolupodílejí na utváření významu místa; – sociální, zohledňující zažívání a chápání prostoru (vybranými skupinami aktérů); – vázanou na zkušenost (jako specifickou podmnožinu prostoru sociálního). Chápání prostoru aktéry jsme v souladu s tím umístili do několika rovin: každodenního užívání, procesu vzpomínání na minulost a roviny specifických zájmových polí. Celkem jsme porovnávali sedm okruhů aktérů („skupin“), kteří vykazovali různou míru účasti v té které rovině: Lovci sobola, Američané, aktivisté kostela Všech svatých, Koalice sdružení Roudná, podnikatelé, novousedlíci a generační zájmové skupiny. Další důležitou rozlišující rovinou k předchozím se ukázala být rovina sdílené činnosti v daném prostoru (každodenní užívání prostoru ji automaticky nepředpokládá). Tam, kde se nám to podařilo, snažili jsme se vnímání prostoru danou skupinou aktérů přímo zprostředkovat, nebo alespoň popsat. Na základě pohybu v té které rovině vnímání prostoru jsme dále diskutovali základy a motivy participace na širěji sdíleném patriotismu Roudné. Jako důležitou skupinu aktérů jdoucí

35 Said 2000: 179.

napříč některými předchozími skupinami jsme uvedli staré Roudeňáky – zhodnotili jsme, do jaké míry právě oni jsou nositeli patriotismu Roudné a do jaké míry je tento rozvíjen v podmínkách aktuálních lokálních-komunitních, různě zájmových a potřeb moderní společnosti. Projasnili jsme možný vztah mezi komunitou, patriotismem a lokálním aktivismem – jako příklady toho, jak může být udržována soudržnost v moderním městě. V příslušných partiích textu jsme se opírali o teorie sociální a kolektivní paměti, kolektivní identity, tradice a komunity. Souběžně se zájmem o chápání prostoru aktéry a vyvozováním závěrů v rámci výše uvedených teorií, jsme se zajímali o vytváření významu místa Roudné. Na pomoc jsme si vzali materiální a socio-politické podmínky utváření místa a pohled aktérů na specifické pole vnímání prostoru – jeho hranice. Tato témata jsme zkoumali prostřednictvím teorie městské zóny a narativně-deskriptivního přístupu kulturní geografie. Součástí naší práce bylo zmapování minulosti Roudné s ohledem na různé složky jejího utváření (historie vs. sociální paměť) a dokumentace současných aktivit jednotlivých skupin aktérů v prostoru Roudné.

Roudná představuje specifickou čtvrť v současném městském prostoru jednoduše proto, že se jedná o čtvrť starou, to jí vtiskává materiální rázovitost. Potenciál čtvrti v podobě měšťanské zástavby se v nových podmínkách rychle rozvíjí a čtvrť se zároveň homogenizuje. Z kontrastu mezi starou a novou Roudnou sice vyplývají melancholické reminiscence, pro většinu obyvatel je ale nová tvář (a často i sociální klima) něčím vítaným. Spojitost mezi materiálním prostředím a ještě spíše sociální diverzitou a dnešní „vyprázdňeností“ místa je nečím, co si obyvatelé neuvědomují. Obracejí se k Roudné coby k místu paměti a historie a činí tak buď jako skupina pamětníků (ukotvených v každodenním užití prostoru nebo v minulé činnosti v daném prostoru) nebo jako dnešní uživatelé participující na sdíleném patriotismu čtvrti. Ten je udržován jak staršími, tak mladšími obyvateli – starší obyvatelé jej ale častěji deklarují pouze v hospodách, zatímco díky mladším se stává součástí dalších způsobů vztahu k prostoru Roudné, při sledování různých parciálních zájmů jako je podnikatelská aktivita nebo ochrana lokálního prostředí. Část patriotismu se projevuje mj. v deklaraci historicity čtvrti, na níž se však podílejí i osoby, které

prostor nikdy neobývali a přesto jej v minulosti nebo ještě dnes využívají.

Uzavřenost čtvrti se vyjevuje mj. v někdy úzkostlivém chápání jejích hranic a pohled na jejich vymezení ukazuje na určité minulé prostorové taktiky. Část této uzavřenosti lze nahlédnout i při zájmu o vývoj urbanismu v Plzni od 20. století do současnosti – ukazuje, jak byl prostor produkován z hlediska socio-politických sil. Vnější produkce prostoru spolu s jeho kolektivně sdílenými významy představuje základní vrstvy, na něž jsou navěšovány aktuální interpretace.

9 Seznam použité literatury

- Anderle, J. 2002. „Aktuální stav poznání vývoje zástavby na severním předměstí Saského mostu“, *Plzeňsko 2*, s. 39-52.
- Anderle, J. a kol. 2009. *Historický atlas města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň.
- Baršová, A. 2003. *Etnická segregace v bydlení. Člověk v Tísni*. (Dostupné na: <http://www.clovekvtsni.cz/cs/clanky/andrea-barsova-etnicka-segregace-v-bydleni>.)
- Beinhaerová-Václavíková, A. 1995. „Formování plzeňské průmyslové oblasti“, *Západočeský historický sborník 1*, s. 77-102.
- Bělohávek, M. 1987. *Průvodce po fondech a sbírkách*. Plzeň: Archiv města Plzně.
- Bělohávek, M. 1991. „Plzeň – obraz města předbělohorské doby“, *Folia Historica Bohemica 15*, s. 101-138.
- Bělohávek, M. 1997. *Plzeňská předměstí*. Plzeň: Nava.
- Blok, A. 1992: „Reflections on ‚making history‘“, In Hastrup, K. (ed.), *Other Histories*. London: Routledge, s. 121-127.
- Bourdieu, P. 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- Brož a kol. 2007. *Kdo drží černého Petra. Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem. Člověk v Tísni*.
- Casey, E. S. 1996. „How to Get from Space to Place in a Fairly Short Stretch of Time“, In Basso, K. H. - Feld, S. (eds.), *Senses of Places*. NM: School of American Research Press.
- Císař, O. 2008. *Politický aktivismus v České republice. Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Brno: CDK.
- Cohen, A. P. 2008. *Symbolic Construction of Community*. NY: Routledge.
- Connerton, P. 1989. *How societies remember*. Cambridge University Press.
- Domanický, P. 1995. „Naděje pro Rychtářku a Roudnou“, *Plzeňsko 3*, s. 1-2.

- Halbwachs, M. (2009): *Kolektivní paměť*. Praha: sociologické nakladatelství.
- Hamilton, F. E. I. 1979a. „Urbanization in Socialist Eastern Europe: The Macro-Environment of Internal City Structure“, In *The Socialist City. Spacial Structure and Urban Policy*. New York: John Wiley & Sons Ltd., s. 167-194.
- Hamilton, F. E. I. 1979b. „Spatial Structure in East European Cities“, In *The Socialist City. Spacial Structure and Urban Policy*. New York: John Wiley & Sons Ltd., s. 195-262.
- Harloe, M. 1996. „Cities in Transition“, In Andrusz, G. - Harloe, M. - Szeleznyi, I. (eds.), *Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies*. Oxford: Blackwell, s. 1-29.
- Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hobsbawm, E. 2000. „Introduction. Inventing Traditions“, In Hobsbawm, E. - Roger, T. (eds.), *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press, s. 1-14.
- Hohenberg, P. - Lees, L. H. 2009. *The Making of Urban Europe 1000-1994*. Harvard University Press.
- Duncan, J. - Ley, D. (eds) 1993. *Place, Culture, Representation*. London: Routledge.
- Jackson, P. 2000. „Rematerializing Social and Cultural Geography“, *Social and Cultural Geography* 1, s. 9-14.
- Kolektiv 1981. *Dějiny Plzně III: Od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství v Plzni.
- Kolektiv 1999. *Bolevec a okolí*. Plzeň: Sdružení boleveckých rodáků.
- Lefebvre, H. 1991. *The Production of Space*. Cambridge: Basil Blackwell.
- Lexikon 1978. *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970, díl první*. Praha: Federální statistický úřad.
- Lenderová, M. a kol. 2005. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století, II. Díl Život všední a sváteční* (skriptum). Pardubice: Univerzita Pardubice.

- Lexikon 1984. *Statistický lexikon obcí ČSSR 1982, díl první*. Praha: Federální statistický úřad.
- Lexikon 1993: *Malý lexikon obcí 1993, okres Plzeň-město*. Plzeň: Krajská statistická správa.
- Lexikon 2008. *Statistický lexikon obcí České republiky 2008*. Český statistický úřad a Ministerstvo vnitra ČR.
- Lichterman, P. R. 2006. „Social capital or group style? Rescuing Tocqueville's insights on civic engagement“, *Theory and Society* 35, s. 529-563.
- Macháček, F. 1925. „Dějiny Plzně v době novější“, In Macháček, F. (ed.): *Plzeň a Plzeňsko v minulosti i přítomnosti*. Plzeň: Lidová universita Husova, s. 77-104.
- Matějček, J. 1998. „Příspěvek k popisu materiálních pozic chudého venkovského obyvatelstva, řemeslnického a průmyslového dělnictva v českých zemích ve druhé polovině 20. století“, In Kárník, Z. (ed): *K novověkým sociálním dějinám českých zemí II. Z dob rakouských a předlitavských 1848-1918*. Praha: Karolinum.
- Merleau-Ponty, M. 1962. *Phenomenology of Perception*. London: Routledge and K. Paul Humanities Press.
- Park, R. E. 1926. „The Urban Community as a Spacial Pattern and a Moral Order“, In Burgess, E. (ed.): *The Urban Community: selected papers from the Proceedings of the American sociological society*. Chicago: The Univesrity of Chicago Press, s. 3-18.
- Rožmberský, P. 2010. *Kunčín hrádek a kostel Všech svatých v Plzni*. Plzeň: České hrady.
- Said, E. W. 2000. „Invention, Memory, and Place“, *Critical Inquiry* 26, s. 175-192.
- Sennet, R. 2002. *The Fall of Public Man*. London: Penguin Books.
- Sennet, R. 2005. „Capitalism and the City: Globalization, Flexibility, and Indifference“, In *Cities of Europe. Changing Contexts, Local*

- Arrangements, and the Challenge to Urban Cohesion*. Oxford: Blackwell, s. 109-122.
- Simon, S. 2005. „Gentrification of Old Neighborhood and Social Integration in Europe“, In *Cities of Europe. Changing Contexts, Local Arrangements, and the Challenge to Urban Cohesion*. Oxford: Blackwell, s. 210-232.
- Smith, D. M. 1996. „The Socialist City“, In *Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies*. Oxford: Blackwell, s. 70-99.
- Stevenson, D. 2003. *Cities and Urban Cultures*. Buckingham, UK and Philadelphia: Open University Press.
- Thorne, V. 2011. „Těla v pohybu: Masová gymnastika jako kolektivní sociální představení“, *Sociální studia* 8, s. 99-117.
- Thorns, D. C. 2002: *The Transformation of Cities: Urban Theory and Urban Life*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Tuan, Y.-F. 1991. „Language and the Making of Place: A Narrative-Descriptive Approach“, *Annals of the Association of American Geographers* 81, s. 684-696.
- Vzorná tělovýchovná jednota Prazdroj Plzeň 1984. *65 let tělovýchovy a sportu v Plzni na Roudné, 1919-1984*. Plzeň: Stráž.
- Zeman, A. 1955. *Hospodářská a sociální skladba Plzně na počátku XVIII. století*. Plzeň: Krajské nakladatelství.
- Zorbaugh, H. W. 1926. „The Natural Areas of the City. Burgess“, In E. (ed.): *The Urban Community: selected papers from the Proceedings of the American sociological society*. Chicago: The University of Chicago Press, s. 219-229.

E-zdroje:

Mapový portál města Plzně. 2013. Dostupný na: <http://mapy.plzen.eu/> (15. 2. 2013).

Útvar koncepce a rozvoje města Plzně. 2013. Dostupný na: <http://ukr.plzen.eu/cz/> (15. 2. 2013, aktualizace 25. 11. 2010).

Tisk:

1940. „Nejstarší plzeňský hřbitov založen před 1000 lety“, *Nová doba* 45, č. 299, s. 6.

Kabát, J. 1997. „Kostel Všech svatých v Plzni na Roudné“, *Plzeňsko XXIII*, č. 2, s. 9-10.

Macháček, F. 1914. „Vývoj národnostních poměrů v Plzni“, *Nová doba* 19, č. 45, s. 2.

Macháček, F. 1943. „Čelední jména na Plzeňsku“, *Nová doba* 48, č. 99, s. 4.

10 Přílohy

Příloha 1 – Okruhy výzkumných otázek

1. Vztah k Roudné

- bydlení – dnes/v minulosti // příbuzní (od-do, kde-přední/zadní, typ zástavby)
- firma, zaměstnání (totéž) / výhody-nevýhody provozu na Roudné, vztah k Roudné
- občanský aktivismus
- využívání rekreačních objektů, služeb

2. Vnímání čtvrti

- volně...
- v čem specifika čtvrti /srovnání
- bydlení
- prostředí, příroda /blízkost centru
- lidé / vztahy, starousedlíci-novousedlíci...
- vybavenost, služby
- volný čas, společenský a kulturní život
- doprava /klid-ruch
- firmy / ovlivnění chodu čtvrti
- změny v průběhu času (zahradky...)
- pověst Roudné

3. Patriotství

- čím
- v čem všem se projevuje
- projevují všechny skupiny
- co předmětem hrdosti
- pospolité na Roudné
- hesla (Republika Roudná, Řím má Vatikán, Plzeň Roudnou, Matka Plzně Roudná, Nepůjdu za vodu... značky na autech)
- skupiny
- folklór (osobnosti, události, pověsti)

4. Veřejný/společenský život, vnímání prostoru

- místa setkávání
- příležitosti setkávání /kdo se účastní... (Roudenská plavba, májka, plesy, zpívaná, Lov sobolů...)
- důležité body v prostoru, místa (studánky, myší díra, Mikulka...)
- hospody, sokolovna, kostel, hřiště, škola...
- asociace s Malou stranou
- proměny prostoru v čase /názor na nové rodinné domky
- hranice čtvrti
- čtení novin, sledování událostí spjatých s Roudnou, vzájemná znalost

skupin a jejich aktivit

5. Nedávná minulost – povodně 2002

- vzpomínky na povodně
- reflexe odstraňování škod, proměn prostoru, proměny osídlení
- stmelení – rvky patriotismu

6. Obchvat, občanská sdružení, environmentální téma

- 1976 – první plán obchvatu
- 80. léta – demoliční pásma
- 2000-2010, 2012
- Koalice sdružení Roudná
- vnímání ÚMO1, lokální politiky
- vlastnictví pozemků, vztah k Roudné, zelené myšlení – co hraje roli
- jak moc se promítá do vzájemných vztahů
- vnímání dočasnosti čtvrti

7. Historie

- volně – důležité body v minulosti?
- vzpomínky na éru komunismu
- 70. léta – stěhování; 80. léta – demoliční pásma

Příloha 2 – Vzpomínky p. Hrubého

Následující řádky jsou určeny především k osvěžení paměti „domácích“, tj. lidí, kteří Roudnou důvěrněji znají, vědí, jak probíhají jednotlivé ulice, kde jsou charakteristické budovy, „plácky“ a pod. Svým detailním výčtem hlavních míst roudenského dění nebudou tyto řádky zábavnou četbou. Je to spíše jen mozaika pozorování, dojmů i historického materiálu, která snad jednou pomůže některému studentovi napsat opravdu odbornou, o prameny solidně opřenou studii o Roudné. Pro mne to byla jen procházka pamětí, která kupodivu si udržela ještě hodně vzpomínek na mladá léta (zatímco s blížící se devadesátkou ta pozdější léta vybledávají!).

Roudná ve dvacátém století, jehož velkou část jsem tam prožil, byla převážně dělnickou čtvrtí se silnou vrstvou drobných živnostníků a řemeslníků, jejichž životní úroveň i mentalita se jen málo lišila od proletářského prostředí. A také čtvrtí, která ještě měla dost velký počet zemědělských usedlostí, připomínajících, že Roudná měla pro město Plzeň před jeho industrializací živitelskou funkci. Pracovních příležitostí tu bylo málo, za prací se muselo chodit „za řeku“ do velkých průmyslových podniků nebo veřejných služeb. Většinu obyvatel tvořily dělnické rodiny (škodováci, železničáři, pivovarníci, dělníci různých profesí i pomocní dělníci bez vyučení, poštovní a městští zaměstnanci atp.), tu a tam bydlel nějaký úředník, učitel, vojenský gážista, jejichž příjmy byly poněkud vyšší (a hlavně stálé, což se projevilo příznivě zejména v době velké hospodářské krize v třicátých letech, kdy mnoho dělníků se octlo „na dlažbě“ a byli odkázáni jen na nepatrnou pomoc odborů a pracovního úřadu). Sociální status majitelů domů a živnostníků (obě kategorie se často překrývaly) byl ovšem vyšší než status dělníků či lidí, kteří se živili jen námezdní prací. Ale způsob jejich života byl blízký jejich proletářskému okolí. Všichni tu museli zápasit o existenci, někteří na poněkud vyšší úrovni, ale příliš markantní rozdíl v jejich způsobu života nebyl. Žilo se skromně, ale ne hladově (jen v třicátých letech tu hospodářská krize život silně přiškrtla). Rozdíly sociální a ekonomické byly do značné míry setřeny podobným životním stylem, který se vyznačoval kulturní jednorodostí, otevřenější komunikací a sníženými zábrany ve styku s okolím. I politická orientace, jejímiž hlavními proudy byli sociální demokraté a národní socialisté (do značné míry se to projevovalo v orientaci obou roudenských tělocvičných jednot, DTJ a Sokola) byla mírně levicová; pravicové strany tu měly slabší postavení. Snad největší rozdíl mezi obyvateli byl subjektivního charakteru, jak kdo svou existenci vnímal, co očekával od budoucnosti, co chtěl připravit svým dětem...

Zcela vyjíměčně tu měli bydliště či vlastní dům lidé, které bylo možno označit za zámožnější, jako byl továrník Šíp (výroba dětských kočárků na rohu ulic Pod Všemi svatými a Malické), majitel zámečnické výroby u sv. Rocha Müller, majitel stáčírny piva v Křížkové ulici Kokoška či obchodník Poljak, který měl v Dřevěné ulici (Mansfeldově) velký obchod porcelánového zboží a dům Na Roudné 35. K zámožnějším patřili i někteří majitelé zemědělských statků, kterých bylo v třicátých letech ještě slušná řádka. Tak např. Špírkovi na rohu Roudné a Luční ulice, Fürichovi v zatáčce na zadní Roudné, Červenkoví pod kostelem Všech svatých a také tři hospodářské dvory hned na začátku ulice Pod Všemi svatými po levé straně: Holubovi, Vajsovi (později si postavili dům s hospodářskými budovami v Bělhorské ulici) a druzí Špírkovi. Za sokolovnou bylo hospodářství u dalších Holubů (později tam ve stodole byl sklad uhlí a dříví) a dále na zadní Roudné byla hospodářství u Bartovských a u Ševčíků. Bylo tu ještě několik jiných usedlostí, tak např. Na Roudné před sokolovnou u Mašatů nebo Jedlíkovi Pod Všemi svatými 26, ale tyto rodiny byly živý především

z povoznictví, tj. rozvážkou např. ledu pro pivovar, stavebního materiálu a pod. Také velký počet zahradníků, kteří lemovali nezastavěný okraj Roudné od Luční ulice až k zadní Roudné a osadě v Ráji, připomínal ještě, že tu bývalo vydatné zelinářské zázemí města. Jenom v Luční ulici podél cesty k Viktorce si pamatují zahradnictví u Krainerů, u Janoušků, u Pokorných, Volfů, Špolců a Zviklů; v Bělohorské byla zahrada paní Valtrové, v Křížkové ul. pod Karlovarskou tř. Jeremiášovi. A celá řada zahradníků lemovala ještě zadní Roudnou. V třicátých letech bylo široké pole mezi Luční ulicí a zadní Roudnou přeměněno v zahrádkářskou kolonii, která poskytovala za války i v pozdějších letech zeleninu několika desítkám samozásobitelských rodin. Řada zelinářských zahrad byla také na druhé straně Karlovarské třídy a v Lochotínské ulici. Zemědělský charakter byl prostě na Roudné stále ještě patrný.

Místně se tzv. lepší lidé usidlovali většinou „nahore“ u tehdejší Karlovarské třídy (dnes Otýlie Beníškové), kde byly už poněkud moderněji vybavené domy (tj. alespoň s předsíní, samostatným přívodem vody, se splachovacím záchodem a některé dokonce s koupelou). Také pozdější stavby v ulici Pod Všemi svatými a družstevní domy na konci Malické ulice byly už vyšší kvality. K tomu patřily i domy postavené v meziválečných letech jako dům u Hnátů v Luční ulici (poslední na pravé straně), dva domy v Bělohorské ulici, které postavili Vajsovi a majitelka přilehlého zahradnictví paní Valtrová, stejně jako několik jednopatrových vilek na pravé straně ulice Pod Všemi svatými směrem k parku. Vcelku se Roudná od několikapatrových domů na Karlovarské třídě postupně snižovala až k okrajovým rodinným domkům na konci Luční ulice a zadní Roudné, za nimiž byly už jen zahrady, hřiště a louky. - Většina domů byla vybavena kanalizací, jen některé přízemní domky v Luční ulici a na zadní Roudné tuto „vymoženost“ ještě neměly. Byty ve starých domech byly většinou bez „příslušenství“ (tím se mohlo tehdy rozumět jen sklep, půda, příp. kůlna na dvorku za domem, koupelny byly vzácností), z chodby se vcházelo rovnou do obytné místnosti. Mnoho bytů mělo jen jednu místnost, v níž se vařilo, jedlo, spalo. Byty se samostatnou ložnicí byly snad nejčastější, více místností si mohli dovolit jen lidé s pevným vyšším příjmem, jichž nebylo na Roudné mnoho. Ve většině domů s více nájemníky se voda „točila“ u jednoho vodovodního kohoutku na společné chodbě, záchody byly také ještě často společné pro celé poschodí. Elektřina a plyn byly však instalovány už ve většině domácností – i když ještě byla také řada domácností, kde se svítilo petrolejkou.

Domovní fond byl už tehdy z velké části dost zastaralý. Většina domů tu stála už před I.světovou válkou, něco k nim přibýlo ve dvacátých a třicátých letech, ale potom už výstavba stagnovala. Domy byly často ve vlastnictví živnostníků, kteří v nich měli i své provozovny, jen málo domů neslo svým majitelům renditu; při nízkém nájemném (regulovaném zákonem na ochranu nájemníků) nebyla stejně příliš vysoká. Bytový fond se proto jen zřídka opravoval či modernizoval, což se časem začalo projevovat i na zšedlých a oprýskaných fasádách domů. Stav se ještě postupně zhoršoval, když v padesátých letech dispoziční právo většiny majitelů bylo okleštěno a často nezbyvalo, než „darovat“ dům městu, aby se o něj staralo. Listopadový převrat zastihl Roudnou v žalostném stavu.

Oddělena od ostatních městských částí řekou Mží, spojená s vnitřním městem jen dlouhým a úzkým Saským mostem (a Lochotínskou lávkou), byla Roudná do sebe dost uzavřenou oblastí, v níž se žilo pospolitěji než v jádru města. Skutečnost, že tu bylo mnoho bytů bez předsíně, která by poněkud izolovala intimní život rodin žijících na témže podlaží, vedla k větší otevřenosti, vzájemné spolupráci – a ovšem i kontrole. Velká hustota obyvatel vytvářela určitý „přetlak“ (v jednom bytě žily obvykle dost

početné rodiny – na jednom patře bývalo tři až pět „bytových jednotek“) – život se proto odehrával nejen za dveřmi bytů, ale i na chodbách, na dvorcích a v létě i před domy na chodnicích, kde do pozdních hodin vysedávali sousedé a přetřásali ve svých rozhovorech všelicos. V takovém prostředí měla privátní uzavřenost málo místa, sousedství bylo těsné, rodiny v blízkém i širším okolí se proto dobře znaly. To na jedné straně podporovalo vzájemnou solidaritu, na druhé straně ovšem poskytovalo živnou půdu zvědavosti, závidění, pomluvám nebo i vážnějším konfliktům mezi sousedy. Životní styl staré Roudné tak připomínal spíše život do sebe uzavřené obce než části velkého průmyslového města „za řekou“, kde sousedské vztahy byly omezenější, distanc mezi jednotlivými lidmi větší a lhostejnost k okolí daleko silnější. Sepětí s vnitřním městem bylo přesto velmi silné. Tam byla divadla, kina, koncertní i taneční sály, nemocnice, finanční ústavy, vyšší školy, kostely, úřady a nejrozmanitější obchody se zbožím, které obchodníci na Roudné nevedli. Tam také byly pracovní příležitosti pro většinu roudenských obyvatel. A také rozvinutější veřejný a politický život, v němž za I. republiky působil jako první náměstek plzeňského starosty JUDr. Augustin Šíp z ulice Pod Všemi svatými 17 a do kterého po II. světové válce zasáhli významněji i jiní dva Roudenáci, kteří se stali dokonce primátory města Plzně. Nejdříve to byl v roce 1945 Jindra Krejčík z Bělohorské ulice, který byl výraznou osobností odboje proti nacistům, po jeho tragické smrti (automobilová nehoda) pak JUDr. Karel Křepinský z Karlovarské třídy (1946-1948). Nebyli ovšem prvními Roudenáky v čele města Plzně. Wikipedie udává ještě další tři plzeňské starosty z Roudné: v roce 1586 a znovu 1591 to byl Adam Hyřš z Roudné, v letech 1603-4 a znovu na rok 1611 M. Jan Kleo z Roudné, o léta později během třicetileté války starostoval Theofil Kleo z Roudné dokonce celých 24 let (1640-1664). To naznačuje, že Roudná se odedávna těšila i uvnitř městských hradeb jisté úctě, když držitelé zdejších statků mohli být voleni do čela města. (Lituji, že tady nemám po ruce třísvazkové „Dějiny Plzně“, které redigovali známí plzeňští historikové, a zejména „Dějiny Plzně v datech“ vydané ředitelem Archivu města Plzně J. Doušou a kolektivem v roce 2004. Jistě bych mohl leccos doplnit a upřesnit.)

Na druhé straně byla čtvrt otevřena širšímu plzeňskému okolí: za jejími domy se rozbíhaly prostorné louky, zahrady a pole, dál byla oblast rybníků a lesů kolem Bolevce. Dýchal se tam volněji, příroda byla na dosah ruky. Víím ze své zkušenosti, že náročné filosofické texty ke mně mluvily mnohem srozumitelněji, když jsem je četl na lavičce v parku u Všech svatých nebo při procházkách za hradbami zahradníků a hřišť u soutoku Mže s Radbuzou. – A když už jsem v těchto končinách: za Viktorkou bylo ještě na konci dvacátých let koňské závodiště. I když dostihy se tam pro nerovnost terénu už dávno nekonaly, nějaký čas tam ještě zůstala chátrající dřevěná tribuna při cestě vedoucí prostředkem luk k pivovarské vodárně na zadní Roudné. Tato cesta zkracovala pěším i cyklistům cestu k Boleveckému rybníku a na Bílou horu, byla proto zejména v letních měsících silně frekventovaná. I ta ovšem časem zanikla, když doprava na Bílou horu a k rybníkům se motorizovala.

V době, na kterou tu vzpomínám, byla hlavní tepnou celé čtvrti ulice Na Roudné, kde bylo nejvíce obchodů, hospod i služebných živností. Někdy na konci dvacátých let tu byla vozovka poněkud zvýšena, kočičí hlavy dlažby byly vytrhány a silnice dostala asfaltový povrch. Tam, kde zvýšení by dosáhlo až k oknům přízemních bytů, byl chodník ponechán pod úrovní vozovky. Podnes je u řady domů na levé straně ulice (č. 19-27 za Spolkovým domem) chodník ponechán na původní výši, tj. tak, jak byl před úpravou vozovky. - V dvacátých i v třicátých letech byl provoz v ulici Na Roudné ještě nevelký. Auto projíždějící směrem k Bílé hoře byla dost řídkým zjevem, z roudenských obyvatel vlastnilo auto tak nejvýše pět šest lidí. Převažovaly koňské potahy, které rozvážely zboží, pivo, uhlí (tehdy se ještě ničím jiným netopilo) a pod. Roudenští

řezníci vozili své zboží lehkými bryčkami taženými jedním koněm. Na jatky, kde je uchovávali v prostorných lednicích Tu a tam projel kočár vezoucí mohovitějšího měšťana k Boleveckému rybníku. Metaři měli stále co uklízet – pokud ovšem je nepředběhli zahrádkáři, kteří v koňském trusu měli cenné hnojivo pro své záhonky. Ulice byla v těch letech ještě bezpečná i pro děti, které si tu mohly bez obav hrát. V padesátých a šedesátých letech se s postupnou motorizací i tato idylka změnila.

Některé kouty roudenského areálu měly poněkud odlišný charakter. Tak na př. v oblasti u sv. Rocha a v Zelinářské ulici se žilo pospolitěji a otevřeněji, genius loci se tu prezentoval chodcům po Saském mostě bez ostychu. I ve slepé části Lipové ulice, jdoucí podél cvičiště DTJ, byl pospolitý život výraznější než v druhé části této ulice proti sokolovně, kde v převážně družstevních domech s lépe vybaveným příslušenstvím se už žilo trochu izolovaněji a s větším vzájemným odstupem. Také na zadní Roudné v ulicích Lužánky, Pittnerově a Dvorní se žilo „veřejněji“ než v živé „třídě“ na přední Roudné. A trochu venkovský charakter měla i Luční ulice, začínající statkem u Špirků a ústící mezi loukami, zahradníky a hřišti S.K. Roudné, Klubu cyklistů a rozsáhlého sportovního areálu kolem S.K. Viktorie. Svůj svéráz měly i domky pod kostelem Věch svatých, kde vzdálenost od roudenského bytového komplexu byla větší – vytvářelo to takovou tichou, trochu zasmušilou idylu. Kapitoulou pro sebe by bylo seskupení domků v oblasti Na Hrádku, v tzv. Americe, kde platily poněkud jiné normy než v kompaktním roudenském seskupení. Ale „Amerika“ dnes už stejně není, jen pramen pitné vody ji tu ještě připomíná...

V tom všem byly „plácky“ pro děti, kde se hrály kuličky, na schovávanou, na četníky apod. Takový plácek byl na př. hned pod navážkou před stodolami Holubovic statku (v létě tu lákal i malý stánek paní Brillové s nabídkou bonbonů) nebo v průsečíku ulice Pod všemi svatými a Malické, kde za hospodářským stavením bylo volné prostranství, na němž povozník Jedlík nechával stát své valníky, korby a žebříňáky, které klukovské fantazii sloužily jako „lodi“ k pirátským bojům. U protější hradby skladu uhlí a dřeva (t.zv. ohrada u Chvojků - dnes je tam mezi ulicí Pod Všemi svatými a Na Roudné hezký moderní dům) bývaly lavičky pro důchodce, kteří tu pokuřovali a diskutovali, babičky pletly punčochy a přemílaly roudenské události. A vedle nich byl „stadion“ pro hraní kuliček, s velmi pečlivě udržovanými jamkami. Děvčatům sloužily ke hrám hlavně chodníky, kde se skákalo přes švihadla a kde křídou malované „panáky“ poskytovaly pole k důmyslným kombinacím skoků. Kluci pak vybíhali na louky v Luční ulici, kde se hrála kopaná – někdy hned několik „zápasů“ vedle sebe. Svou přitažlivost měla pro děti i cvičiště DTJ a Sokola, kde bylo možné hrát kopanou, házenou, volejbal a provozovat třeba i malou atletiku. Na dětejáckém cvičišti vznikalo v zimních měsících kluziště, které sloužilo i jako hřiště hokejovému mužstvu Viktorie Plzeň. Nejoblíbenějším pláckem školáků však byla travnatá „dolina“, do které se sbíhalo z nezastavěného rohu tehdejší Karlovarské třídy a Malické ulice. Bylo to v těsné blízkosti obecné školy, svou nízkou polohou a vysokými stráněmi jakoby schované zrakům okolního světa. Ze dvou stran chráněná stráněmi, byla její plocha ohraničena hradbami zahrad za domy ulice Pod Všemi svatými a ohradami hospodářských stavení táhnoucích se pod Karlovarskou třídou. Uprostřed bylo upravené volejbalové hřiště skupiny „Pavouků“ (proto se dolině říkalo také „pavoucké hřiště“), která tu měla v koutě i pěknou dřevěnou klubovnu. Kolem hřiště byl ještě dost velký prostor zarostlý travou, která častou přítomností roudenských dětí byla udusána tak, že se na ní dobře hrála kopaná či jiné míčové hry. Pro větší kluky to ovšem nestačilo, ti chodili hrát kopanou do Luční ulice, kde na lukách se hrála i „přespolní“ utkání na př. s Rychtářkou, s Jíkalkou, s kluky kolem Veleslavínky, s Petrohraďáky a pod. A neměl bych zapomenout na dlouhou zeď po pravé straně Plánské ulice, která sloužila jako

odraziště fotbalového či tenisového míče osamělým „hráčům“, když kamarádi pro teamovou hru nebyli právě po ruce.

Za zmínku snad také stojí roudenská rarita: stojany s tekoucí vodou z pramene v „Americe“, tak zvané „pumpičky“, které byly rozsety po celé čtvrti. Jedna byla hned pod navážkou vedoucí na Roudnou ze Saského mostu, jiná na rohu Luční a Bělohorské, další na rohu Malické a Na Roudné (tam stála do konce války i dřevěná trafika), jedna také byla na zadní Roudné někde proti Pittnerově ulici. Sloužily nejen jako zdroj vynikající pitné vody, ale i jako „meeting points“, místa dostaveníček a sraziště klukovských part. – Veřejné osvětlení poskytovaly plynové lampy, které dávaly ulicím zvláštní, trochu zasněnou večerní atmosféru. Zejména v dlouhých letních večerech se pod nimi scházeli mladí lidé, kterým se ještě nechtělo do postele; vyprávění a hlučný smích pod světelným kuzelem nebraly konce, dokud někdo z blízkého sousedství je neokřikl, aby už šli raději spát.

Konečně je třeba zmínit i dvě „úřední místa“, která byla z roudenského každodne neodmyslitelná. Byl to jednak pobočka poštovního úřadu pod tehdejší Karlovarskou třídou na začátku Křížkovy ulice (s jedinou veřejnou telefonní stanicí ve čtvrti) a policejní stanice v ulici Na Roudné (tuším v č.16), jejíž osádka střežila pořádek ve čtvrti. Obojí bylo časem zrušeno.

Život za I.republiky byl vcelku harmonický, i když velká hospodářská krize řadu rodin uvrhla na léta do těžké situace. Mnohá hospodyně si v té době musela vyprošovat, aby jí obchodník napsal nákup „na křidu“, tj. na dluh. Když v druhé polovině třicátých let se hospodářství začalo zotavovat, stoupala i životní úroveň, což oživilo i jiné místní aktivity. V té době však už také vzrůstalo napětí mezi českým a německým obyvatelstvem státu, vyvolané nástupem nacismu v sousedním Německu a separatistickými požadavky Henleinova sudetoněmeckého hnutí.

Jak rostlo ohrožení státu, sílilo i na české straně národnostní vědomí; na Roudné, jejíž obyvatelstvo bylo národnostně homogenní, to však nikdy nenabralo fanatický charakter. - Mnichov a rozbití státu vrhly ovšem i na roudenský život těžký stín. Řada veřejných pracovníků byla zatčena a odvečena do koncentračních táborů. Sokol a jiné národní organizace včetně tradičních politických stran byly rozpuštěny, tu a tam se vynořil nějaký pobloudilec sympatizující s fašismem. Veřejné diskuse a aktivity ustávaly, nikdo si nebyl jist, že nebude označen za nepřítel Říše a zatčen.

Život na Roudné – jako ostatně v celém okleštěném státě - dostal přitlumený charakter. Žilo se v nekonečném čekání na vytoužené osvobození. Proto dobře slyšitelné noční nálety na Drážďany, které začátkem roku 1945 avizovaly přicházející konec vlády nacismu, byly Plzeňany vnímány jako znamení blízkého znovuzrození. Když ovšem letadla spojenců začala vrhat bomby i na Plzeň, převážil strach. Roudná, která ležela mezi orientačním zrcadlem hladin rybníků kolem Bolevce a Škodovkou, byla rovněž zasažena. Protiletadlová dělostřelba za „Amerikou“ na svahu Mikulovky spojence přímo provokovala k svržení bomb. Některé napadaly v dubnu 1945 i do ulic Roudné, několik domů bylo zasaženo. Když přišel konec války, byli Němci z okolí Plzně vedeni přes Roudnou do sběrného tábora, odkud následoval jejich odsun do Německa.

Nadržená bolest přestálých let, ponížení a utrpení se ani u roudenských obyvatel nedalo potlačit. Přihlíželi tomu průvodu se zadostiučiněním. - Přesto mám před očima obraz starší ženy, která seběhla s chodníku k revolučnímu gardistovi, pohánějícímu hrotem svého bajonetu těhotnou ženu na konci zástupu, která před sebou namáhavě

tlačila kočárek už s jedním dítětem. Jak byla v domácích pantoflích, jeden z nich vzala do ruky a pleskla gardistu do tváře: Ty se nestydíš? – A nikdo z těch přihlížejících ji za to zastání těhotné ženy nenapadl. Ani ten gardista se nezmohl na odpor. I v té bouřlivé době nebyly humanita a prostý lidský soucit ještě zcela mrtvé. Vlastenecká solidarita a nenávisť k nacismu, které za protektorátu lidi sblížovaly, se po válce začaly měnit v ostrou politickou polarizaci.

I za I. republiky tu ovšem byly rivality mezi sociálními demokraty a národními socialisty (komunistů tu bylo málo), mezi dětějáky a sokoly, a jistá společenská distanc mezi nemajetnými a majetnějšími, Ale všechno to mělo měkce „sousedský“ ráz: spíše vzájemné posmívání nebo lhostejné přezírání, občas vzrušenější diskuse u piva, ale žádné tvrdé střety.

S osvobozením v pětáctýřicátém a zejména po únoru 1948 se to začalo měnit. Mnoho lidí vstoupilo do komunistické strany, někteří z nich se začali chovat radikálně i k svým spoluobčanům. Zvláště po únoru 1948 bylo zřetelné odcizení mezi stoupenci režimu a těmi, kteří ten režim neměli pro jeho tvrdost rádi anebo mu alespoň nepřáli dlouhé trvání. Lidé se z opatrnosti začali stahovat do soukromí – i když navenek se vesele „slavil“ Gottwald, Stalin a jiní bořitelé „starého shnilého světa“. Kus toho starého světa byl ovšem i na Roudné – a velká část z něho se postupně ztrácela. Některé živnosti zanikly, jiné byly „zespolečenštěny“. Řada lidí z Roudné odešla za povoláním jinam (mladí muži vstupovali do armády, do SNB a jiných státních útvarů), někteří hledali nový domov v pohraničí.

Když se začala stavět „sídliště“ na Slovanech, na Borech, v Doubravce, v Bolevci a na Lochotíně, stěhovaly se do nich i mnohé roudenské rodiny – domy a ulice této kdysi tak živé čtvrti se postupně vyprazdňovaly, tichly a pustly – až do devadesátých let, kdy se tu začaly usazovat nové živnosti a staré stavby se počaly renovovat.

Homogenost roudenské společnosti se projevovala nejen v životním stylu, ale i v oblasti vzdělání. Drtivá většina obyvatel měla jen základní školu, tj. obecnou a měšťanku. Budova obecné školy byla mezi Malickou a Křížkovou ulicí, do měšťanek chodila děvčata pod Saský most a chlápci do Komenského ulice. V třicátých a pozdějších letech už mnoho mladých lidí pokračovalo ve studiu na některé odborné škole (obchodní akademii či obchodní škole, průmyslovce, stavební škole, hospodářské škole na Lochotíně, rodince apod.), nebo navštěvovali gymnázium, reálku či učitelský ústav. Akademické vzdělání mělo patrně jen několik lidí, jejichž počet by se dal spočítat na prstech. To se začalo po II. světové válce prudce měnit, když hned několik desítek mladých Rouděňáků a Rouděňaček začlo studovat na vysokých školách, na univerzitě, na technice či vysoké obchodní škole. Výrazná „elitní společnost“ se však na Roudné nikdy nevytvořila. Těch několik málo lidí, kteří se chtěli počítat k měšťanské a intelektuální elitě, tendovalo svým životem přes hranice Roudné jinam, do města za řekou...

Za povšimnutí stojí i morální úroveň roudenského života – téma, které už dnes není moc populární. O proletářských čtvrtích se neprávem udržují pejorativní předsudky, jejich obyvatelům se vytýká nedostatek „slušného chování“, ale ve skutečnosti tu existovaly pod povrchem drsnějšího slovního projevu i v skrovnějších životních podmínkách upřímnější vztahy a pevnější pravidla férového jednání než ve velkoměstském anonymním nakupení obyvatel. Byly tu zakotveny spolehlivé mantinely toho, „co už se nesmí nebo alespoň nemá“. Kriminalita sestávala většinou jen z drobných přečinů (zejména v době velké nezaměstnanosti to byly drobné krádeže

), vzrušivé „aféry“ byly řídké. Samozřejmě, že tu jako všude žili i darebáci a že se vyskytly i mravní poklesky, rozvrácená manželství, sousedské hádky a pod., ale případy porušování obecného mravního kodexu neměly závažnější povahu a byly vcelku řídké. – Náboženský život byl na Roudné – tak jako ostatně tehdy už u většiny městských obyvatel – dost povrchní. Byla tu sice ještě silná formální příslušnost k církvi (tzv. matrikové vyznání), ale to, co se subjektivně věřilo, nebylo už často totožné s církevní naukou: každý si věřil, co se mu hodilo. Do hodin náboženství sice pořád ještě docházela více než polovina školních dětí (tehdy vedli náboženskou výchovu ve školách ještě katechetové a duchovní), ale jejich víra měla dost vágní charakter. Ve čtvrti byli ovšem i lidé, kteří posilovali svou víru častější návštěvou kostela (většinou se chodilo k Bartoloměji či k Františkánům, u Všech svatých byly služby či kázání jen řídké), ale živé, intenzivním náboženským životem posilované a církvemi kultivované víry už tu bylo dávno před nástupem ateistické státní ideologie po roce 1948 poskrovnu. Sice stále ještě převažovaly oddávky a křty v kostele, také pohřby ještě probíhaly za církevního rituálu. Vliv náboženství na život však postupně slábl. Počínaje padesátými léty pak pod tlakem propagandy (a často i pohrůzek) docházelo stále častěji k výstupům z církví. Křesťanská morálka v chování obyvatel však i na tomto zesvětštěném poli ještě přetrvávala.

Silným tmelem roudenské společnosti byly obě tělocvičné jednoty, Sokol a DTJ. Zde se v družné atmosféře scházeli lidé nejen při pravidelných cvičeních (žactva, dorostu, mužů a žen) a veřejných vystoupeních, ale cvičiště obou jednot byla dostaveníčkem mladých i starých po celý týden. Vedle různých sportovišť tu byly i kuželkové dráhy, konaly se tu májové a jiné veselice, po práci se tu scházeli přátelé „na kousek řeči“ anebo na úpravu cvičiště a jeho zařízení. Když se postavila sokolovna, bylo tu živo i v zimních měsících. Jednotáři měli už předtím své zimní útočiště ve Spolkovém domě. (Tam také byli nouzově ubytováni čeští uprchlíci, kteří museli po Mnichově v roce 1938 uprchnout z německých obcí v okolí.) V sokolovně i ve „spoláku“ se konaly i kulturní a společenské události jako ochotnická představení, plesy, tělocvičné akademie, přednášky apod. Užší přátelská pouta a užší soudržnost členů té či oné jednoty se projevovala i v denním životě Roudné. To sice vedlo k určité rivalitě mezi oběma jednotami, ale když nacistická vojska obsadila v roce 1939 republiku, vlastenectví je úzce semklo. Řada sokolů i dětejáků byla gestapem zatčena a život obou jednot umlčen. Obnova činnosti po válce už bohužel nepřinesla tak intenzivní spolkový život a to, co následovalo po roce 1948, sloužilo už jiné ideologii a jiným cílům.

Střediskem sportovního života byly vedle DTJ a Sokola hlavně fotbalové kluby S. K. Roudná a S. K. Viktoria Plzeň, která měla i vynikající mužstvo házenkářů, soupeřících nejen s plzeňskými kluby Ikarem a Starem, ale i v celorepublikové soutěži; měla také oddíl ledního hokeje, který hrál v krajském přeboru. Fotbal se samozřejmě hrál na každé louce, nejvhodnější byla louka v Luční ulici, rozprostírající se až k řece Mži a končící u zahradníků, kteří měli své „farmy“ za loukami směrem k Viktorce. Ještě za I. republiky tu hrající kluky často rozeháněla na podnět majitele hlídka jízdních policistů, před jejichž šavlemi (a hlavně koňmi) měl každý kluk respekt. Několik Rouděňáků to ve fotbale dotáhlo až do ligových klubů, tak Gusta Moravec z Plánské ulice, který hrál za oba plzeňské ligové kluby (později ho následovali i dva jeho synovci), dlouholetý obránce S.K.Viktoria Bohouš Mudra z Bělohorské, Rudi Hyrman z ulice Pod Všemi svatými, bystrý, slušný a technicky vynikající útočník Viktorky, který posléze hrál za S.K.Plzeň. Domácím klubem byla ovšem S.K.Roudná, jejíž hřiště v Luční ulici sousedilo s hřištěm Klubu cyklistů (i tam se scházelo široké rodinné zázemí) a ligovou Viktorií. - Na Roudné vyrostlo také několik vynikajících hráčů table-tenisu. Ping-pongový odbor Viktorie, který ve třicátých a čtyřicátých letech patřil k špičkovým

teamům v Československu (resp. v protektorátu), měl ve svých řadách hned tři Rouděňáky: Richarda Němečka a bratry Vaška a Jardu Šnebergry, jejichž otec tu měl lakýrnickou živnost. - Za hřištěm Viktorky byly dva tenisové kluby, LTK (lawn tennis club), kde hrávali převážně lidé z vyšších a středních sociálních vrstev a Makabi, což byl klub plzeňských židů. Nacistická zvěrstva ukončila nejen činnost židovského klubu, ale i všech jeho členů; poté se LTK rozšířilo až k řece. Na tenisových kurtech se ovšem Rouděňák objevil jen výjimečně, bylo to spojeno s náklady, které přesahovaly roudenské niveau. Tenis se stal „lidovkou“ teprve po válce, kdy bývalé cvičiště DTJ se proměnilo v tenisové kurty. Za připomenutí stojí i roudenský skauting, který měl početný dětský oddíl. Zdatná byla také roudenská cyklistika, z níž se rekrutovalo několik špičkových jezdců, a dost Rouděňáků pěstovalo i lehkou atletiku, vzpomínám jen na vytrvalce a lyžaře Míru Fišera (Na Roudné před sokolovnou) a „výškaře“ Karla Hammerle (v Malické ul.) Lyžaření moc nekvetlo. Výstroj stála dost peněz, a tak většinou se jezdilo jen na primitivních „prkýnkách“ někde „na Indiánce“ (za hřbitovem Všech svatých směrem ke Karlovarské) anebo na mírných stráních Mikulovky. Vynikající (prudká, ale krátká) byla sáňkovací dráha na stráni k Pramenní ulici za parkem Pod Všemi svatými, než tam statkář Fürich postavil vilový dům pro svou dceru. Oblíbenější byly sáňkovací dráhy na svazích „Mikulky“.

Ani kultura nebyla na Roudné zcela chudá. Byly tu dva ochotnické soubory, které hrály jednak ve Spoláku, jednak v Sokolovně; kromě toho se na cvičišti DTJ v ulici Pod Všemi svatými hrálo o nedělích loutkové divadlo pro nejmenší, z ochotnického prostředí vyšel např. Míla Včala z Roudné č.38, který působil dlouhá léta v činohře Městského divadla. Vynikající práci podal také autor a režisér Dr.Václav Kuchyňka ze Zelinářské ulice, který později s ochotnickým studiem plzeňské Mediky (v níž byla řada ochotnic a ochotníků z Roudné) sklízel uznání na Jiráskově Hronově nejen za režijní a herecké výkony, ale i za zdařilé texty a adaptace, které pro soubor napsal (např. Kratochvilné historie, Eulenspiegel a pod.) Mezinárodního uznání si svou interpretací Beethovenových klavírních skladeb dobyl pianista a hudební pedagog s roudenskými kořeny František Rauch. O hudební nadání mladých Rouděňáků pečovalo několik učitelů hry na housle a na klavír, z nichž si dobře pamatuji hlavně na pana Emila Havle v ulici Pod Všemi svatými č.4, k němuž jsem sám chodil „do houslí“. A k duchovnímu životu neodlučitelně patřila i pobočka městské knihovny v dívčí škole pod Saským mostem, kde pan a paní Skřivanovi dvakrát v týdnu půjčovali knihy čtenářům, z nichž větší část se rekrutovala právě z Roudné. Drobná práce dvou obětavých lidí (jimž vydatně pomáhala i jejich dcera) otvírala duše k vyšším hodnotám nejen jednomu chlapci či děvčeti, a neměla by být zapomenuta. Ostatně: všechen spolkový, sportovní i kulturní život Roudné byl založen na dobrovolné práci – občanská společnost se tehdy ještě nedeklarovala, ale byla pevně utkána právě z těchto dobrovolných činností a vztahů.

Překvapivě vysoký podíl obyvatelstva tvořili drobní obchodníci, živnostníci a řemeslníci. Snad žádná z plzeňských okrajových čtvrtí neměla tak bohatou živnostenskou síť, která se sžila se svým proletářským prostředím tak těsně, jako tomu bylo na Roudné. To byla významná struktura roudenské „obce“, v níž se odrážela mnohostrannost denního života. Myslím, že to stojí za detailnější zaznamenání, i když tomu porozumějí jen lidé, kteří mapu Roudné dobře znají. Ti ostatní snad udělají lépe, když tento úsek přeskočí...Tato kapitola chce jen ilustrovat, jak všestranně živá byla tato čtvrť v prvních dvou třetinách 20.století, jak bohatá byla její zásobovací struktura, než došlo k jejímu rozpadu a než se s novým tisíciletím začla vynořovat její nová podoba.

V celé čtvrti bylo např. hodně hospod. Tak hned pod navázkou ze Saského mostu

na malém náměstíčku (mělo někdy nějaké jméno?) byly čtyři: na rohu k ulici Pod Všemi svatými U českého lva (neboli u Vodrážků), na rohu Zelinářské ulice U koně (nad vchodem visel do ulice odlitek koňské hlavy – dům se za povodně zřítíl), na protějším rohu Zelinářské a Luční byl hostinec u Kršků (majitelem byl řezník Krška, jehož krám byl v témže domě) a konečně vedle Špirkovic statku na kraji ulice Na Roudné bývala zájezdní hospoda u Kokošků, která však na začátku čtyřicátých let už nebyla v provozu. Asi sto metrů dále od tohoto „vstupního“ prostranství byly na obou stranách dva hostince: jeden na levé straně ve Spolkovém domě (tam se střídali nájemci, pamatuji jen p. Švábka a rodinu Pražákových) a hned naproti na rohu Plánské ulice „u Mašků“, který později dlouhá léta vedl oblíbený Jan Bukovský (tam měli „srazště“ a schůze fotbalisté S. K. Roudná). Směrem k sokolovně byly na levé straně ještě dvě hospody: u Langů (rožák do Malické ul., později tam udělali nocležnu pro vlakové osádky) a u Šafrů (v čís.45 asi 100 m před sokolovnou). Naproti na pravé straně pak byl hostinec u Tuzarů. Na zadní Roudné byl hostinec U Hojerů a pak ještě jeden na pravé straně v zatáčce k Bílé hoře (proti statku u Fürichů). Další dvě hospody byly: u Baumbruků (v Bělohorské, přímo proti Plánské ulici; dům za povodně se zřítíl) a u Sottnerů (Pod Všemi svatými 24, šikmo proti Šípovic rožáku). Na konci Luční ulice byl výčep u Přádů, tam bývalo živěji hlavně v neděli, když dav fanoušků táhl po ligovém utkání z hřiště Viktorky k Saskému mostu. A pivo se pochopitelně v hojné míře čepovalo i při májových, letních a jiných – např. baráčnických - slavnostech na cvičištích DTJ IV. Pod Všemi svatými a Sokola Na Roudné.

Ani o zásobování potravinami všeho druhu nebylo na Roudné nouze. Většinou to byl tzv. koloniály nebo obchody smíšeného zboží, kde se dostalo vše, co hospodyně potřebovaly. S mírným sklonem k tzv. lahůdkářství byl jen obchod na začátku ulice Na Roudné proti Špirkovu dvoru, který patřil panu Kulhánkovi. Když ten později postavil pro svého syna vícepatrový dům s obchodem na Klatovské třídě, postoupil roudenský obchod p. Hanzlíkovi. Další, ale nevelký obchod koloniálním a smíšeným zbožím (ale podstatně skromnější) byl za Spolkovým domem na levé straně v čís.25, kde je chodník snížen pod úroveň vozovky: původní majitel byl Karel Šimandl, po něm ho převzal Kamil Bošina. A na rohu ulice Malické a Roudné byl obchod u Novotných (později tam byla prodejna ovoce a zeleniny). Na pravé straně ulice Na Roudné proti Spolkovému domu vedle hostince u Bukovských bylo Občanské konzumní družstvo a asi o sto metrů dále, myslím, že to bylo čís. 32, byl malý krámeček neurčitého charakteru pana Plevky, něco mezi galanterií a smíšeným zbožím; jak pomalu dohasínal hubený pan Plevka, uhasínal i obchod, s jeho smrtí zanikl. V posledním rožáku na pravé straně Roudné a Malické ulice byl obchod u Červenků, který měl rovněž lehce lahůdkářský charakter (po válce tam bylo papírnictví); v jeho sousedství byla cukrárna u Loukotů (ti se později přesunuli do centra města, ale cukrárna tam prosperovala pod jiným jménem dál). Dál k zadní Roudné byl na pravé straně obchod pana Pláteníka; po válce ho rozšířili a vznikla tam první roudenská samoobsluha (ta proti sokolovně vznikla až mnohem později). Na zadní Roudné před zatáčkou k Bílé hoře byla malá prodejna Západočeského konzumního družstva. V potravinářství (ale i v jiných branžích) byla ulice Na Roudné hlavní obchodní tepnou. Ale i v jiných ulicích bylo několik potravinářských obchodů: na nejzazším konci Malické ulice proti zahradnictví paní Waltrové byl v několikapatrovém domě na rohu k Bělohorské ulici „konzum“, obchod Západočeského konzumního družstva, který sloužil hlavně obyvatelům protilehlých družstevním domům v Malické a Lipové ulici, ale kam chodilo i široké okolí. Také na začátku Karlovarské třídy mělo ZKD svou prodejnu. Pod Všemi svatými na levé straně před cvičišťem DTJ byl obchod u Mužíků. V domě u Šípovic továrny na rohu Malické byl malý, „doplňkový“ obchod, který obhospodařovala paní Vlasáková se svou dcerou. Ale protože to bylo v blízkosti obecné školy, kupovaly tam děti sešity, tužky – a také čokoládové a jiné bonbony, což byl patrně nejvydatnější

příjem podniku. V Zelinářské ulici byl obchod u Čechurů, tam chodilo nakupovat okolí od sv.Rocha. A konečně byl malý krámk v Plánské ulici (v domě, který se za povodně zřítíl), který vedly sestry Skálový, než tam byl nějaký čas v provozu "mandl" na prádlo. Mezi těmito obchody bylo i několik malých hokynářských krámků většinou s krátkou životností a jen s omezeným okruhem zákazníků.

Rovněž řeznická profese byla na Roudné dobře zastoupena. Hned na rohu Zelinářské a Luční ulice bylo řeznictví Václava Kršky, který později v témže domě otevřel i hostinec. Za prostranstvím před Špirkovic statkem na pravé straně ulice Na Roudné byl prostorný řeznický krám Matěje Plechatého, který vedl později jeho syn. Na levé straně ulice před Spolkovým domem bylo řeznictví „Pepička“ Vaňka (začínal v průjezdu domu č.21 u Nekolů, kde měl špalek a pult, které byly v provozu jen v sobotu, později otevřel krám před Spolákem s celotýdenním provozem). Za Spolkovým domem, kde je chodník pro pěší snížen pod úroveň vozovky, bylo v domě č.27 řeznictví u Hauznerů. (Ten dům jsem znal i poslepu – bydlel jsem tam do počátku padesátých let, než jsem dostudoval a oženil se. S manželkou, která pocházela z Luční ulice, jsme se pak přestěhovali do Malické 8. – Dnes je původně jednopatrový dům zrenovován a zvýšen o další patro). Na křižovatce Roudné s Malickou ulicí v dvoupatrovém domě u Chvojků bylo řeznictví ZŘUD (Západočeské řeznicko-uzenářské družstvo – později tam byla mlékárna). Na rohu Plánské a Bělohorské ulice bylo řeznictví u Kriegerbecků.

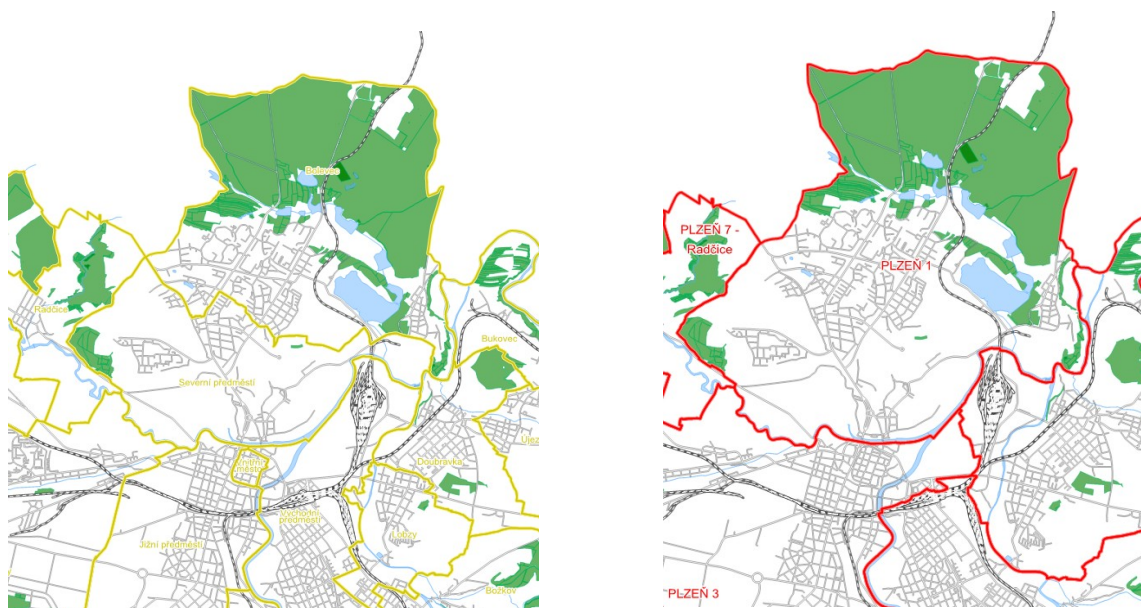
I pekařů bylo ve čtvrti několik. V Zelinářské ulici byl pekař Puvka, na rohu Plánské a Roudné byla pekárna u Egermajerů, kterou později provozovala rodina Malinova, na rohu do Malické bylo velké pekařství u Járů (později u Machů) a v Bělohorské ulici byl pekařský krám u Pokorných. Kromě pečiva se tu všude prodávala mouka, droždí, těstoviny, ale také cukr, sůl a všechno, co hospodyně potřebovaly k výrobě knedlíků, buchet, koláčů, bábovek, vánoček apod. Většinou si hospodyně pekly samy doma „v troubě“, ale náročnější pečivo jako vánočky a pod. se nosilo k pekařům, kde byly větší a hlavně spolehlivější pece.

Také o holiče a kadeřníky nebyla ve čtvrti nouze. Na začátku ulice Pod Všemi svatými byl dámský kadeřník Krátký, v ulici Na Roudné po pravé straně kadeřnictví u Strejců, o sto metrů dále holič a kadeřník Cvachouček. Pod Všemi svatými v č. 18 byl malý holičský krámk, který provozoval F. Pechmann. Vedle těchto živnostensky provozovaných „salonů“ bylo ovšem několik vyučených holičů a kadeřnic, kteří si ve čtvrti přivydělávali tím, že chodili k zákazníkům do bytů.

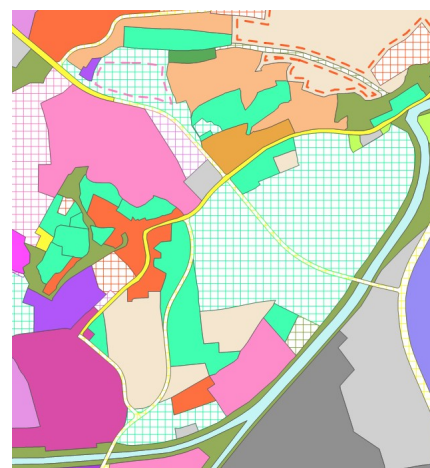
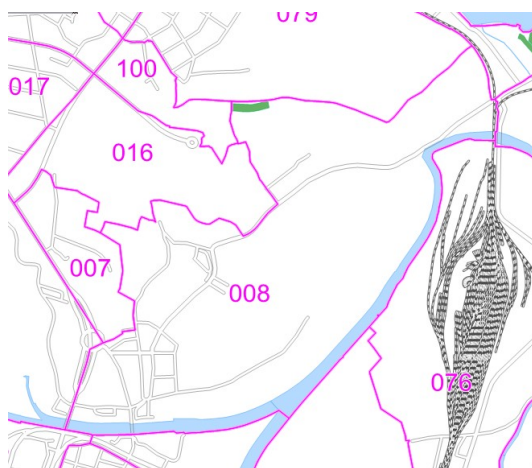
Potraviný, hospody, řezníci, pekaři, zelináři a ovšem i „zahrádkáři“ v Luční ulici, cukrárna, mlékárny, kruhářny zelí (Pechmanovi v Malické a druzí stejného jména v Plánské), textilní zboží (hned na prostranství pod navážkou ze Saského mostu módní a krejčovské zboží Václava Malého v domě, který se za povodně zřítíl), obuvníci (vedle Baťovy filiálky na počátku ulice Na Roudné, vedené p.Školoudem – nevím proč jsme jeho jméno vyslovovali jako Škaloud - to byl ještě asi po dvou stech metrech na pravé straně obuvník Pfeffer, který měl malý krámk v jednopatrovém domku před cukrárnou, ostatní ševci – Pužman, Vajs, Chlad, Šlenc, Janeček, a j. pracovali ve svých bytech) mandly prádla, instalatéri (Mottl, Volf), truhláři (Fišer v č.28, Rada v č.43 Bystrický v Malické ul.), sklenářství J.Klasny (č.45), u Sv.Rocha zámečnická dílna Müller, několik švadlen a krejčích (jen co pamatují: Salcman, Bureš a Mudra Na Roudné, Honzík a Kule v Malické ul., Modrý, Šůcha a Hraběta v Luční aj.), prodejny uhlí a dříví, sběrna surovin v Malické, kovárna u Kabíčků v Bělohorské, tesařství Forejtů před sokolovnou, kamnář Chmelík v Malické ul. A také dva stavitelé, Brunát a Baxa. Atd.atd. Většina roudenských obchodníků a živnostníků neznala omezenou pracovní dobu

nebo dovolenou, museli obětovat všechnen tzv. volný čas své živnosti a svým zákazníkům. Všichni členové rodiny museli pomáhat - nebylo jim co závidět. - Jediný praktický lékař pro Roudnou a její okolí měl ordinaci původně na konci Malické ul. v I. patře nad „konzumem“, později ji převzal MUDr. A. Ellinger a přenesl ji na Karlovarskou třídu do domu č.4, který patřil jeho tchánovi; tam pak ordinoval celá desetiletí. Hned od rohu Karlovarské k ulici Na Roudné byly vedle sebe lékárna (magister Basler), drogerie, čistírna Zuvač, dentista Trejbal (po jeho smrti tu pracoval Vašek Vogeltanz z ulice Pod Všemi svatými), dále pak hodinářství Sýkora (jehož živnost propagovaly velké hodiny zavěšené na rohovém domě na kraji ulice Na Roudné), čalouník Rollinger vedle Špírkovic statku (dnes je tam galerie), knihař V. Hrubý v Bělohorské, tiskárna Bogner (v suterénu pod sálem Spolkového domu - podél tiskárny byla dlouhá podzemní chodba, kterou se dalo projít z ulice Na Roudné do ulice Pod všemi svatými – později se tiskárna přestěhovala do domu Na Roudné č.34). Na rohu ulice Pod všemi svatými a Malické ulice bylo kamenictví Doubek. Pod navážkou byla trafika p. Trázníka, další byla na rohu Roudné a Malické (Rottenbornová), také na zadní Roudné byl malý dřevěný kiosk. A to si jistě nepamatují všechno. Byli tu malíři pokojů, zedníci, parketaři, bylo tu spousta samoopravářů, domácích švadlenek a pod. – a také chovatelů slepic, hus (Vítovi v Luční ul.), králíků, holubů aj. drobných domácích zvířat. Za cyklistickým hřištěm v Luční ulici směrem k soutoku Mže a Radbuzy byl kynologický klub pro výcvik psů. A všude plno mladých i starých lidí, kteří ta místa plnili. Když dnes člověk prochází těmito místy, kde kdysi bohatě pulzoval život tisíců roudenských obyvatel, jímá ho v té dnešní vylidněnosti stesk – přesto, že ulice jsou plné zaparkovaných aut a nových hotelů a živností, které se tu začaly usazovat. Rozdíl proti staré Roudné je však zřetelný. Většina lidí sem dochází či dojíždí za zdejšími živnostenskými službami odjinud, trvale tu dnes bydlí jen zlomek někdejšího počtu obyvatel. Čtvrť působí jako odkladiště vnitřního města – co nenajdete tam, najdete, možná, na Roudné. Ale vlastního roudenského života je tu už jen poskrovnu...

Příloha 3 – Část obce, městská část, urban a jeho územní plán

Obr. 1 a Obr. 2 – Roudná spadá pod městskou část Severní předměstí, která je součástí ÚMO 1

Obr. 3 a Obr. 4 – Roudná tvoří samostatnou sídelní jednotku (urban 008) s bydlením městského typu, bydlením, plochami urbanistické zeleně aj.

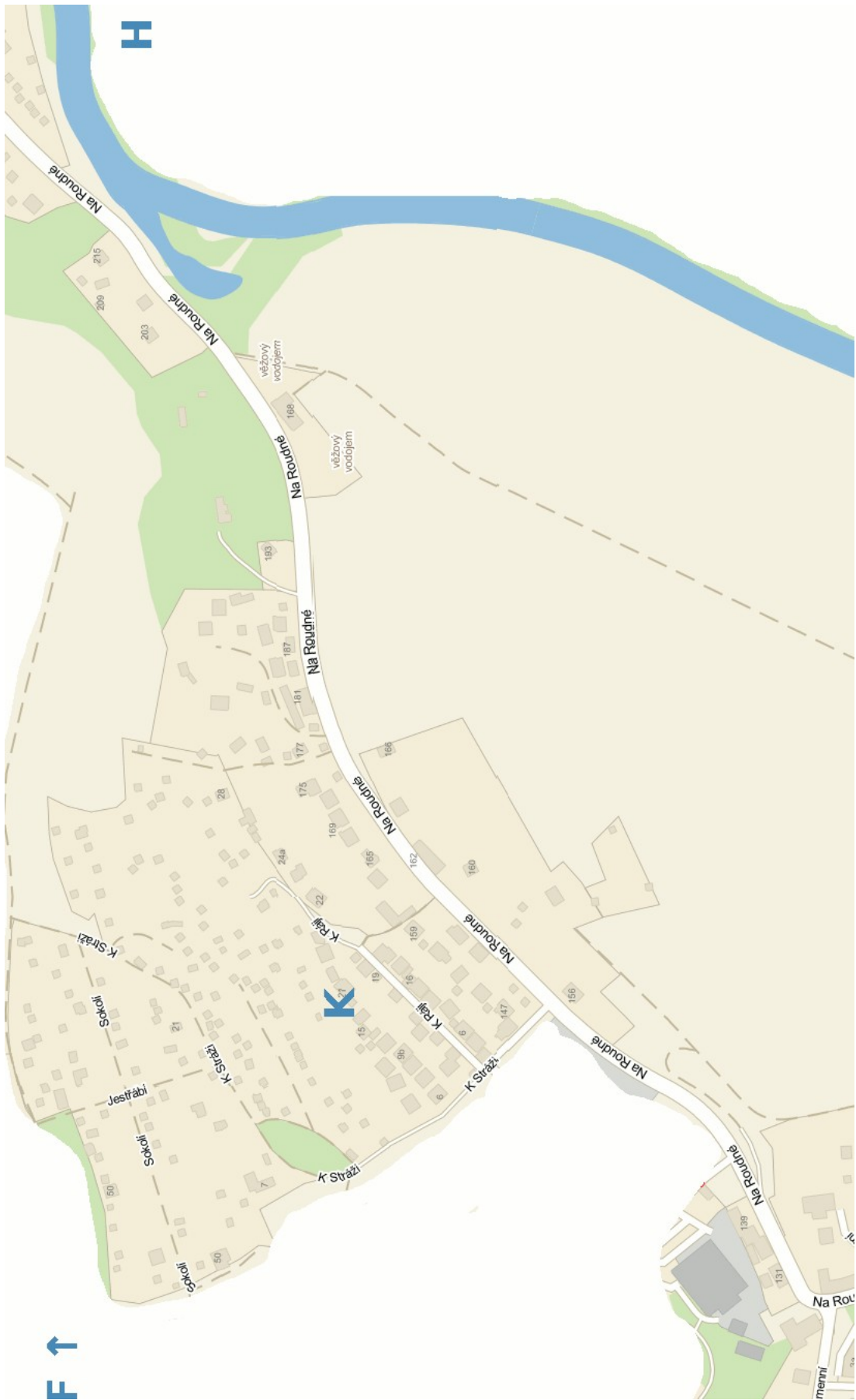
Příloha 4 – Mapa Roudné s vyznačením některých míst (celek a následně detail)

Legenda:

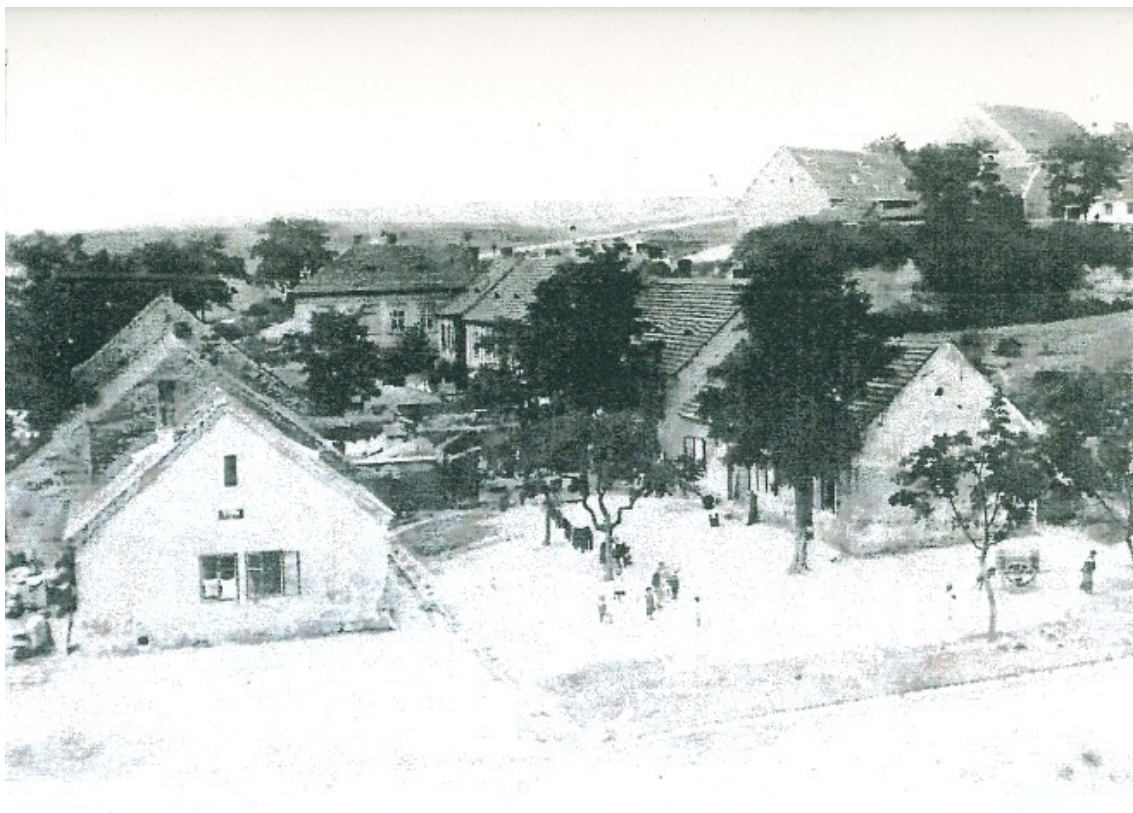
A	Amerika, Na Hrádku (Kunčin hrádek)	G	Mikulka
B	Bílá Hora	H	Pecihrádek
C	Beranovka, Prior	I	Pod Záhorskem
D	Bolevec, Kaufland	J	U Pramenů, studánky
E	Kaufland	K	V Ráji
F	Lochoťín	L	Zavdilka

Příloha 5 – Výběr z fotografií ke Kap. 5

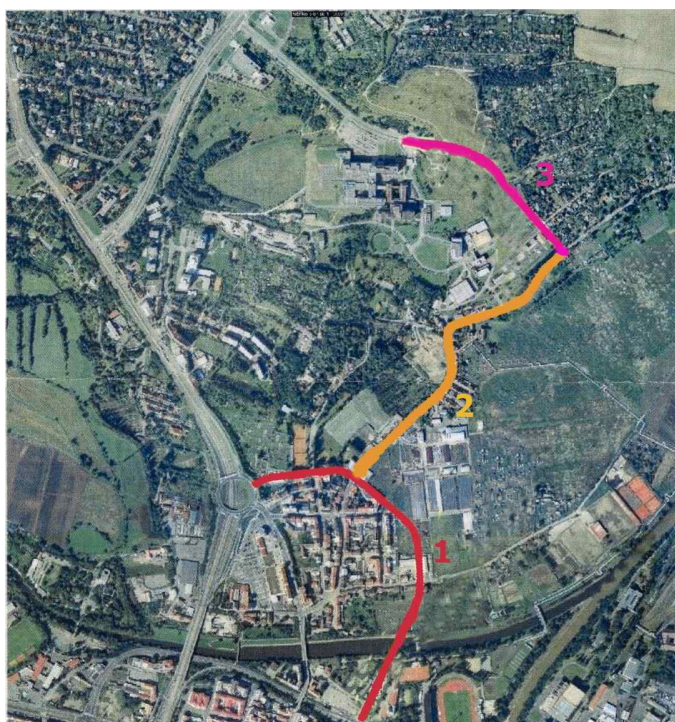
Obr. 1 a Obr. 2 – Lovci sobola (70. léta a dnes). Zdroj: archiv pamětníků.

Obr. 3 a Obr. 4 – Osada Amerika před r. 1945 a v r. 1978. Zdroj: Archiv pamětníků.

Obr. 5 a Obr. 6 – Kostel Všetech svatých (70. léta) a paní Gerzanicová darující zvon v r. 2010. Zdroj: Archiv pamětníků.

Obr. 7 a Obr. 8 – Koalice sružení Roudná a jedna z verzí plánu proti obchvatu

Obr. 9 a Obr. 10 – Bývalý spolkový dům, dnes Saloon Roudná a Roudenská plavba ze srpna 2012

Obr. 11 – „Kruhák“ na zadní Roudné – veřejný prostor novousedlíků.

11 Resumé

The chief goal of this thesis is to explore local patriotism in Pilsen's historic neighbourhood of Roudná and to study declarations of collective identity and mutual relationships among different social groups which acknowledge themselves as a part of Roudná.

A demographical and geographical definition of the region is presented as well as a selective historical overview aimed at events important during the process of Roudná's identity shaping.

Follow characteristics of various local social groups which recognize themselves as related to Roudná and are related to the region by their everyday contact with the space and participation on public or local events concerning the district as well as characteristics of their mutual animosities.

Roudná represents a special district in contemporary urban space of Pilsen because of its material distinctiveness which is due to its long existence. Recently, the district's potential is rapidly developing and its structure is getting more and more homogeneous. Although the contrast between old-time Roudná and today's Roudná induces various melancholic reminiscences, overall attitude towards today's social climate is positive. The connection between material environment, social diversity and current "emptiness" of the region is not reflected among its inhabitants. Roudná is reflected rather in contexts of their own memories and the place's history. This reflection manifest itself either in a context of groups of contemporary witnesses or in a context of recent participants on current shared local patriotism. The latter context is being engaged by both older and younger inhabitants when older inhabitants tend to declare their local patriotism verbally on informal occasions (such as pub discussions) and the younger inhabitants tend to get involved in various particular business or civic projects (notably the case of a planned ring road of Roudná which was one of the main local issues of the last decade).

The spacial and social closeness is linked to sometimes anxious conception of the district's borders. Their definition suggests certain past spacial strategies.

The closeness can also be understood with respect to general development of Pilsen's urban development throughout twentieth century which shows production of space in context of socio-political forces.

Keywords: collective identity, spatially bound identity, instrumentalization of identity, politics of identities in a local environment, environmental and local civic activism.

Klíčová slova: kolektivní identita, identita vázaná na prostor, instrumentální užití identity, politika identit v lokálním prostředí, environmentální a lokální občanský aktivismus.